

PISSARRA

Revista d'ensenyament de les Illes núm. 83 octubre - novembre 96

100 anys de Rondalles

Sindicat Treballadors de l'Ensenyament de les Illes (STEI) C/ Vinyassa, 14. Ciutat de Mallorca. Tel. 460888

PISSARRA

Revista periòdica d'informació de
l'ensenyament de les Illes Balears.
Preu 350 pts.

EDITA: **STEI**

Sindicat de Treballadors de
l'Ensenyament de les Illes.
Carrer de la Vinyassa, 14 07005 Palma
Tf.(971) 46 08 88 Fax.(971) 77 12 00

DIRECCIÓ:

Pere Polo Fernández

COORDINACIÓ:

Joan M. Mas Adrover

CONSELL DE REDACCIÓ:

Gabriel Caldentey Ramos
Neus Santaner Pons
Tomàs Martínez Miró
Sebastià Serra i Juan

COL·LABORADORS:

Bartomeu Abrines, Gillem Bernat,
Biel Caldentey, Miquel Cardell, Josep
R. Cerdà, Rafel Crespí, Miquel Ferrà,
G. Janer Manila, Joan March, Tomàs
Martínez, Joan M Mas, Jaume
Moragues, Maria Rosa Planas, M.
Magdalena Pons, Pere Polo, Bàrbara
Sagrera, M. Antònia Santandreu, Pere
Santandreu, Beni Salvà, Caterina
Valriu, Joan R. Vives.

PORTADA:

Catalina Escanelles

IL·LUSTRACIONS:

de Catalina Escanelles
i de Francesc de Borja Moll a les
"Rondaies Mallorquines"

MAQUETACIÓ i COMPOSICIÓ:

Tino Franco González

IMPRESSIÓ:

Escola de Formació en Mitjans Didàctics

PUBLICITAT:

Vinyassa, 14 Palma. Tf: 460888

Els articles publicats en aquesta revista
expressen únicament l'opinió dels seus
autors

Dip. Legal: PM 533/79 ISSN:1133-052X

Índex

Editorial	3
Un segle de rondalles mallorquines	4
Mallorca, una illa brufada de rondalles	6
L'aigua ballant i el canariet parlant	8
Les nostres rodalles, un patrimoni didàctic	12
El menjar fastuós i grotesc de les rondalles	14
Viatge al món de la fam	16
¿Val més matinejar que a missa anar?	19
El dimoni a les rondalles mallorquines	22
El mite del rei En Jaume	26
Un llumeret blau dins la foscor	28
Sí, malgrat tot, una rondalla... ..	30
Pere Morey: la rondalla com a gènere	32
Aprendre a aprendre llengües	37
Què és una rondalla?	39
Qui és Antoni Maria Alcover	40
Aplec de material didàctic	41
Entrevista al Conseller d'Educació, Cultura i Esports	50
5 d'octubre: Dia Mundial del Personal Docent	52
Els socialistes davant l'inici del curs escolar	53

Adreça de l'STEI al correu electrònic
STEI @ hotmail.com

Editorial

CONTINUAR L'ATAAC A L'ENSENYAMENT PÚBLIC

El curs 96-97 inaugura un "nou" període polític. Qui governa i qui té l'obligació de gestió és el Partit Popular, tant a l'àmbit central com autonòmic. La ministra d'Educació ha reiterat la seva bel·ligerància contra l'ensenyament entès com un servei públic afavoridor de les capes populars.

Ara ja no es tracta de meres declaracions, hi ha fets concrets:

- Plantilles insuficients a Primària (manquen especialistes de Música, Anglès, Educació Física, Audició i Llenguatge i Pedagogia Terapèutica).

- Plantilles infradotades al 1r cicle d'ESO.

- Retall de plantilles a Secundària i a Arts i Oficis. L'aplicació directa de la Circular de 15 de juliol implica: l'impossibilitat del desdoblament a les classes d'idiomes, laboratoris, etc.; incompleta dotació dels Departaments d'Orientació; reducció d'optatives i, també, del cicles formatius, cosa que afecta especialment al col·lectiu

de Professorat Tècnic de F.P.

Per altra part, l'organització de la Direcció Provincial ha deixat molt que desitjar (errors i omissions en els llistats de vacants i d'interinitats, manca de temps, indefinició dels criteris per acreditar el coneixement de Català a Secundària,...)

Als problemes tradicionals: plantilles, ràtios, infraestructures, manteniment, etc. s'hi ha afegit el gran malestar que s'ha generat a causa de la improvisació administrativa a l'hora de posar en marxa el 1r cicle d'ESO, malgrat la tasca encomiable dels equips directius i dels claustres en general.

A aquesta política contrària a l'Escola Pública i als serveis públics en general, hi hem d'afegir l'anunci d'una nova congelació salarial, que nosaltres qualificam de *reducció salarial*, que es suma al quasi 9% de pèrdua de poder adquisitiu acumulat des del 93.

L'STEI rebutja aquestes mesures i proposa al conjunt de treballadors i treballadores de l'ensenyament l'inici de fortes

mobilitzacions.

Tal com dèiem a l'editorial de l'STEI *Informa* del mes de juny, nosaltres, des de la nostra independència, analitzarem les polítiques que es vagin desenvolupant i actuarem en coherència amb els nostres principis i programes. Si l'educació no és una prioritat pressupostària del PP, si es detreuen recursos públics, si es discrimina l'ensenyament públic, si en general es duu a terme un ajustament en contra dels interessos dels treballadors i treballadores i d'afebliment i desmantellament dels serveis públics... nosaltres, juntament amb les forces progressistes sindicals, haurem de canviar la prudència i la manca de confiança per la mobilització social. Els governants i les seves accions tindran la paraula i elegiran el camí.

Una vegada més, cal una resposta per a la defensa de les nostres condicions laborals i econòmiques, condicions bàsiques per una adequada qualitat de l'ensenyament. □

UN SEGLE DE RONDALLES MALLORQUINES

El centenari de l'aparició del primer volum de l'*Aplec de rondaies mallorquines d'en Jordi des Recó* és una excel·lent ocasió per parlar de rondalles. També és un bon pretext per retre homenatge a Antoni Maria Alcover, figura d'enorme relleu dins el panorama de la vida cultural de les nostres illes. És el reconeixement a la tasca duta a terme en favor de la nostra llengua i que ens ha permès de poder servir aquest tresor de la nostra literatura popular: les rondalles. És gràcies a ell que ens ha arribat aquest conjunt de contarelles, llargues o curtes, de gran argument o simples anècdotes, però sempre vibrants, redactades en un llenguatge manejat amb gran habilitat, d'enorme riquesa i expressivitat. Són molts els mallorquins que durant les darreres generacions han entrat en

contacte amb la pròpia llengua escrita a través de les rondalles de Mn. Alcover. Fins i tot són molts els que han après a llegir en català a través d'algun volum de rondalles que es tenia a l'abast.

Les *Rondaies d'en Jordi des Recó* són, en paraules de Gabriel Janer Manila, un pou d'antiga ciència que permet indagar en la vella cultura del poble, en el concepte que n'ha tingut del món la gent d'aquesta terra, un llibre obert a la investigació i la recerca. L'*Aplec* de Mn. Alcover s'ha convertit en una obra de valor indiscutible en la literatura universal i una de les recopilacions de contes populars més completes.

El model de llengua que trobam a les rondalles amb la seva extraordinària riquesa ofereixen àmplies possibilitats d'esser treballades a les aules. La immersió en el

món fantàstic i genuí de les rondalles és presenta com un repte engrescador que pot esdevenir una bona eina per a l'aprenentatge de la llengua.

Totes aquestes que acabam d'apuntar són raons més que suficients per justificar aquest número de *PISSARRA* dedicat quasi íntegrament a les *Rondaies d'en Jordi des Recó*. En aquest número hi podeu trobar una sèrie de propostes didàctiques per esser treballades a les aules, a més d'altres interessants treballs sobre rondalles. I aquesta serà la nostra manera de participar de les commemoracions del centenari de la publicació del primer volum de l'*Aplec* realitzat per l'insigne i controvertit personatge que fou mossèn Antoni Maria Alcover. □

1896 - 1996, un segle de RONDALLES MALLORQUINES

Joan M. Mas

"Les nostres rondalles! Les pobretes anaven aperduades feia segles, per aquí i per allà. Moltes havien perdudes ses colors i era poqueta la carn i la tòria que els quedava (...) No me podia resignar a veure desaparèixer unes contarelles que, rebudes dins els braços del poble enamorat d'elles, foren ses xalestes i dolces companyones per espai de tants segles, i li feren fer tantes de rialles i oblidar tantes de penes (...) Amb el major esment he procurat i malavejat reproduir llur fesomia primitiva, plena de gràcia, energia i relleu; i les he endiumenjades i enllestides amb les robes més fines i precioses i amb les joies de més valor que he trobades dins la caixa maternal de la nostra llengua"

D'aquesta manera explicava mossèn Alcover, l'any 1931, com va dur a terme l'*Aplec de Rondaies Mallorquines*.

Enguany es compleix el primer centenari de la publicació del primer volum de l'*Aplec*, obra de mossèn Antoni Maria Alcover i Sureda. Les rondalles foren recollides directament pel canonge de Manacor mentre recorria les comarques de l'illa de Mallorca, especialment la de Manacor. Els seus informadors foren persones de distinta procedència geogràfica i de classes socials també diverses, preferentment de les capes populars, aquelles que més habitualment practicaven la sana tradició de contar-se contes. Mn. Alcover feia contar la rondalla a una persona que la sabia per tradició oral i n'annotava una primera redacció en una llibreta. Després l'elaborava literàriament, amb un llenguatge molt ric i

ple de repeticions i sinònims, hiperbòlic i profundament amarat de la realitat mallorquina. Com diu en Jaume Guiscafrè, "el llenguatge i l'ambientació insular proporcionen l'empremta de mallorquinitat a les rondalles, ja que aquestes narracions són comunes a molts de països de l'àmbit eurasiàtic. Mossèn Alcover, doncs, no és el creador de les rondalles mallorquines, sinó un recol·lector i un reelaborador d'aquest llegat narratiu. Mossèn Alcover en va voler deixar constància escrita i d'aquesta manera evitar que uns

contes que es transmetien oralment poguessin perdre's algun dia. Preocupat sobretot per la netedat de les rondalles, evitava o dissimulava al màxim els elements que fessin referència explícita a qüestions sexuals i ni tan sols arpeggava aquelles de caràcter eròtic o massa groller. Tampoc no es preocupava de la classificació ni de l'ordenació de les rondalles i es deixava guiar per la intuïció i pel gust personal. Això no treu, però, valor folklòric ni científic a la seva tasca"¹.

Josep Pla va definir les rondalles mallorquines com una de les coses més serioses que s'han escrit mai en cap llengua; un monument de la nostra llengua amb sabor únic. Les rondalles són narracions populars que reflecteixen un univers màgic, històries amb uns arguments de tipus universal, és a dir, es poden trobar contes xinesos amb arguments semblants. Tenim *rondaies* d'animals, fantàstiques, religioses, novel·lesques, sobre gegants, anecdotiques, basades en llegendes, supersticions o fórmules màgiques.

"Es jai de sa barrequeta és la primera

rondaia recollida l'any 1880, quan el jove Alcover tenia 18 anys. Prèviament a la primera edició de l'Aplec, l'any 1885, Mn. Alcover ja havia publicat una primera recopilació de contes amb el títol de *Contarelles*. Ho feia en diferents publicacions periòdiques en les que col·laborava. L'actual *Aplec de Rondaies Mallorquines* està format per 270 rondalles, contingudes en 24 volums. Contam també amb altres edicions de les rondalles, amb suports diversos, com la ràdio, les cassettes, el còmic, el teatre, etc. En aquests moments l'Editorial Moll està preparant una nova edició crítica de les Rondaies de Mn. Alcover, revisada i actualitzada amb nombroses aportacions, fruit de molts d'anys d'estudi. Es tracta d'un treball iniciat l'any 1971 pel professor Josep Grimalt, de la UIB, amb el qual ha col·laborat el filòleg Jaume Guiscafré. Hi haurà l'aportació de cinc rondalles inèdites de Mn. Alcover, a més d'altres notes i comentaris. La nova edició ordenarà les rondalles segons el sistema internacional de catalogació.

L'*Aplec de Rondaies Mallorquines* ha tengut des d'un principi un ampli suport popular fins al punt que es pot assegurar que generacions de mallorquins han après el nostre idioma a partir d'aquesta obra. Tal com escriu Maria Antònia Oliver², no és exagerat dir que els mallorquins hem matat les rondaies i molts de nosaltres hi hem après de llegir, d'escriure i de contar. I d'inventar-ne de noves. Francesc Moll, actual responsable de l'Editorial Moll, afirma que durant quatre generacions una gran majoria dels mallorquins han entrat en contacte amb la pròpia llengua escrita primerament a través de les Rondalles, que han influït, per altra banda, en la riquesa de lèxic que caracteritza una bona part dels escriptors mallorquins d'aquest segle, molts dels quals han expressat públicament el seu deute amb la prosa de les rondalles mallorquines.

El secret d'aquest èxit rau en l'habilitat amb què Mn. Alcover sabia manejar el llenguatge de la nostra pagesia. Va fer-se contar les rondalles en un temps en què la gent del camp encara parlava bé, amb molt pocs

castellanismes. A més Mn. Alcover era tan pagès com els missatges i les madones que li contaven les rondalles. Això li donava una gran autenticitat de llenguatge de la terra i li permeté encertar l'estil més apte per a reflectir en aquelles narracions l'esperit i les formes expressives de la ruralia. Aquestes formes d'expressió eren una realitat ben viva en aquells darrers anys del segle passat i primers del present. No existia la invasió forastera ni la xerrameca cinematogràfica i televisiva que avui capgira el llenguatge dels mallorquins. Així i tot, la gràcia i el valor estilístic de les rondalles alcoverianes tenen encara avui la virtut per despertar l'interès i la simpatia de les generacions actuals. □

¹GUISCAFRÉ DANÚS, Jaume: "Rondaies mallorquines", dins *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, XIV, Palma, 1995

²Pròleg de l'obra de Pere Morey, *Rondalles pels qui les saben totes* (Ed. Moll. Palma. 1979)

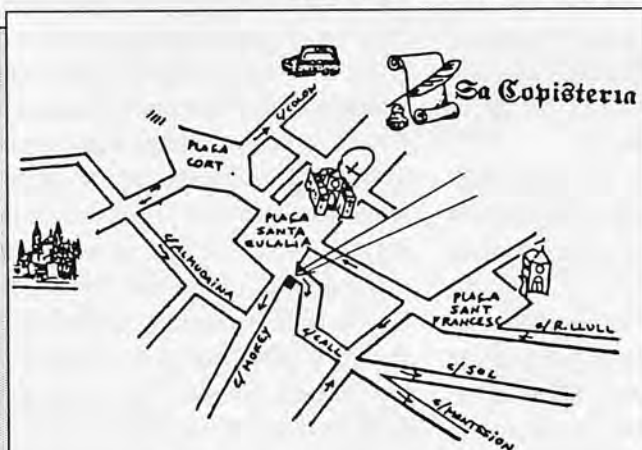

Sa Copisteria
des Call S.L.

Pça Sta. Eulàlia / C/ Morey, 1
Tel: i Fax: 72 17 86 Palma 07001

FOTOCÒPIES EN COLOR
100 ptes

- Fotocòpies
- Multicòpies
- Fotocòpies en color
- Còpies de plànols
- Plastificacions
- Enquadernació ràpida
- Revistes i fullets
- Impressió làser
- Impremta ràpida
- Termografia
- Servei de telefax
- Fotocòpies en paper ecològic reciclat 100%
- Venda de paper reciclat
- Servei de recollida i entrega a domicili
- Professionalitat total

En ple Centre Històric

MALLORCA, UNA ILLA BRUFADA DE RONDALLES

Caterina Valriu

Enguany és any de rondalles: congressos, exposicions, monogràfics de revistes, conferències i sessions de narració s'organitzen per tal de celebrar i recordar que ara fa cent anys sortí al car-

rer el primer volum d'una col·lecció de llibres que depassaria el fet estrictament literari i esdevindria un autèntic fenomen social. Les rondalles, heretades de l'avior, fressades una i altra vegada per la imaginació i la paraula dels nostres avis, prengueren nova força en la recopilació del canonge Alcover. La gràcia, la vivor, la poesia, l'accent grotesc, la tendresa, la plasticitat que hi abocà seduir –i sedueixen encara avui– qui les escolta o llegeix. Les rondalles ens contenen històries que parlen simbòlicament de temes que sempre han interessat i fascinat la humanitat: l'amor, la mort, el creixement, la tendresa, la gelosia, l'astúcia, la beneïtura, l'afany d'aventura, la màgia, la quotidianitat. Els seus personatges, clars i sense doblecs, presenten models de conducta per imitar o rebutjar: l'enamorat, el coratjós, el perseverant, el savi, el just, el llest i el beneït, l'enginyós o l'ingenu... És per això –per la universalitat de temes i personatges, juntament amb la multiplicitat de formulacions– que les rondalles interessin a grans i petits, que ens commouen encara com només ho poden fer les grans obres clàssiques.

Hi ha però, un altre aspecte de les rondalles, i més concretament de les que conformen l'aplec d'Alcover, al qual voldria dedicar aquestes pàgines. Es tracta de la seva vinculació amb la terra i el paisatge, en el nostre cas al lligam entre l'aplec alcoverià i l'illa de Mallorca. Els estudiosos de la literatura popular distingeixen diversos gèneres narratius, entre els que destaquen les rondalles i les llegendes. A l'hora de traçar la línia divisòria entre aquests dos tipus de narracions solen posar èmfasi en tres aspectes:

- a) Generalment les rondalles transcorren en un lloc i un temps indeterminat, en canvi les llegendes solen tenir una situació i datació més o menys concreta.
- b) Les rondalles són presentades com a relats fantàstics i les llegendes com a reals.
- c) Els protagonistes de les llegendes solen ser personatges individualitzats, els de les rondalles són models genèrics.

L'aplec d'Alcover inclou –malgrat el seu títol general– tota mena de materials narratius: rondalles, llegendes, coverbos, faules, etc. i un nombre considerable d'aquestes narracions estan situades en indrets concrets de la geografia illenca. Per les seves especials característiques, les llegendes són les més vinculades al territori, però fruit de la voluntat del narrador de fer més propers i entenedors els relats, les referències geogràfiques sovintegen també en les altres narracions. En paraules de Gabriel

Janer Manila:

...les rondalles varen mostrar-me que la imaginació sovint cerca suport en la realitat de l'entorn immediat, en el paisatge natural dels homes. I vaig entendre que allò que produeix la fantasia, vinculat al medi, forma part de l'ecosistema sobre el qual recolza. La natura és plena de remors, d'ombres inquietes, de presències subtils. El paisatge esdevé, aleshores, un equilibri de segles, el resultat d'un llarg diàleg entre l'home i la realitat sobre la qual ha vingut a plantar-hi les seves quimeres.¹

Aquest anostrament espontani de l'imaginari universal de les rondalles, refermat per la tradició, dona com a resultat una relació afectiva amb l'entorn. El paisatge natural i el social –avencs, roques, muntanyes, camins, cases, esglésies– en convertir-se en escenari i testimoni de fets llegendaris, prenen una dimensió diferent, ens resulta més propi i atractiu, esdevé un paisatge habitat pels personatges que la nostra imaginació col·lectiva ha conformat. I, aleshores, ens arreplega al país.

A partir d'aquesta idea, la vinculació afectiva al territori a través de la literatura popular, varen néixer les excursions de les rondalles.² El plantejament és molt senzill: es tracta d'una ruta de passeig que visita els llocs on se situen algunes rondalles i, un cop allà, es narra la història corresponent. Els itineraris possibles són moltíssims i cadascú els pot dissenyar segons el seu gust o necessitat. Només cal un bon coneixement de l'aplec, un mapa de Mallorca per situar la trajectòria i saber contar la rondalla en arribar el moment, encara que sempre podem optar per la solució –menys atractiva, és clar– de llegir-la en veu alta.

La comarca de Mallorca més citada a l'aplec és la de Llevant: Manacor (*En Juanet i es set missatges, Sa titina i sa geneta, Es puig de Santa Cirga, En tià de Sa Real, Ets al lots de Son Porc*), Sant Llorenç (*En Pere de sa vaca*), Son Servera (*Es dos germans serverins, S'encantament des puig de se Talaies, Es canyemet s'ase i sa serra-porra*), Capdepera (*La princesa be-*

lla, *En Pere Tort*), Artà (*Es cavallet de set colors*), la Colònia de Sant Pere (*En Gosti lladre*). També hi és ben present el Pla: Sineu (*Mestre Antoni Llampina, En Toni Mig-dimoni, Com és que es campanar de Sineu està una mica decantat de l'església*), Sant Joan (*Es pas des regidors de Sant Joan*), Petra (*Val més matinejar que a missa anar?*), Randa (*Com va ser que es va fer es puig de Randa*), Algaida (*Una glossada en ets hostel d'Algaida*). A Tramuntana hi trobam sobretot llegendes: *De com sant Vicenç Ferrer anà a predicar a Son Gual de Valldemossa, El rei en Jaume i el Teix, Sa por des Puget, Es lleisó des campanar d'Andratx, L'amo en Biel Perxanc i la dona d'aigua* i alguna rondalla com *En Pere de la bona roba* (Sóller). Al Raiguer s'hi situen fets llegendaris diversos (*De com el rei en Jaume va prendre el castell d'Alaró, Es salt d'en Fonoi*) i alguna rondalla meravellosa (*Es corpet des pou d'en Gatell*, a Campanet). També es pot traçar

un itinerari ciutadà, amb les rondalles que transcorren total o parcialment a Palma. Aquests exemples són només un tast, una lectura atenta de l'aplec ens proporcionarà nombrosos topònims que podrem situar damunt un mapa sense massa dificultats. Les possibilitats pedagògiques d'aquesta proposta són infinites i abracen tots els àmbits del disseny curricular, des de la llengua a la geografia, la història o l'economia. Les excursions possibiliten una singular conjunció per a treballar alhora la realitat i la fantasia, la facultat d'observar i la capacitat de fabular, són –per tant– una eina alhora plaent i eficaç per acostar els nostres alumnes a la seva realitat natural i a l'herència cultural.

Enguany, amb el suport de la Conselleria de Cultura, en Gaspar Valero i jo mateixa hem dissenyat i realitzat quatre itineraris rondallístics (els mesos de juny i octubre). És previst que aquest tema sigui objecte d'un curs de l'ICE adreçat a mestres i pro-

fessors que vulguin repetir l'experiència amb els seus alumnes i que s'editi un llibre-guia amb propostes d'itineraris i d'altres informacions d'interès, per tal de facilitar la feina a tots aquells que vulguin resseguir les passes dels protagonistes del nostre rondallari, embadalir-se amb el paisatge que fou testimoni –real o imaginari, tant se val– de les seves proeses o dissorts, esclarir de rialles o entendre's amb llurs peripècies i, en definitiva, conèixer i estimar un poc més els paratges d'aquesta illa. □

Universitat de les Illes Balears

¹JANER, G.: "La paraula encantada" dins *Palau Reial*, 1, núm 5, març 1986; pàg.20.

²La primera notícia sobre una excursió que seguia de manera sistemàtica la ruta de les rondalles mallorquines data de 1977, amb motiu del Congrés de Cultura Catalana, i es féu a partir de la proposta del Dr. Josep A. Grimalt. Després, se n'han fetes d'altres.

L'aigua ballant i el canariet parlant:

Pere Santandreu

La màgia que restaura la veritat

Sempre, des dels inicis de la humanitat, els contes han acompanyat els pobles que habiten tots els racons de la terra. Es tracta d'històries que expliquen la creació de la tribu, refan les gestes dels seus herois, remarquen les accions dels déus i deesses que la protegeixen o la castiguen, i ofereixen, ben sovint, models de conducta.

Tanmateix, aquests contes existeixen en el temps i en l'espai, i els afecta la natura del país en què es troben, els contactes lingüístico-socials de la gent, així com també el pas dels anys i els canvis històrics que s'hi produeixen (Thompson, 1977, 13)¹. En aquest sentit, les *Rondaies Mallorquines*, recopilades per mossèn Antoni M. Alcover, són l'herència de l'imaginari del poble mallorquí, alhora que formen part de la tradició universal. De fet, tant és així, que és possible trobar contes tan bells com el de *La Flor Romanial* en altres indrets ben llunyans del planeta. Ara bé, aquests contes no són uniformes, sinó que varien d'un lloc a l'altre, i, òbviament, d'acord amb la cultura en què apareixen, aquestes narracions

es revestiran de formes, noms i paisatges diferents.

La narració tradicional

Durant segles i mil·lenis les rondalles s'havien contat de viva veu i s'havien transmès oralment de generació en generació. El narrador de contes explicava històries, i història al mateix temps, a un oïdor o a un grup de persones, grans i petits, que l'escoltaven. Per tant, de bon principi, els contes tradicionals no es llegien, sinó que, com indica el terme, es *contaven*.

Per descomptat, el narrador de contes té el poder o la llibertat de canvi, mentre aquest canvi no sostregui la credibilitat que l'audiència li exigia. D'aquesta manera, cada narrador de contes va modificant la contalla en la forma que més l'atreu, o, fins i tot, en la que genera més interès en el grup d'oïdors. En conseqüència, al llarg dels anys i de les centúries, aquestes alteracions en els relats van creant amalgames o, fins i tot, històries noves.

I ja se sap que, en aquestes històries, tant les més recents com les més antigues, un dels propòsits del bon narrador de contes és fer veure que la dolentia és castigada així com cal (Thompson, 1977, 134).

La dolentia i la bondat

Un dia, un rei, cansat de ser fadri, decideix casar-se². Aviat, troba una al·loteta, *pobra sí, però que embellia de garrida que era*. N'era tant, de garrida, que *feia enamorar pedres*. Es deia Catalineta, amb aquest diminutiu que ja la fa bona i d'estimar. Per si no ho sabíem, que era bondadosa, el narrador ens recorda que *era bona al·lota de tot*.

La mala reina vella no pot consentir aquest matrimoni. Na Catalineta és pobra, i no n'hi ha prou que sigui gentil, dolça com la mel, garrida com el sol, i bona al·lota de tot. Quan el rei és a la guerra, la seva esposa infanta una filla, *una ninona, sa cosa més purificada*. Ara és l'oportunitat de la mala reina vella, que escriu una carta al seu fill, en la qual li assegura que la seva mu-

"A la narrativa catalana tradicional, els gegants o ogres, poden ser, com les fades, sers completament humans, amb l'única diferència de la seva extraordinària alçada."

Il·lustració de Francesc de Borja Moll per a les *Rondaies Mallorquines* (Tom VI, p. 77).

ller ha tingut una cosa que no sabem si és animal o persona. Pel seu compte, i no fent cas de les ordres del rei, fill seu, posa la ninona en una caixa i la tira dins el riu. És, doncs, a partir d'una falsa acusació que actua la sogra: *diuen que tal dona no pot esser més que una bruixa mala-fembra*, s'exclama la mala reina vella tot referint-se a la reina Catalineta. El motiu real que justifica els actes de la sogra és l'enveja que sent per la bellesa dels infants. És, per tant, un càstig implícit allò que aplica a la seva nora quan decideix prendre-li els infants.

També succeeixen episodis semblants en el conte *Els tres fills d'or*, tot i que ara, són les germanes de la reina que, per enveja, conspiren contra ella i li substitueixen els tres infants per cans. El rei, furios, l'empresona. Ací, els infants també són llançats al riu i rescatats per un moliner o un pescador. Quan els fills tornen grans surten a cercar ventura. Els motius que els empenyen són diversos: cercar son pare, intentar trobar l'ocell que parla, o l'aigua de la vida. En altres històries, la reina Catalineta és una donzella sense braços (Thompson, 1977, 120-5).

Semblantment, doncs, a la nostra rondalla una doneta que rentava a la vorera del riu salva l'infantó i, amb el seu marit, l'afillen i també li posen per nom Catalineta. Quan el rei torna de la guerra descobreix la malifeta de la mala reina vella, però en definitiva és sa mare i no la castiga. Na Catalineta, la reina, de bona que era, no parlà ni motà per no destapar sa sogra.

Aquest episodi s'esdevé encara dues vegades més. El segon fill, a qui diran Joanet, i el tercer, en Miquelet, seran també recollits pel mateix matrimoni. Tothom coincideix que aquests tres infants són angelets en carn humana, serafins. El rei, en saber que, per tercera vegada, sa mare ha llençat

els seus fills sense fer cas del que ell havia manat —*sia lo que sia, guardau-m'ho ben guardat!*—, la tanca com a càstig dins una torre amb un finestró.

Mentrestant, na Catalineta, en Joanet i en Miquelet es fan grans, i són tan garrits que ningú mai havia vist uns nins més agraïats i galanxons, més etxerevits i bons al·lots. Un dia, quan juguen davant la torre on es troba empresonada la mala reina vella —àvia seva, en definitiva—, aquesta els veu, en sospita, i crida una fada perquè els *llevi del vent*. Per la seva caracterització, aquesta fada s'assembla a les fades o *fées* franceses, dones completament humanes

"Aquests mateixos ogres solen ser una mica totxos..."
Il·lustració de Francesc de Borja Moll per a les
Rondaies Mallorquines (Tom VI, p. 155).

amb poders miraculosos (Thompson, 1977, 246).

La fada, que no és en absolut una bona fada, amb una excusa banal visita na Catalineta, en Joanet i en Miquelet i comenta la bellesa de la nina: encara seria més garrida si tingués l'aigua ballant. En Joanet partirà a cercar aquest objecte màgic, amb la intenció de regalar-lo a la seva germana. Es trobarà amb una doneta vella, que sap que ell és fill del rei, la qual li indicarà que si continua per aquell camí trobarà les cases del gegant, a la vegada que li comana que faci de tenir-ho bé amb la geganta. I és clar que tindrà èxit, perquè és una bona persona i té el cor noble i gene-

rós. Posteriorment, en Miquelet, a partir de la mateixa enganyifa de la fada, haurà de sortir a cercar el canariet parlant, l'altre objecte màgic. I també tindrà èxit: l'heroi, gràcies al seu enginy, en surt il·lès i vencedor.

Gegants i gegantes

En Joanet —i, més endavant, en un episodi ulterior, en Miquelet— arriba a les cases del gegant i, immediatament, afalaga la geganta, la qual, després de decidir ajudar-lo a obtenir la informació d'on és l'aigua ballant —o d'on és el canariet parlant, en el cas d'en Miquelet—, que el seu marit guarda gelosament, l'amaga davall una escudella. És curiós observar que un dels contes tradicionals anglesos més populars explica la història d'en Jack, que, pujant per una mongetera, arriba fins a l'altre món. Hi troba una doneta vella que li parla del gegant i dels objectes màgics que aquell posseeix. Clarament, en Jack acudeix a cal gegant, la geganta l'amaga dins el forn, i, finalment, li és possible, també gràcies a l'ajut de la geganta, robar, successivament, la gallina dels ous d'or, bosses plenes d'or i d'argent, i l'arpa màgica (Thompson, 1977, 35-40).

A la narrativa catalana tradicional, els gegants o ogres poden ser, com les fades, sers completament humans, amb l'única diferència de la seva extraordinària alçada. Aquests gegants duen una vida normal i, sovint, tenen les mateixes relacions familiars que els humans: són casats o tenen germans, per exemple. De vegades es tracta de gegants bons, que et saluden cortesa-ment, com els tres gegants germans de *L'hereu de la corona*³; de vegades són gegants gelosos o que provoquen malvestats pertot arreu, com els d'*En Toni Garriguel-lo*⁴ o el d'*En Juanet Cameta-curta i ses tres capsetes*⁵. La característica que els agrupa és la seva fam desmesurada. Perquè, és clar,

els gegants, tan grans com són, no s'assaciï mai! Ara bé, mentre uns gegants tenen gusts diguem-ne refinats —es mengen sencers fins a dotze carretades de pa fet, dotze grosses de fils de sobrassades i botifarrons, i beuen fins a dotze bótes de vi⁶—, d'altres són antropòfags i, per tant, la seva gran il·lusió és cruspí-se tots els sers vivents que ensumen:

«—Sent olor de carn humana!
Ja en menjarem aquesta setmana!
Sent olor de carn humana!
Ja en menjarem, si Déu ho mana!»⁷

En la seva desmesura, els gegants mal·factors reuneixen trets de bestialisme que els acosten als monstres: un gegant es menja un ase o un cavallot vell fregit amb col, s'escura les dents amb la barra de la porta, es torca els morros amb un sarrió⁸; un altre es menja tothom que s'hi acostava, i un home no li basta per escuradents⁹; encara un altre és com una torre de molí, porta una guitarra al coll i, a les mans, un pinàs per arruixador de mosques, la soca del qual fa la gruixa d'un cos d'home i l'alçada d'un campanar¹⁰. Aquests mateixos ogres solen ser una mica totxos i, en aquest sentit, l'enginy dels herois venç davant la seva força i estupidesa.

De gegantes, també n'hi ha de bones i de dolentes. Solen ser les esposes dels gegants, i la seva funció varia. Les bones sovint ajuden l'heroi, com en el cas de la geganta que se sent afalagada per les paraules d'en Joanet i en Miquet¹¹. Si li diuen que la seva bellesa guanya la de l'al·lota més garrida del món, com no els hauria d'ajudar! En canvi, les dolentes col·laboren amb les malifetes del marit. Per exemple, la geganta Margalida-Aina d'*En Toni Garriguel·lo* va engreixant en Toni Garriguel·lo, amb la intenció de menjar-se'l *en estar ben grasset*. Justament aquesta rondalla ens recorda la història de *Hansel i Gretel*, una de les més conegudes dels germans Grimm, tot i que en aquesta darrera contalla no es tracta d'una geganta sinó d'una bruixa. Tanmateix, totes dues acaben

de la mateixa manera: dins l'olla per fer brou.

El castell dels dotze gegants

Per arribar als objectes màgics, en Joanet i en Miquet hauran d'aconseguir arribar i entrar al castell guardat pels dotze gegants. Es tracta del castell de la meravella. Però com s'hi va? Quan se'n sap la resposta, tot és fàcil: cal fer un fil, de set quarts de llarg, a la finestra de la cambra de la casa del gegant; a l'altre extrem del fil trobaran el castell dalt d'una muntanya. En altres narracions, el castell del gegant és un grandios cas, molt alt per poder allotjar-lo, que es troba *damunt una muntanyola a les mars perdudes*¹². Ara bé,

"De gegantes, també n'hi ha de bones i de dolentes."

Il·lustració de Francesc de Borja Moll per a les Rondalles Mallorquines (Tom IV, p. 99).

el castell de la meravella sempre es troba en un indret llunyà i de difícil accés.

En aquests castells, de vegades els seus habitants dormen, o en el nostre cas, dormen amb els ulls oberts. Normalment, entrar-hi no és gens fàcil, o bé perquè el castell té tres-cents seixanta-cinc portes, una de diferent per a cada dia de l'any, o bé perquè hi ha una sola porta i un manat de tres-

centes seixanta-cinc claus, de les quals només una és l'adequada per aquell dia concret de l'any (Thompson, 1977, 253-4). En aquesta ocasió, l'heroi ha sentit que el gegant deia a la geganta que per trobar la clau pertinent que obrirà la porta aquell dia havia de repetir tres vegades aquesta fórmula màgica:

«—Oh claueta del dia!
Ringola fava pinyoli fideu!
Vine a la maneta mia!
Ringola fava pinyoli lletia!»

L'aigua que balla i l'ocell que parla

Tant en Joanet com en Miquet aconseguiran entrar al castell guardat pels dotze gegants que dormen amb els ulls oberts. Han superat positivament tots els obstacles i han obtingut primer l'aigua ballant i, següentment, el canariet parlant.

Per una banda, l'aigua ballant reuneix els set colors, resplendeix com un sol i no s'atura de ballar. L'aigua que balla ens recorda l'aigua de la vida i de la mort, que guareix tots els mals, tot i que òbviament no és aquest cas. Ara bé, potser la funció de l'aigua ballant és en primer lloc oferir l'oportunitat a l'heroi d'actuar —en Joanet que va a cercar-la—, i en segon lloc, i ara sí que s'ajusta més al sentit de l'aigua de la vida, dona la possibilitat als tres fills del rei, que viuen sota una identitat que justament no els pertoca, de recobrar la seva vera identitat.

Per una altra banda, és indubtable que el canariet parlant reuneix qualitats meravelloses. L'ocelló canta que canta, parla que parla, i no s'atura de contar facècies *que feien esclatar de riure qualsevol*. De fet, d'animals que tenen la capacitat d'expressar-se oralment els contes tradicionals en van plens. Sovint, als ocells, a les serps o als peixos hom els atorga l'habilitat de donar bon consell o de revelar secrets amagats (Thompson, 1977, 245). En aquest sentit, quan el rei i la reina Catalineta, a través per les capacitats de l'aigua ballant i del

canariet parlant, conviden na Catalineta, en Joanet i en Miquelot a dinar és el canariet parlant qui fa excarcerar la mala reina vella i, a preguntes seves, li fa revelar la veritat sobre la identitat dels fills. El canariet parlant esdevé, per tant, l'ocell de la veritat.

La màgia que restaura la veritat

Un factor essencial en molts de contes tradicionals és el contrast que s'estableix entre les accions dels personatges negatius i les lloables activitats dels herois i de les heroïnes del relat. En conflictes així cal que la bondat finalment triomfi i que la dolència rebi un càstig adequat (Thompson, 1977, 130). En aquest sentit, la mala reina vella ha estat empresonada pel seu crim anys i més anys. Quan el canariet parlant reuneix

de bell nou tota la família, fa que la mala reina vella reconegui la seva culpa, i en confessar la seva malifeta, se'n redimeixi. La bondat triomfa, perquè, en definitiva, la màgia ha restaurat la veritat. □

NOTES

¹ Per a aquesta i per a referències posteriors a aquesta obra, vegeu Stith THOMPSON (1977), *The Folktale*. University of California Press. Berkeley.

² Seguidament, analitzaré alguns dels aspectes que més m'atreuen de la rondalla *S'aigo ballant i es canariet parlant*, dins *Rondaies Mallorquines*, tom VI, pp. 87-104. Editorial Moll. Palma. 1987. Tots els extractes són d'aquesta edició.

³ *Rondaies Mallorquines*, tom VI, pp. 73-86. Editorial Moll. Palma. 1987.

⁴ *Rondaies Mallorquines*, tom IV, pp. 97-104. Editorial Moll. Palma. 1987.

⁵ *Rondaies Mallorquines*, tom VI, pp. 144-159. Editorial Moll. Palma. 1987.

⁶ *A L'hereu de la Corona*.

⁷ *A S'aigo ballant i es canariet parlant* i a *En Juanet Cameta-curta i ses tres capsetes*.

⁸ *A S'aigo ballant i es canariet parlant*. Segons el *Diccionari de la Llengua Catalana* (Enciclopèdia Catalana, S.A. Barcelona. 1982) un sarrió és una sàrria petita, és a dir, un recipient molt gros, generalment d'espart, que forma bossa a cadascun dels seus extrems i serveix, posat a través damunt una bèstia, per a transportar terra, palla, fems, etc.

⁹ *A Un gegant i un geperut* dins *Rondaies Mallorquines*, tom VI, pp. 44-49. Editorial Moll. Palma. 1987.

¹⁰ *A En Juanet Cameta-curta i ses tres capsetes*.

¹¹ *A S'aigo ballant i es canariet parlant*.

¹² *A En Juanet Cameta-curta i ses tres capsetes*.

SERVEI DE
LLIBRES
ESTRANGERS
LLIBRES
DELS PAÏSOS
CATALANS
JOGUINES
I LLIBRES
INFANTILS

Carrer d'en Rubí, 5
Tel. 71 38 21
07002 Palma (Mallorca)

Més de 10.000
residents ja han
escollit

viatges s.a.
Tramuntana

Per qualitat:

...d'ofertes
...de serveis
...d'informació

Carrer 31 de desembre, 12
Tel: 204600. Fax: 204450
Palma de Mallorca

LES NOSTRES RONDALLES, UN PATRIMONI DIDÀCTIC

Miquel Ferrà i Martorell

En el primer centenari de la publicació de les rondalles mallorquines d'En Jordi d'es Racó, un aplec tan extens com magnífic, plouen els comentaris entorn a

la tasca d'aquell home inextinguible que era Mossèn Antoni Maria Alcover. Rondalles de totes les temàtiques que ens situen al davant d'un fet que no podem ignorar. D'una banda, la contarella nascuda en el llim de la terra, fruit dels nostre relatiu aïllament. D'una altra, el relat vingut de l'exterior i més o menys deformat per les gents de la ruralia. La rondalla mallorquina presenta, doncs, l'essència d'una realitat en tot temps cosmopolita, de l'Orient i l'Occident, i alhora, el petit conte rural, la llegenda pagesa, que potser té com a rerefons, quelcom que succeï de debò. Podríem parlar de la rondalla clàssica, nascuda de la literatura universal i la rondalla pròpia, sorgida del petit fet quotidià. Rondalles tenim ins-

pirades en els romanços peninsulars de l'Edat Mitjana, com un episodi del «Cantar del Mio Cid», en els contes del Talmud, en els relats de les Mil i Una Nits, en els contes dels germans Grimm, en les tragèdies de Shakespeare, en tota casta de su-

persticions d'arreu de la Mediterrània, en els contes que perviuen en el Nord d'Àfrica, especialment del Marroc... Hi ha rondalles, com la de «La Flor Romanial» que es conta molt semblant a Rússia i com el «Peix Nicolau» que es considera típica de l'illa veneçolana de Margarita, a la mar de les Antilles. Els gnoms dels contes europeus es transformen en els nostres boscos en «homes de colzada» o «polzada», quan no són «dimonis boiets». Relats de gegantots i nans, tresors i encanteris, dracs i altres essers de la fauna fantàstica, castells de fantasmes i bubotes, coves que tenen al fons una ciutat màgica, vaixells que naveguen per mar i terra... A les nostres rondalles hi trobarem, per altra banda, semences dels llibres de cavalleries, dels evangèlis apòcrifs, de la vida dels sants i dels papes... Hi ha tot un univers molt complicat de desxifrar era de tanta contarella i què ens endinsa en la curolla de desfressar la freda realitat amb una forta dosi de fantasia. Així i

tot, la rondalla, ens descobreix realitats d'un passat més o menys llunyà, constatacions socials més o menys tristes, com la figura del bandoler, de l'esclau musulmà o negre, del soldat mort de fam, de l'Inquisidor, de la prepotència dels aristòcrates sobre les altres capes del poble... Des del punt de vista pedagògic les rondalles poden ésser molt útils ja que, per un altre cantó, ens vénen a dir, altres realitats illenques que l'escolar pot valorar i conèixer, com és ara, la influència de l'Església Catòlica en la cultura i la manera d'ésser del nostre poble, el sentit patriarcal de la nostra societat camperola i com aquesta es manifestava a través de feines i objectes que pràcticament han desaparegut, l'esperit ètic o altruista, justicier

o venjador, brau i arriscat, de molts personatges... També és curiós analitzar la política, la geografia casolana, el sentit de la història, el món obrer, l'economia domèstica, la gastronomia, el sentit de l'humor o la psicologia pagesa a través de l'òptica del rondallaire, que mullava les seves arrels en el més absolut analfabetisme. Per altra banda, les rondalles, reivindiquen el paper intel·ligent del glosador (En Tià de Sa Real), la manera de viure i sobreviure a les viles i les possessions, la mínima cortesia que pot exigir el respecte envers de la societat, els costums populars i, fins i tot, folklòrics... El Rei En Jaume, Sant Vicenç Ferrer, el Comte Mal, alternen amb personatges ficticis, com la Fada Morgana, de la «Matèria de Bretanya» o aplec del Rei Artús i els seus cavallers de la Taula Rodona. No descuidem tampoc la aportació, encara que sigui tòpica, que fan les rondalles en els temes de la mitologia i les ciències ocultes, les creences i les supersticions, amb capítols tan entretinguts com el que titula «Bruixes, bruixots i fullets». Però allà on tal volta es vol mostrar més present la voluntat pedagògica sigui en el llenguatge planer i alhora riquíssim de lèxic, frases fetes i dites populars, adagis i girs semàntics, de Mossèn Alcover. Les rondalles són, sens dubte, un tresor pel que fa a les expressions més gràfiques, les figures gramaticals més pròpies, les fórmules de tractament més antigues, les metàfores més nostres i més originals. Amb tot aquest bagatge, el legat rondallístic ha d'assolir insospitades proporcions i pot constituir a l'escola una molt apreciada eina per a dur endavant tasques de gramàtica i literatura, ciències socials i naturals, arts manuals i dibuix...

Per això, les «rondaies mallorquines» d'Alcover haurien d'estar sempre presents i aprofitables en els prestatges de les escoles i col·legis. Qui millor que els mestres i professors ens poden fer sentir orgullosos de la nostra identitat? ☐

ESPECIALISTES EN ARTICLES
DE MUNTANYA, CAMPING,
ESQUI I ESCALADA

ES REFUGI

Via Sindicat, 21 pati interior
(antic edifici del Sindicat Forà)

Telèfon 71 67 31
07002 Ciutat de Mallorca
<<< >>>

Des de la nova tenda, esperam seguir comptant amb la
vostra inestimable presència
com a clients i amics

Casa Pomar Flores

ARTICLES
PER A ARTISTES

PAPERS PINTATS

PINTURES

MARCS I MOTLLURES

Sant Miquel, 77
Tel. 72 14 83
07002 Palma de Mallorca

EL MENJAR FASTUÓS I GROTESC DE LES RONDALLES

A n'Antònia i en Pep de Can Amer, l'amistat i l'afecte.

Gabriel Janer Manila

En la societat rural mallorquina —la societat que es projecta a les rondalles entre facècies grotesques i personatges meravellosos— existia, omnipresent, el record de la fam. Vella companyona de la humanitat, la fam persistia en la memòria dels mallorquins com un vell estigma i com una amenaça persistent i immutable.

No és difícil trobar a les rondalles el testimoni dramàtic de la fam. No oblidem que les rondalles —els contes de tradició oral, contats i recontats múltiples vegades en veu alta abans que l'obstinada voluntat de recerca dels recaptadors romàntics els recollís i els fixàs per escrit— són, en qualsevol poble i en qualsevol àmbit geogràfic, la primera literatura que s'ocupa d'exposar a la consideració dels receptors les dificultats, els drames i la misèria de les classes populars. Els pescadors que viuen amb la dona i els fills en una gerra, malcontents i estrets, ens poden fer pensar en els treballadors d'avui que habiten en una xabola de fustes i lona, en els homes, i dones, i nins que dormen a les grans ciutats sota un pont, en una capsa de cartró, entre ferralla, en un vagó de tren abandonat... La misèria de la ventafocs, el somni difícil de creure que

vindrà un príncep i cercar la jove amb la qual va ballar anit passada, als salons de palau, em recorda el relat d'una al·lota que somniava que algú la reptàs i se l'emportàs en un harem —o en un prostíbul— perquè era massa trista la realitat familiar que suportava. La dramàtica decisió —d'aquells pares que decideixen d'abandonar el seu fill —o els seus fills— en un bosc perdut a fi que campin per ells sols, si les feres no els maten, perquè no els poden mantenir, em fa pensar en els infants d'avui, just recent nats, llanats en un contenidor de fems.

**La fam és present a les
rondalles de la mateixa manera
que ho era a la memòria
col·lectiva de la societat
que les explicava**

Les rondalles són, doncs, la primera literatura on es projecten les antigues pors dels homes i les dones de les classes subalternes, que diria Gramsci; d'aquella gent a la qual no queda més remei que somniar solucions màgiques, com avui hi ha qui somnia en el bon resultat d'una quiniela, en la loteria i altres jocs de l'atzar. També l'atzar com horitzó. I la màgia d'una bossa

o un sarró plens de monedes d'or que, per moltes que en treguin, mai no s'acaben. «Tantes de monedes com treia d'aquella bossa, tantes d'altres n'hi compareixien». (Es corpet des pou d'en Gatell. Tom XXII, pg. 220.) Jocs de cartes que, —fins i tot arriben a esser un do del Bon Jesús a aquell home que l'havia convidat a dinar— si l'amo hi juga no pot perdre mai. Tresors ocults en un avenc, en una cova, inaccessibles.

La fam és present a les rondalles de la mateixa manera que ho era a la memòria col·lectiva de la societat que les explicava. Passava tanta fam, ens diu Alcover d'un d'aquells personatges, que estava cansat «d'anar amb sa pell de sa panxa aferrada a s'esquena». Doncs no és estrany que, a vegades, el menjar arribi per la via màgica, com el cas d'aquella greixonera d'arròs brut de llebre que cou tota sola sense que ningú intervengui (El rei savi. Tom XXIII, pg. 8), la pella que fregia ous ella sola: «...i sa pella que es posava dalt es foc, i s'olleta d'es saïm n'hi abocava un bon pilot i, com començava a fer xiu-xiu, zas!, sa panereta hi tirava un ou, que es trencava damunt sa vorera de sa pella i sa closca queia per defora i es blanc i es vermei pegaven damunt es saïm bullent, i a l'acte sa pelleta volava de dalt es fogons, perquè s'ou ja estava a punt, i el prenia un platet que es posava damunt sa taula». (N'Elieonoreta. Tom XX, pg. 7), o el cas d'aquella taula que es posava i es llevava per si mateixa (Una girgola que dugu coa. Tom XI, pg. 70), o aquella «saqueta d'arròs, que no s'hi acabava mai» per molt que en traguessin, i la «setria d'oli que, com més la fien rajar, més n'hi havia...» (Sa coeta de na Marieta. Tom X, pg. 134.) Ni és estrany que el fet de menjar —sobretot el menjar de les grans festes— esdevengui fastuós i màgic: una autèntica bulla. I la descripció del rebost, una meravella: «...es rebost es trobava tot farcit de bon concert: botifarres, botifarrons, camaiots, sobrassades gruixades i primes, cuixots, corters de xuia, postades de peces de formatge, orons de figues seques...» (En Tinyoset. Tom XX, pg. 65.)

En el context en què es mouen les rondalles i en la realitat social que descriuen, igualment les matances esdevenien una festa; sobretot, una gran festa del menjar, perquè aquest dia la gent menjava «fins que podia tocar-se'l amb el dit». «Pes novembre –escriu Alcover– fan ses matances i poren menjar xuia torrada, i llom i sobrasada amb mel, i botifarrons i camaiots, tan bons per mesclar amb tantes de coses, i s'hi fan unes menges que ets àngels hi canten...» (Es dotze mesos i dues jaies. Tom XX, pg. 107.) O aquells altres que acabaren menjant-se «...una gran platada d'arròs de matances amb una altra gran platada de llom fresc torrat, una quarta de vi i un bon retaló de pa de xeixa...» (S'anellet. Tom XVIII, pg. 79.)

A les rondalles hi és descrita abundantment la cuina tradicional de l'illa: el menjar de cada dia i el de les festes: els cuinats, les sopes, el brou de gallina: «...i damunt es fogons una partida d'olles que bullien a la vela... dins totes hi havia pèl o ploma...quin brou tan bo! (La princesa bella. Tom II, pg. 46), els escaldums –de bou, d'anyell, de cabrit, de gallina, de moltó, de pollastre, de vedella–, els rostits, les fritures, l'escudella, els arrossos: «...un ribell d'arròs amb unes tallades de carn dedins com es puny». (En Gosti lladre. Tom II, pg. 11), l'arròs brut, l'arròs engrogat, l'arròs de matances, l'arròs amb pollastre; els ofegats, el conill amb ceba, la fava parada, els farcits, les greixeres, el pa i...botifarró, formatge, sobrasada, el pa amb mel, el pa amb oli, les panades, la perdiu amb col, la porcella rostida, la xuia torrada, les truites d'ous, el peix... I els plats dolços: oreianes, bunyols, robiols, menjar blanc, flaons, coques...

Sovint, es contraposa al menjar dels pobres: «...faves, pa de mestai, d'ordi, figures seques...» (Sa llàmpria meravellosa. Tom VIII, pg. 15), la taula dels rics: «...ous estrellats, truites d'ous amb xuia i sobrasada, arròs amb aucellons o amb pollastre, escaldums de moltó i de bou, capons farcits, porcelles rostides, sobrasada amb mel,

llom i botifarrons torrats». (En Pere de la bona roba. Tom IV, pg. 10.) Però també el dinar de noces és especialment abundant: «S'hi posen tots, i allà vénghen plats d'arròs i plats d'arròs, i llavò una bona platada de bullit, i una altra grandiosa platada d'aufegat dolç, i llavò ses oreianes, ses magranes dolces i aubars i ses metles torrades i es vin-blanc per fer brindis». (Es tit i sa tita. Tom XX, pg. 144). O el dinar amb què decideixen d'obsequiar el rei: «...un arròs brut de coní i d'aucellons, lo primer de tot, llavò escaldums de pollastre,

estufat de vedella, llebra amb ceba, aufegat de moltó, galls d'Indi farcits, perdius amb col, i llavò no hi pot mancar porcella rostida, i per acabatai magranes dolces i aubars, metles torrades, pomes, peramenys, taronges, cireres, figues bordissots i de coll de dama, raïm des bo...» (Sa maneta de plata. Tom XXI, pg. 43.)

Probablement, la taula de ca'l rei és la més fascinant i la més abundosa, només superada pels menjars que es presenten en un context màgic. El rei convida a la seva taula cortesans, persones principals i senyors grossos i les seves cuines són plenes de concert. Però l'exageració festiva arriba als

nivells més alts quan es tracta d'explicar allò que mengen els personatges venturosos de les rondalles meravellosos: princeses, gegants, bruixes, dimonis i prínceps encantats: «...un menjador com una església, amb una taula de dalt a baix, parada de tot, a on no hi faltava un amèn: allà arròs engrogat, allà greixera, allà estufat amb fuies de llorer, allà pollastres farcits, allà porcelles rostides, allà ensaïmades amb taiades, bunyols de vent, totades, oreianes, neules de poncí, pans d'en Pou, coques rosades i menjablanc; allà moscatell i malvasia i tots es sucs més exquisits...» (La princesa bella. Tom II, pg. 48.)

L'exageració i la hiperbolització es posen al servei del menjar fastuós i grotesc. I és, justament el menjar, un dels elements que defineixen el caràcter festiu de les rondalles: la cultura vitalista i rabelesiana de la vella cultura del poble. El menjar vinculat al deliri i a la festa, a la folia. Una de les formes més antigues de la fantasia humana: la fantasia grotesca i lluminosa; perquè és una fantasia especialment clara, que arriba a l'extrem en parlar-nos del menjar que fan a l'Infern: «...i ja són partits a dur concert damunt sa banquetta: unes costelles de ca civissenc sofregides, ses lleteroles d'una geneta, ses menudències d'un corb, una mica de llom d'ase guixer, fetge de mul frit amb metzines, cervell de dragó i d'escarabatera amb fel de cavall; i per beure, un test de gerra amb pixat d'ego». (S'anellet. Tom XVIII, pg. 65.)

Associat a la cultura còmica, el menjar de les rondalles esdevé extravagant, i les múltiples imatges que s'hi refereixen determinen alhora el caràcter alegre i festiu, no quotidià, de la bona taula. Vinculada al riure i a la caricatura. Al riure com a necessitat de l'ànima humana. A vegades, es diu que un home o una dona van «rebarbar de riure». I és el cos que rebarba de rialles, com abans quasi havia rebarbat de tant de menjar. □

VIATGE AL MÓN DE LA FAM

A TRAVÉS DE LES RONDALLES DE MOSSÈN ALCOVER

Maria Rosa Planes Ferrer

La permanent fascinació que ens produeix la lectura de les rondalles, de vegades, pot allunyar-nos de l'objectivitat necessària per assolir els missatges culturals que, sens dubte, s'amaguen al darrera d'una posada en escena literària i folklòrica. Les rondalles, com qualsevol obra autènticament popular, ofereixen diversos nivells de lectura i d'interpretació. Caldrà cercar-ne, a través del bosc espès de suggeriments, els temes bàsics que conformen l'estructura òssia d'una de les més extraordinàries manifestacions populars que ha donat la nostra terra.

Les rondalles conjuminen en un tot indescrutable els vessants més diversos de la manera d'ésser com a poble abans de la revolució industrial i, molt abans, de l'avenir del món turístic que tant ha canviat la idiosincràsia de la nostra comunitat.

En la recerca històrica i etnogràfica que es pot dur a terme tot analitzant curosament els materials que ens proporciona aquesta recopilació, ens crida l'atenció, per la seva colpidora presència i l'abundor inusitada de referències, el tema de la FAM.

La FAM i les seves conseqüències vertebren de manera palesa l'esquelet d'una gran part de les nostres rondalles. El tema, recurrent, apareix una i altra vegada, mes-

clat entre d'altres motivacions simbòliques o anecdòtiques, però sempre amb un pes específic que fa impossible que ens passi desapercebut. A les rondalles no hi ha mai res de gratuït, tota la seva estructura de personatges i situacions conformen sempre un missatge cultural, didàctic, que únicament als ulls d'una modernitat massa frívola, poden semblar intranscendents o merament lúdics. La no gratuïtat del conte rondallístic ens porta a valorar el tema de la FAM en la seva justa mesura: l'angoixa viva d'un

estat de manca gairebé endèmica, que cerca resoldre's mitjançant solucions de tot tipus: realistes, màgiques, o fins i tot, fora norma.

La FAM imposa l'aventura, la lluita i, finalment, s'aconsegueixen esborrar la seva terrible petja, almenys de manera immediata. La rondalla fuig de la FAM, però ens la fa real i present com a poques altres obres populars; l'exorcisme del conte actua sobre la por inicial, sobre la plaga col·lectiva que al llarg de segles planà sobre l'illa de Mallorca, sense que se n'hagin encara avaluat les seves profundes conseqüències.

Mallorca conegué històricament períodes de gran necessitat, la pintura que ens ofereixen els cronistes així ho manifesta. Les caresties de les que guardam memòria més recent són sens dubte les del segle XVIII. A mena d'exemple els fets de 1725, quan els regidors d'algunes viles compraven garroves per repartir als pobres que patien fam. La carestia més rigorosa del segle fou sens dubte la que abastà de 1748 fins al 1750, la gent menjava herba i no podia treballar per manca de forces. A Palma, més de 5000 pobres demanaven pels carrers, molts d'ells vinguts de les viles, que quedaren quasi despoblades. De nit, els vergonyants sortien pels carrers provant de procurar-se quelcom per dur-se a la boca.

La carestia més rigorosa del segle fou sens dubte la que abastà de 1748 fins al 1750, la gent menjava herba i no podia treballar per manca de forces

Els caputxins repartien menjar per a ells. A aquesta situació s'afegí una epidèmia. Aquest retrat no llunyà de la nostra societat, ens fa veure ben clarament la impromta que a la consciència col·lectiva deixà aquesta situació. Pràcticament, és amb el final de la postguerra i amb la revolució turística que hom pot dir que la FAM

ha estat desterrada de Mallorca. Malgrat això, bosses de pobresa que creixen entorn de les principals ciutats de l'illa, palesen l'existència d'una fantasma que gairebé mai no s'esvaeix del tot.

Els protagonistes de les rondalles solen patir la fam de manera continuada, la qual cosa els durà a prendre decisions que impliquen una fugida del lloc d'origen i la recerca d'una vida millor

A partir d'ara, i fixant-nos ja en el material rondallístic, podem iniciar el nostre recorregut pels diversos elements que forneixen el tema. L'iniciarem amb els que hem anomenat **Protagonistes de la fam**. Aquests principalment els trobam entre els viduos i vidues, els soldats, les famílies, els vells i els infants. Aquests protagonistes de les rondalles solen patir la fam de manera continuada, la qual cosa els durà a prendre decisions que impliquen una fugida del lloc d'origen i la recerca d'una vida millor. Els paràgrafs introductoris de moltes de rondalles meravelloses: Es cavallet de set colors, VI, 5; En Pere de la bona roba, IV, 5; Na Juana i la Fada Mariana, VI, 37; Sa llampria meravellosa, VIII, 33; En Juan des fabiolet, X, 34... per citar-ne algunes, ens introdueixen a una atmosfera de fam i misèria que predisposa els protagonistes al desarrelament del medi i a la ruptura amb una situació estàtica.

El nostre viatge també pot portar-nos a descobrir **dites, fets i tradicions**, que es relacionen amb la FAM. Així, trobam tradicions com la del **Canet de Sant Llätzer** (Es canet de Sant Llätzer, V, 91; S'anellet, XVIII, 67) on la reverència pel pa esdevé quasi sagrada. Aquesta tradició ens ensenya que el pa mai no s'ha de llançar, sinó

deixar-lo a un lloc visible on aquest canet, que podem entendre com a figuració del pobre, pugui trobar-lo, per així tenir més bona saliva amb què llepar les nafres del pobre Llätzer evangèlic.

Situant-nos en un altre nivell, més apropiat al llenguatge i a les expressions vives i populars, podem trobar en el **Llenguatge de la fam**, formes i maneres per expressar-la: "sentir córrer rates per dins la panxa", "una fam que fa caure de cara", "una fam que fa veure estels", "una fam calina", "una fam que no deixa alçar la veu", "fer un de-

juni mascle", "tastenejar de rusca",... En totes aquestes expressions hi és present l'exageració grotesca, la metàfora punyent, on el rondallari no deixa d'assenyalar els efectes físics i psíquics que l'estat de la manca ocasiona a les persones. Exemples d'aquestes expressions els trobarem a rondalles com La princesa bella, II, 46; L'Amo de So n'Amoixa, II, 28; Es fii des pescador, II, 68; En Pere de la bona roba, IV, 6; Es dos germans serverins, XIII, 53; En Pere Tort, XVI, 78...

Per contra, les expressions de gaubança davant el menjar també es resolen amb hiperbòlica sensibilitat. Davant l'exquisi-

desa d'una bona menja hom pot exclamar que "hauria fet rompre el dejuni a un sant", o bé parlar d'un plat "d'aquells que tiren d'esquena ets homos" o "que ets àngels hi canten". Els elements sobrenaturals hi intervenen gairebé sempre; àngels i sants, com refermant el sentit irreal de determinades menges, quasi pertanyents al reialme dels esperits, o a les delícies d'un paradís perdut.

Canviant el vent de la nostra vela, el viatge ens pot portar envers un altre itinerari, més d'acord amb la naturalesa simbòlica dels contes, podem situar-nos doncs dins l'esfera de la màgia i veure com a través d'ella s'ha cercat la solució al problema de la FAM. La màgia es converteix en un remei per a estats de manca. Aquesta màgia sovint s'encarna en un **objecte meravellós** que escomet la missió d'alimentar els herois: una canaymet, una anellet, un garrot, una corretja. El més habitual és l'anell, apellat quasi sempre mitjançant el diminutiu, sufixació que sol acompanyar els objectes màgics. A l'heroi femolenc li és regalat o bé se'l guanya per qualche bona acció. Aquest anell màgic té la virtut de fer comparèixer els aliments que l'heroi desitja amb la quantitat precisa i en el moment escollit: "Anellet, que surta a's mig una taula de bon cuncert, que per molt que rueguem, nu mus hu puguem acabar!" (En Pere de la bona roba, IV, 6).

El binomi Fam/Aventura és indestruïble. La fam fa anar a "cercar ventura" i obliga els protagonistes a rompre amb llur cercle familiar i iniciar-se en u viatge extraordinari que quasi sempre resultarà beneficiós

Fins aquí hem assenyalat ben sintèticament, diferents rutes on podem resseguir el

tema de la FAM a les nostres rondalles. Cal tenir present que constitueix el punt de partida de l'aventura i és l'inici del desenvolupament de l'estructura narrativa de moltes de les rondalles, tot seguint l'esquema: FAM - FUGIDA - AVENTURA - TRIOMF. El binomi FAM/AVENTURA és indistriable. La fam fa anar a "cercar ventura" i obliga els protagonistes a rompre amb llur cercle familiar i iniciar-se en u viatge extraordinari que quasi sempre resultarà beneficiós, després, això sí, de passar moltes proves i dificultats. La FAM serà, doncs, el detonant que engega la màquina de la narració, que no és altra cosa que la història d'una fugida cap endavant.

Podriem parlar encara de molts d'altres itineraris que, per la limitació de l'espai, ens queden encara per comentar. Malgrat tot, pensam que, amb les línies esbossades,

podem recuperar una bona part del contingut didàctic que les rondalles, font inesgotable de recursos pedagògics, ens ofereixen amb extraordinària autenticitat i profusió. □

BIBLIOGRAFIA

AGUIRRE BAZTÁN, Àngel: *Diccionario temático de antropología*. Ed. Boixereu Universitària, Barcelona, 1993.

ALCOVER-MOLL: *Diccionari Català-Valencià-Balear*, 10 vol., Palma de Mallorca, 1985.

COHN, Norman: *Los demonios familiares de Europa*, Alianza Editorial, 1987.

COROMINES, Joan: *Diccionari Etimològic i Complementari de la llengua Catalana*, IX v., Curial Edicions, Barcelona, 1988.

DELUMEAU, Jean: *El miedo en Occidente*, Taurus, Madrid, 1989.

FUMAGALLI, Vito: *Solitud Carnis. El cuerpo en la Edad Media*, Nerea, Madrid, 1990.

HARRIS, Marvin: *Introducción a la antropología general*, Alianza Universidad, Madrid, 1981.

JANER, Mª Pau: *Les rondalles del cicle de l'espòs transformat*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

MIRALLES, Joan: *Un poble, un temps*, Miquel Font, Editor, Palma de Mallorca, 1995.

MIRALLES, Joan: *Onomàstica i literatura*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.

PROPP, V.: *Morfología del cuento*, Ed. Fundamentos, Madrid, 1981.

PROPP, V.: *Las raíces históricas del cuento*, Ed. Fundamentos, Madrid, 1984.

TRIAS MERCANT, Sabastià: *Valldemossa, l'amor i la cuina*. Ed. Moll, Palma de Mallorca, 1982.

TRIAS MERCANT, Sabastià: *Antropologia de la cuina mallorquina*, El Tall, Palma de Mallorca, 1993.

ALNO®

La cuina menys comú del mercat

PROCUINE STUDIO
MOBILIARI DE CUINA

C/ Cecili Metel, 5A
Tfs.: 71 75 61 - 71 06 49
Palma de Mallorca

¿VAL MÉS MATINEJAR QUE A MISSA ANAR?

L'apotecari de Porto-Pi
(Joan March)

Aquesta «rondaya» pertany al grup de «rondaies» ambientades a Mallorca des del punt de vista geogràfic i és on Mossèn Alcover fa una millor descripció del paisatge del camp mallorquí i especialment els aspectes botànics de la «garriga». La

situa des del punt de vista temporal «en el temps que els carros eren de roda plena» (fins a principi del segle XVIII), però els fets que relata podrien encaixar molt bé en els temps que va ésser replegada, és a dir, a les darreries del XIX. Les «rondaies» poden ésser estudiades des de molts d'aspectes, en aquest sentit un aspecte poc estudiat fins les hores d'ara, és la forma en què apareixen descrits els problemes de salut dels personatges que hi surten i la manera com se solucionen aquests problemes.

Mossèn Alcover (1862-1932) va tenir en relació a aquesta matèria, com en moltes altres, un aprenentatge accelerat i autodidacte molt possiblement derivat de la circumstància personal que, a l'edat en què Crist va iniciar la seva predicació, va sofrir una sèrie de malalties una darrera l'altra que el tenien continuament en el llit i de molt mal humor. Per resoldre aquest problema ho va intentar tot, des de la medicina més ortodoxa fins a la medicina popular sense

trobar-hi remei, fins que va tenir coneixement dels sistemes higienitzes i naturistes del capellà catòlic alemany Sebastià Kneipp (1821-1897). Especialment molesta li va resultar una «terçana» (febre palúdica) que va sofrir entre 1893 i 1894 i que després ha descrit molt bé a diverses «rondaies»

En aquesta «rondaia», «Val més matinejar que a missa anar» dona ocasió per veure un ample ventall de les referències a temes relacionats amb les «ciències de la salut» que apareixen al llarg i ample de l'«aplec» de «rondaies» d'en «Jordi des Recó»:

En Xesc i En Lau eren dos traguers manacorins, d'aquell temps que n'hi havia pocs ferm, i encara de roda plena. Tiraven a Ciutat i a Sineu amb muls en-sellats. En Xesc era tan afectat d'anar a missa, que hi anava en dies feners i tot, per poca lleguda que tengués. Ara En Lau li venia tan just tan just anar-hi es diumenges, de correguda, i casi mai hi era a temps. Eren amigots, i un dimarts hora baixa se troben, i En Xesc diu: «¿Que pegam a Sineu,

demà? —¿Ja ho crec! —Idò en sortir de missa d'auba. —¿En sortir de missa d'auba, m'has dit? Ell aleshores jo ja seré passat Petra.

—¿Caa, homo! A missa primer, i llavò partim amb la pau de Déu. —No em vengues amb paus ni paues. Val més matinejar que a missa anar. —¿Saps que vas d'errat!

—Ell no hi vaig mica. No res; si vols venir amb mi, una hora antes de s'auba és sa partida. I si no, ¡fins a Sineu! A reveure, i bona nit! En Lau feu tenir vera sa seva paraula; una hora antes de s'auba ja estigué, posa es tres sacs de blat damunt es mul, i de d'allà... ..me troba un homo embolicadot amb una flassada, dormint a sa vorera del cami. Encara feia fosca, es mul té por, pega bot per enrrera, i amb sa sacsada li cauen dos sacs: amb so tutup se desfermen, i de part a part des cami tot anà blat, i per afegitó hi havia un pam de pols; i en Lau fet un Nero, crits i flastomies i potades damunt es capell...

...En Lau arribà a veure que flastomant no avançava cap passa, i que lo més avengut era aplegar es blat abans de més raons. Però estava tot mesclat amb pols i macolins, i eren necessàries totes ses herbes de Sant Joan per netejar-ho.

«Herbes de San Joan». Quan Mossèn

Alcover introdueix aquesta frase es pot estar referint genèricament a «totes les herbes que es recullen per San Joan», data molt important (solstici d'estiu) en tota la mitologia tradicional en relació a l'època de recollida de plantes curatives o referir-se a qualque espècie en concret que dins Mallorca el sentit popular identificava singularment com «herba de San Joan». En aquesta darrera interpretació la planta amb més probabilitat d'ésser identificada com de «San Joan» a Mallorca és la «estepa joana» (*Hypericum balearicum*), planta considerada endèmica a les Illes, varietat del «*Hypericum Perforatum* L». Des del punt de vista sanitari l'ús més tradicional ha estat el de millorar les ferides.

En Xesc, que ha anat a missa, troba en Lau recollint el blat i l'ajuda a recollir-lo. Posteriorment, camina caminàrs, en Xesc i en Lau fan apostes successives, de tot el blat que duïen, dels muls dels dos i de tots els dobles que portaven entorn, sobre «Si val més matinejar o missa anar, de forma que l'àrbitre de les messions serà cada vegada «el primer home que passi». Un dimoni escolta els termes de les messions i se les enginya per sortir-los al pas tres vegades seguides inclinat cada vegada la balança a favor de matinejar com era de suposar. A missa anar!!! exclama aquell, fent uns estabexos i unes carusses com si li haguessen tirada una escudella de vinagre ben fort dins sa boca. ¿A missa anar, m'heu dit? ¿I qui serà sa besti que no veja que haver d'esperar sa missa és massa enredós, i que es sol per força llavò li ha de sofregir es cervell?

Hi ha dins aquest tros de text dues frases de «saviesa popular» que podem considerar relacionades amb la salut; «escudella de vinagre» i «sofregir el cervell»

Escudella de vinagre: Com se sap el

vinagre tradicional prové de la fermentació acètica del vi. Des de temps immemorial s'ha utilitzat el vinagre per suavitzador dels cabells i en menor mesura també de la pell, degut al seu caràcter astringent (restreny els teixits orgànics). Un cas molt conegut, és el del centurió romà introduint a punta de llança una petita esponja banyada en vinagre dins la boca de Crist amb un gest en el qual hi caben dues interpretacions: si ho va fer compatit pel patiment de Crist o per prolongar la seva agonia. *Sofregir es cervell:* Expressió popular per posar en relleu un fet físic simultani a una situació d'insolació o similar, «la calor de la closca del cap» si ha estat exposada al sol a una temperatura superior als 38° durant un temps conside-

table. A la pagesia eren ben conscients del perill d'una «soleiada». Més endavant torna sortir el tema per posar en evidència que també pot ésser perjudicial per els animals.

En Xesc, molt trist i cansat després d'haver perdut tres vegades seguides les messions, entra dins una cova per dormir un poc, troba una gran campana i s'hi afixa davall. A mitja nit es desperta i s'anadona que es troba enmig d'una assemblea de dimonis de tot Mallorca a on s'expliquen les dimoniades que s'han fetes a Felanitx a Palma i a ell mateix i la forma d'arreglar-les.

Idò anit passada vaig embossar sa font

de Santa Margalida de Felanitx, que tot es poble en beu. Com avui demati la gent se n'és temuda, hi ha hagut un viva el rei.

...ses sangs se són encalentides, i prompte a cada carrer harieu vistes bregues, estiramuxell per llarg, flastomies a carretades, i paraules lletges a forfolons, morros esclafats, cares ungletjades, cambuixos fora, rebosillos esquinxats, gonellons fets benes, flocs de cabeis arrabassats, caps romputs, braços i peus fora de lloc, braverols, oreies foradades, nassos que no seran pus lo que eren...

Ens trobem amb un cas catalogable com de «histeria col·lectiva» (violència col·lectiva). Davant la falta d'un bé tan essencial com és l'aigua les passions es desfermen

de forma incontrollada, transmetent els uns als altres «la por d'un futur sense aigua» (contagi de l'histeria individual) en el mateix temps que es transmeten les sospites de culpabilitat del fet d'uns als altres d'acord amb les circumstàncies socioeconòmiques preexistents (contagi de la violència individual). En el mateix

temps, Mossèn Alcover aprofita per donar-nos una lliçó d'anatomia (traumatologia) humana que no la donaria millor un metge forense desplaçat avui en dia a Felanitx per l'autoritat judicial, si passés un cas similar per qualsevol circumstància i hagués de «donar part mèdic» del que havia passat.

...Idò an aquesta polissona m'he sabut enginyar per posar-li unes herbes maleïtes dins un potet de confitura que avui capvespre s'ha menjada. Encara no l'ha tenguda dins el cos, quan ja s'ha sentides unes torçons; es metges han acudit, i venguen receptes i medicines; però cap li ha donat gens de posa ni conhort. De manera que, llevat de des-

gràcies, n'hi queda poca de vida; aviat batre es peus...

...—¡Què han de curar, homo! Diu es banyarrut. ¡Bons estan es metges per afinar sa medicina! ¡Si no li donen un tassó de llet de lleona, no se n'escapa ... En Xesc que ha escoltat amagat davall de la campana compareix en el palau de la princesa.

...Que vagen a munyir sa lleona que tenen dins una gàbia d'es jardí, i que li treguen un tassó de llet. La hi treuen, En Xesc el Presenta a la Princesa, la Princesa el se cala, i queda més adormida que un sauló, amb un alenar lo més natural. ¿Què me'n direu? Lo endemà estigué sana i bona.

Ens trobem davant un cas d'enverinament pel dimoni, mitjançant unes «herbes maleïdes» que produeixen «torçons». Malgrat les poques dades que proporciona el text, es pot intentar fer una aproximació agnòstica en relació al problema de salut que es descriu. Partint d'una anàlisi del cas com si fos real, hem de convenir que «les herbes» introduïdes dins la confitura havien d'haver suportat un procés de transformació per poder-les introduir dins la confitura sense que criessin l'atenció, és a dir, havien d'haver-les convertit en pols o qualque tipus de presentació homogènia amb una confitura.

Una vegada que hem convingut l'anterior, podem intentar identificar el verí utilitzat a la vista dels efectes que produeix i el remei que se proposa.

El verí molt bé podria ésser «estricnina» procedent de la «nou vòmica», és a dir, de la llavor de *Strychnos nux vomica*. L'estricnina tradicionalment empleada a la pagesia europea des de mitjans segle XVI per matar rates i altres animals i, per consegüent, amb tots els seus efectes suficientment coneguts com per incorporar-los a la mitologia popular. L'enverinament accidental de nins o altres persones ha estat molt estudiat tota vegada que a determinades dosis resulta mortal per a les persones. L'estricnina actua a nivell de sistema central augmentant el nivell d'excitabilitat neuronal perquè bloqueja selectivament la inhibició. A dosis tòxiques provoca convulsions for-

tes (torçons) molt característiques.

El possible remei empleat per curar una possible intoxicació quasi mortal d'estricnina a base de «llet de lleona», no tindria d'entrada una base terapèutica que avalés el seu ús, però en un intent d'aproximació a la fama «en part sense fonament» de la llet en general i en particular a la d'animals exòtics d'ésser un bon coadjuvant per resoldre problemes d'intoxicacions de tot tipus, hauria que posar en relleu l'elevat poder «quelant» de la llet.

Esta comprovat de forma efectiva que la llet tendeix a neutralitzar l'activitat de determinats principis actius per la via de formar amb ells un productes complexos denominats «quelats». D'aquesta forma es podria admetre que la «llet de lleona» neutralitzés l'estricnina present en el cos de la princesa i, consegüentment, la curés. Un remei més real i que podia estar a l'abast de la pagesia, des que es va a començar a utilitzar l'estricnina per matar rates, era l'ús de «tanins» substàncies astringents, presents a la majoria de plantes en major o menor grau, per exemple en el «té» de fàcil administració.

...i gira cap a Manacor, sense reparar en sa gran soleuada que queia. Volia arribar amb sol a Manacor perquè tot-hom sabés que tenia es dos muls. Los hi arribà, però blancs de sabonera. Un al·lot seu, sense sebre que es feia de s'alegria, los abeura, i los entrà un mal de ventre tan maleit, que no valgué menescal ni medicines: lo endemà abans de s'auba estiraren els potons, i s'escoxador los se n'hagué de dur en es carnatge.

Ens trobem amb un problema de sanitat animal molt ben descrit per Mossèn Alcover. En primer lloc, el relator posà l'accent a «sa gran soleuada», és a dir, en el coneixement del que existeix el perill d'una insolació tan per les persones com per els animals. En aquest cas pels dos pobres muls, que per més afegir els va fer anar a tota pastilla per arribar a Manacor abans de post el sol, la qual cosa els va deixar «re-bentats» (blancs de sabonera), és a dir, amb un estat físic conegut per «insolació asfíc-

tica», caracteritzada per hipotèrmia i col·lapse, degut a la pèrdua de volum sanguini per excés de suor i per la consegüent disminució del ric sanguini del cor, amb la subsegüent isquèmia i, finalment, pel que es veu, un infart fatal. Si la cosa ja anava malament de per si (re-bentats) en abeurà els muls sense deixar-los tomar en el seu equilibri tèrmic i respiratori. Això els degué produir un brusc augment de la irrigació pulmonar i del cor (congestió) fent impossible que sortissin de la ja complicada situació en què es trobaven, dins aquest quadre clínic, «el mal de ventre» per distensió brusca del ventre (per l'ingesta d'aigua) és un detall sense importància.

Però en aquest tros de «rondaia», ens trobem un altre detall sanitari i és el del tractament de salut pública (higiene) que es dona als dos animals morts, «s'escoxador los se n'hagué de dur en el carnatge». És a dir que l'encarregat de matar els animals de consum humà del poble va anar a ca en Lau per fer-se càrrec dels animals morts i els va dur a enterrar en el lloc que tot poble que s'apreciés havia de tenir per complir aquestes funcions, a més d'enterrar també les restes no útils dels animals sacrificats pel consum. (La zona de Palma coneguda pel «Carnatge» és perquè en ella es complia aquesta funció higiènica).

Aquesta «rondaia» conté més referències a temes de salut, tant humana com veterinària però per raons de l'espai atribuït a aquest treball dins la revista, no queda més remei que finalitzar aquí els comentaris, esperant que hagin servit per descobrir un nou motiu d'interès per llegir o rellegir aquestes obres tan meravelloses com són les «rondaies» i que tants de somnis ens han induït als mallorquins de més de quaranta anys, nins petits sense TV. □

EL DIMONI A LES RONDALES MALLORQUINES

Maria Magdalena Pons i Tugores

La nostra cultura popular està farcida de referències al dimoni. És present en festes majors, narracions, i també en els refranys i les dites populars.

Quan ens representem aquest ésser, el primer que ens ve al cap és la forca, la coa i, sobretot, les banyes; no gaire cosa més. Però a les rondalles podem comprovar que aquest personatge és molt més que això: és un símbol i a més a més té diferents formes d'aparèixer, d'actuar...

La figura del dimoni, tal com la coneixem avui, té el seu origen a diferents cultures i s'ha anat conformant gràcies a les influències de diversa procedència que ha rebut amb el temps.

Ja els etruscs tenien una mena de déu del món subterrani, comparable a les divinitats ígnees d'algunes cultures que servien per explicar fenòmens com els volcans o moviments de terra (alguns ja mostraven trets físics semblants als del dimoni contemporani).

Però és a les religions que contraposen el Bé i el Mal (islàmica, jueva i cristiana) on la figura del dimoni agafa un major protagonisme: és el principi del Mal. Al cristianisme, el dimoni és el príncep dels

àngels rebels i governa l'infern: és la contrainmatge de Déu en el cel.

L'infern, lloc terrible, fosc i amb olor de socarrim, sorgeix de la idea d'aquest món subterrani i obscur com a regió de càstig per als pecadors difunts, relacionada amb els llocs on es cremaven els sacrificis; però també de l'observació de fenòmens volcànics, que proven l'existència d'un foc subterrani. A les rondalles, normalment s'hi accedeix a través de coves molt fondes i fosques o forats que arriben fins ben endins de la terra¹.

Aquest dimoni és un ésser grotesc, caricaturesc, gens sinistre, i amb uns trets que el fan propici a ser enganat, fins i tot podríem dir que és innocent, ingenu.

És presentat com una figura a la mesura de l'home, amb la qual es pot discutir i jugar

En una època en què la religió infonia la por, el terror cap a la condemna eterna representada pel dimoni i l'infern, el poble transforma aquest personatge en un ésser

que pot ser burlat i vençut. Representa la possibilitat de vèncer les dificultats i ens mostra que és possible guanyar la por.

Aquest dimoni és un ésser grotesc, caricaturesc, gens sinistre, i amb uns trets que el fan propici a ser enganat, fins i tot podríem dir que és innocent, ingenu. És presentat com una figura a la mesura de l'home, amb la qual es pot discutir i jugar. No obstant això, el dimoni no és vençut sense més ni menys, sempre hi ha un rerefons moral. Tot i que és caricaturitzat, encara és el símbol del Mal a qui només es pot vèncer amb el Bé.

El nostre dimoni, també anomenat Banyeta Verda o Barrufet, és un dels personatges de les rondalles descrits amb més detall.

D'una manera general podem dir que es caracteritza per ser un ésser lleig, pelut, normalment de color vermell o verd i a vegades cobert amb una capa negra. Algunes parts del seu cos són agafades del boc, com les banyes i els potons (encara que poden ser forcats com els d'un gall). Les banyes són una característica de les divinitats en forma de bou, representen la força i l'agressivitat. Aquest símbol, aplicat al dimoni, representa el seu poder infernal. A més d'això, té altres atributs d'animalot ferotge com són la llarga cua, les orelles punxegudes, les dents esmolades, les arpes amb llargues ungles i les ales de rata pinyada.

Per altra part, gairebé sempre ens el mostren acompanyat d'una forca, treient foc pels ulls o pels queixals, envoltat de fum i amb olor de socarrim i sofre, símbols d'aquest poder maligne de procedència subterrània². També es pot presentar d'altres formes per enganyar la gent (generalment com un homenet estrany, de mal aspecte), però així i tot, de daval la disfressa li solen sortir la cua o les banyes, cosa que delata la seva identitat.

L'infern és una espècie de regne governat pel dimoni gros, l'ésser més vell i dolent de tots, que és diferència de la resta per la seva grandesa física. A les rondalles sempre apareix la imatge d'aquest dimoni as-

segut a un tron de foc i envoltat per un estol d'èssers inferiors, que estan al seu servei i cada vespre li han de donar compte de les malifetes que han fet durant el dia³.

Però també trobam una imatge més humanitzada del nostre personatge: el dimoni com a cap de família. La dona del dimoni, que és set vegades més llesta que ell, i la seva filla, que encara és set vegades més llesta que la mare, són éssers humans, tot i que tenen poders màgics. Són persones bones que ajuden l'heroi a escapar, amagar-se o fer les feines que aquell li ha manat. Al nostre aplec el personatge d'esposa o filla surt més vinculat al gegant, figura equiparable en alguns aspectes a la del dimoni.

En Barrufet es caracteritza per les seves aparicions al món dels vius, amb la finalitat de posar el mal entre les persones i captar ànimes per endur-se'n a l'infern. Al recull de rondalles de Mn. Alcover, aquest personatge apareix de les següents maneres:

Pot presentar-se per invocació d'algun curiós que, desprovist d'objectes beneïts, es dirigeix a un lloc determinat i l'invoca llegint el *Llunari*⁴ a l'enrevés. El dimoni apareix de manera espectacular, sol o amb un estol de dimonions, envoltat de foc i fum i acompanyat de renous estranys.

També es pot presentar per fer un pacte amb algú que li promet la seva ànima, o amb menys freqüència la d'un fill, a canvi de quelcom molt desitjat. Principalment són matrimonis que no tenen fills i els desitgen per sobre de tot⁵.

El dimoni compleix la seva part del pacte i, passat el període de temps estipulat (sempre un nombre d'anys simbòlic) compareix per cobrar la seva feina, tot i que sovint és el mateix heroi que s'hi presenta voluntàriament en un acte de valentia. Aquest sempre el venç i torna a casa sa i estalvi, únicament guanya el dimoni quan s'ha pactat per avarícia o per fer alguna mala acció.

Aquest ésser sempre es passeja pel món, a l'aguait, per poder recollir ànimes. Per això, sovint apareix per pròpia voluntat,

sense ser invocat ni que ningú l'anomeni. Apareix transformat perquè la gent no el pugui reconèixer i d'aquesta manera els engana perquè vagin pel mal camí⁶.

Però no sempre és el dimoni que s'apareix, trobam rondalles en què l'heroi va a cercar-lo a l'infern. A vegades es tracta d'una prova que ha de realitzar per aconseguir algun objectiu, però generalment, és enviat a l'infern a cercar el dimoni, o una determinada persona, enganat per algú que vol desfer-se d'ell⁷.

Podríem parlar d'altres tipus d'aparicions, però ja ens hauríem de centrar en casos de rondalles concretes.

En definitiva, el dimoni sempre actua amb el propòsit d'endur-se'n l'ànima dels condemnats a l'infern i, sovint, ens mostra com ha de treballar per aconseguir que les persones pequin i es condemnin: posa mal entre la gent, roba en nom d'innocents, tergiversa les paraules per crear malentesos i, sobretot, recorre a la temptació. A més a més, desaconsella les pràctiques religioses sempre que pot.

Però el dimoni de les rondalles sempre

acaba essent vençut, tant per les persones, com pel seu màxim enemic: el Bon Jesús.

Una manera de vèncer el maligne és l'engany. Principalment és enganat gràcies a l'astúcia i l'enginy d'homes i dones, però també l'engana el Bon Jesús i, fins i tot, els animals, cosa que accentua la manca d'intel·ligència que el caracteritza⁸.

També pot ser vençut amb el joc. Sovint es troba amb un heroi que posseeix unes cartes màgiques i, per guanyar-li l'ànima, acaba perdent totes les que ell havia aconseguit aquell dia⁹.

Altres vegades l'heroi arriba a un pacte amb el diable, una mena de pacte que no té les mateixes característiques dels que hem estudiat anteriorment. En aquest cas és l'heroi qui té entre espasa i paret el dimoni i pot negociar com li convengui¹⁰.

El nostre personatge també pot ser apallissat per l'heroi. En aquests casos tampoc no és gràcies a la seva força, sinó que primer l'engana d'alguna manera per llavors poder-lo apallissar. A vegades és un objecte màgic qui s'encarrega d'aquesta tasca¹¹.

En algunes ocasions és vençut gràcies als poders d'èssers sobrenaturals com la seva filla o el mateix Bon Jesús¹².

Però la manera més característica de vèncer el dimoni al nostre recull és mitjançant la fe. Recordem que no tolera cap símbol religiós i per això moltes de les seves víctimes escapen fent el senyal de la creu o resant fervorosament¹³.

Finalment, cal parlar dels anomenats *dimonis boiets* (comparables als *homonets* i *donetes de colzada*), uns éssers diminuts que normalment es presenten en grans estols i fent molt de trull¹⁴. Contràriament al que hem vist fins ara, aquests dimonis no fan malifetes terribles ni tempten la gent, sinó que sovint ajuden l'heroi a fer feines gairebé impossibles; però, així i tot, són uns personatges inquiets que necessiten estar sempre en activitat i, si no tenen feina, poden arribar a crear greus problemes¹⁵.

Però, tornant al nostre protagonista, podem concloure dient que el poble va crear aquest ésser esperpèntic com a expres-

sió de la possibilitat de vèncer la por i les dificultats de la vida. Es tracta d'una figura ben viva encara a les nostres festes populars i, sortosament, cada cop és més gran l'interès perquè aquesta tradició no es perdi.

Aquest personatge, però, no apareix únicament a la cultura popular. Ha estat utilitzat per molts autors cultes de diferents períodes literaris, principalment romàntics i modernistes¹⁶, i també té un gran protagonisme dins l'art. Per això pensam que seria bo considerar la possibilitat d'estudiar aquesta figura dins la literatura culta a partir del coneixement adquirit a través de les nostres rondalles. □

NOTES

1. «la cova s'entreforcava i se destrenava amb una partida de coves, formant un entrunyellat ferest». S'Anellet (XVIII)
2. «un dimoniarro com una torre de molí de vent, amb unes banyes com espigons d'arada... treia foc pels queixals i li sortien pels nassarrot dos caramells de fumassa negra», En Pere Catorze (VIII).
3. Val més matinejar que a missa anar? (III)
4. Llibre màgic on es poden llegir les prediccions del futur i que també serveix per fer sortir el dimoni si es llegeix capgirat.
5. Sa comtessa sense braços (II), Es Castell d'iràs i no tornaràs (VII), Es carboner i sa fia (XXII)...
6. Val més matinejar que a missa anar? (III), Es fustet (XVII).

7. En Pere Catorze (VIII), S'Anellet (XVIII).
8. Una madona que enganà el dimoni (XIII), Com és que en sa Corema toquen Vespres abans de migdia (XXIV).
9. Es jai de sa barraqueta (IV).
10. Es pou de sa lluna (IV).
11. S'Anellet (XVIII), Es soldadet de sa motxilla (XVI).
12. Na Blancaflor (XIII), Ses tres flors (X).
13. Es carboner i sa fia (XXII), Sa Comtessa sense braços (II).
14. «... i bots i xecalines, i corregudes i sempentes», Es Castell d'iràs i no tornaràs (VII).
15. Es dimonis de Mainou (XXIV).
16. Un dels exemples més representatius es Faus de Goethe, obra en la qual el protagonista ven la seva ànima al diable a canvi dels seus poders màgics.

Torre de l'Amor, 4 Apartat 142
Tel. (971) 724176 Fax 726252
07001 Palma de Mallorca

LLIBRES DE LLENGUATGE

Tot un sistema d'aprenentatge fet per autors mallorquins pensant en les necessitats pedagògiques de les nostres escoles

RECORDAU, també

- La sèrie *CALIDOSCOPI: LLUMENERET BLAU, ALIMARA, LLANTERNA* (Primer cicle d'EGB)
- *DEIOL 1, DEIOL 2, DEIOL 3* (Segon cicle d'EGB i Primer cicle d'ESO)
- *GINY 1 i GINY 2* (Segon cicle d'ESO)

EDUCACIÓ PRIMÀRIA

PRIMER CURS

ANSA PER ANSA. QUADERNS 1,2,3.

Elisabet Abeyà, Maria Fortuny, Assumpta Mascaró i Andreu Terrades. Dotats amb fitxes de treball i Guia del mestre.

Iniciació a la lectura: *MICA EN MICA*. Sèrie de 20 llibrets de lectura progressiva. Text de Ramon Bassa. Dibuixos d'Aina Bonner.

SEGON CURS

ALBA, 2.

Ramon Bassa, Miquel Cabot, Ramon Díaz, Joan Ladonet i Immaculada Pastor. Amb la seva Guia del mestre.

Llibres de lectura: *ALXÓ ERA I NO ERA*

Sèrie de 10 llibrets, adaptació de 10 Rondalles mallorquines. Text de Jaume Ordines. Dibuixos de Mateu Rigo.

TERCER CURS

ALBA, 3 (NOVETAT). Amb la seva Guia del mestre

Llibres de lectura: Col·lecció *TITELLES*. 10 títols publicats d'autors diversos.

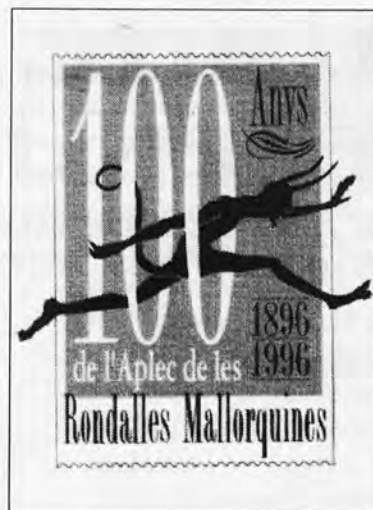

EXPOSICIÓ

SA LLONJA

Palma, novembre - desembre de 1996

Això era i no era...

MÀGIA I MISTERI DE LES RONDALLES

CENT ANYS DE L'APLEC DE RONDAIES MALLORQUINES D'EN JORDI DES RECÓ

"He fet mon aplec per amor a les mateixes rondalles, per salvar-les del naufragi, de la desaparició, de l'oblit que les amenaçava. Les he arreplegades, escrites i publicades perquè poguessen tornar a córrer entre la gent mallorquina".

Antoni M. Alcover (en Jordi des Recó)

Les rondalles mallorquines, recollides i recontades per mossèn Alcover, constitueixen un llegat literari de valor incalculable. Durant segles alimentaren la imaginació dels mallorquins. Encara avui, continuen parlant-nos de les emocions i les dificultats humanes i ho fan amb un llenguatge festiu que ens diverteix i ens commou. Perquè són divertides i perquè ens proposen la inquietud i el repte de l'atreviment i de l'audàcia contenen una valor educatiu excepcional. EN BERNADET NO PODRÀ REPOSAR NI SOSSEGAR QUE L'AMOR DE LES TRES TARONGES NO VAGI A CERCAR. Aquesta sentència que la jaia llança a en Bernadet fill de rei constitueix una invitació a l'aventura de viure, a l'emoció de la dificultat i la intempèrie.

UNA EXPOSICIÓ DE GRAN INTERÈS
PEDAGÒGIC I DIDÀCTIC
QUE ENS PROPOSA UN VIATGE
A TRAVÉS DEL MISTERI I LA FASCINACIÓ
DEL MÓN MERAVELLÓS:
PRÍnceps i PRÍnceSES, GEGANTS I BRUIXES,
JAIES I SIRENES, DRACS, GALLS DE FOC
I SERPENTS DE SET CAPS...

AIXÒ ERA I NO ERA...

TOT SUCCEEIX EN UN ESPAI MÀGIC,
EN AQUELL TEMPS
QUE ELS ANIMALS PARLAVEN...

GOVERN BALEAR

Conselleria d'Educació, Cultura
i Esports

EL MITE DEL REI EN JAUME

DINS L'APLEC DE RONDAIES
D'EN JORDI DES RECÓ

Bàrbara Sagrera i Antich

A primer cop d'ull pot semblar insòlit que dins el recull que va fer Mossèn Alcover, i que apareix sota el títol de "Rondalles Mallorquines", hi trobem determinades narracions que, d'acord amb les formulacions dels més grans folkloristes, consideren llegendes i no rondalles. Les causes que justifiquen aquest fet són diverses. D'entre elles la de més pes és la motivació que va conduir Mn. Alcover a recollir tot el material popular. Sense cap tipus de pretensió científica, Alcover sent davant les narracions que aplega el batec del poble mallorquí, i hi veu reflectida la seva ànima més genuïna. Això és el que realment li interessa: "Salvar de l'oblit tot allò que encara era viu i dur a terme una labor minuciosa de restauració". És al cap i a la fi una motivació purament romàntica, allunyada, per tant, de qualsevol intent de classificació del material narratiu popular.

Des d'aquesta perspectiva les llegendes, per la seva naturalesa intrínseca, responen, més que cap altra narració nascuda de la Musa popular, a identificar-se amb el medi dins el qual han sorgit. Així les tres característiques de defineixen el gènere, o potser simplement marquen una diferència més aviat operativa respecte de la rondalla, són

la individualització de l'heroi, la localització de la narració a un lloc concret i el fet que la narració es presenta com a verídica. Cap dels trets definitoris del gènere es presenta doncs com un obstacle per a la voluntat recopiladora que tenia Alcover.

Inclores dins l'*Aplec*, les llegendes no reben, des del punt de vista literari, un tractament diferent de la resta de material i, per tant, participen de les característiques particulars que la reelaboració del recopilador els va saber donar.

El conjunt de narracions que apareixen dins l'*Aplec* i que tenen com a protagonista la figura del Rei En Jaume són llegendes. Reunides totes elles en el Tom V, sota el títol de "*El rei En Jaume dins la vida del poble mallorquí*", són localitzables fàcilment.

La individualització de l'heroi, la localització de les grans gestes a llocs ben concrets de la geografia mallorquina i una marcada voluntat de presentar els fets com a verídics, són trets definitoris del corpus llegendari creat entorn de Jaume I.

Les proeses que realitza el nostre heroi són al cap i a la fi les que han realitzat multitud d'herois de totes les èpoques. Però l'especial conjuminació d'uns determinats temes i uns determinats motius, sense esser molts d'ells originals, li dona una caire totalment nou i molt particular. És el que

Arnold van Gennep¹ ha anomenat "cicle temàtic". La riquesa i complexitat que trobam dins el cicle temàtic protagonitzat per Jaume I deixa veure el particular tarannà del seu creador: el poble mallorquí i la seva màgia.

Abans de continuar és important distingir la figura de Jaume I protagonista de la història, crònica objectiva d'uns fets, de la història de Jaume I protagonista de la història llegendària, de la història menor. De la història que prové de la lliure interpretació que el poble fa dels fets. És d'aquí que sorgirà la figura mítica del Conqueridor.

**Dins el poble mallorquí
el model d'heroi preconcebut
que es materialitza amb
el Rei En Jaume conté tot allò
positiu de la resta de Reis de
Mallorca, la qual cosa permet
crear el model perfecte**

Els trets que defineixen aquest personatge llegendari, tot i tenir un referent històric, no són fidels a la realitat objectiva sinó que responen als de qualsevol dels herois civilitzadors. El Rei En Jaume és fort, valent, invencible i també humà, noble, just. El Conqueridor és un arquetipus, és un personatge històric que ha sofert un procés de modificació. És un arquetipus perquè les seves característiques s'ajusten al model d'heroi que existia prèviament en la consciència de la gent que parlava d'ell. No debades s'ha dit que la llegenda és l'expressió dels desigs col·lectius. Dins el poble mallorquí el model d'heroi preconcebut que es materialitza amb el Rei En Jaume conté tot allò positiu de la resta de Reis de Mallorca, la qual cosa permet crear el model perfecte. Hem de tenir en compte, també, que la memòria col·lectiva és incapaç de recordar individus, només pot recordar models o arquetipus. De la mateixa mane-

ra, és incapaç de recordar accions concretes, només recorda categories.

Així és com es materialitza un arquetipus: s'associa un nom, que té naturalment uns requisits adequats, amb un conjunt d'accions, gestes i proeses preconcebudes. A partir d'aquí la llegenda ja rutlla, llavors el corpus llegendari esdevindrà més o menys complex.

He dit també que la figura de Jaume I ha estat elevada a categoria mítica. El personatge llegendari no és un déu amb qualitats innates, tampoc no ha rebut cap auxiliar que explícitament el proveeixi de poders màgics. Però les gestes que realitza estan al nivell de les realitzades pels éssers divins que protagonitzen els mites. En això consisteix el procés de modificació. D'aquesta manera el Rei En Jaume, a totes i cada una de les llegendes, esdevé invencible davant un exercit multitudinari de moros, pot desplaçar-se amb un sol salt des de parts allunyadíssimes geogràficament, com és ara des del Puig Major fins a Inca, a la llegenda titulada "a llenegada des cavall del Rei En Jaume".

...el Rei En Jaume representa la figura del monarca defensor d'aquella mena de patriotisme cristià amb el qual el poble mallorquí se sent tan identificat

---

Les causes que han convertit el Rei En Jaume en el gram heroi civilitzador del poble mallorquí durant molts d'anys són molt diverses. D'entre totes elles crec que una de les més clares i també la més important és que, al cap i a la fi, el Rei En Jaume representa la figura del monarca defensor d'aquella mena de patriotisme cristià amb el qual el poble mallorquí se sent tan identificat. Mallorca ha estat des de sempre una

terra profundament religiosa. La lluita del Rei En Jaume contra els sarraïns es redueix a la lluita del Bé contra el Mal. Indubtablement, si l'heroi venç l'enemic és, en primer lloc, perquè té Déu de part seva, i a partir d'aquí, la força, la valentia, el poder i el caire humà li seran atorgats.

El poble mallorquí glosarà els fets d'aquest monarca que ha fet triomfar el Bé a casa seva i que ha garantit l'ordre del sistema social adequat. El glosarà perquè vol recordar les gestes del seu gran heroi. Aquesta és, de fet, la funció principal de la llegenda històrica: perpetuar d'una manera o altra els esdeveniments més significatius de la història d'un poble.

El Rei En Jaume és la representació de les arrels més pregones del nostre poble. Representa l'origen d'una saga. El poble parlarà d'ell, però a més a més el vincularà a l'espai físic. D'aquesta voluntat de lligar-lo per a sempre més a l'Illa en surten les llegendes explicatives protagonitzades per l'heroi. D'aquesta manera s'enalteix l'heroi i es dignifica el territori. Una roca amb una determinada forma serà la cadira on el Monarca seia ("Recordances del Rei En Jaume dalt es Teix") però llegendes com "Sa llenegada des cavall del Rei En Jaume" o "Ses potades des cavall del Rei En Jaume", que assenyalen indrets on poden trobar les petjades del cavall del Rei, són les que garanteixen amb més fermesa l'estada de Jaume I a Mallorca.

La riquesa del corpus llegendari és tam-

bé augmentada per les llegendes que se centren en el caire més humà del Rei. Recordem per un moment el passatge en què el jove Monarca salva el seu pare del captiveri a què el tenien sotmès els sarraïns, o la humilitat i senzillesa que es desprèn de la figura del nostre heroi a la llegenda "El Rei

En Jaume i es Teix" quan, en agraïment a aquell vellet que li calma la set amb un tassó d'aigua, allibera del delme tot aquell territori. D'exemples en trobaríem a totes les narracions.

El Rei En Jaume ha estat durant moltes dècades el gran heroi civilitzador del poble mallorquí. Actualment sembla haver perdut aquest poder, entre altres raons, perquè els nostres herois autòctons han estat bandejats i substituïts. Ressorgir-los i posar-los al lloc que els pertoca és

una tasca difícil. Potser el més encertat seria acudir a aquells elements que formen part de la història llegendària, que no són tan vaporosos com les paraules, és a dir, les patents que es mantenen perennes dins la nostra geografia i que permeten estructurar de bell nou la història que els complementa. Reestructurar aquestes històries és una tasca que es pot dur a terme des de les escoles, ja que la seva recuperació és, al cap i a la fi, una passa més cap a la normalització de la nostra cultura i del nostre país. Tornar a situar el Rei En Jaume al lloc que li pertoca és recuperar el símbol de les nostres arrels, és recuperar el referent identificador que qualsevol català perquè representa un dels elements cohesionadors de la resta, i ens dona personalitat pròpia. Assabentats doncs de la importància que tenen els mites i els herois que els protagonitzen, com a part essencial de la cultura i de la particular identitat de cada poble, convé vetllar per a la seva supervivència. □

NOTA

"El concepte de "cicle temàtic" és usat per Arnold van Gennep a la seva obra *La formación de las leyendas*, Barcelona. Alta Fulla, 1982

LES RONDALLES MALLORQUINES: UN LLUMERET BLAU DINS LA FOSCOR

Rafel Crespi

Quan em demanaren que escrivís un article sobre les Rondalles per aquesta revista, la meua primera reacció fou de negar-m'hi en rodó. No és que subestimàs l'oferta. Ni prop fer-hi! M'hi induïren dos motius. El primer és que mai –per raons que ara

no vénen al cas– no he treballat una rondalla a classe i, subsidiàriament, la meua didàctica és de pa amb fonteta; per tant no em sentia autoritzat ni capacitat per col·laborar en aquesta docta publicació. El segon motiu és també evident, el meu coneixement de les rondalles, si no és nul, no passa de ser el d'un lector que, en la seva infància, en va devorar alguns toms. Davant la insistència i per no fer-me l'estugós vaig decidir d'acceptar deixant ben clar que l'única cosa que podia fer era rememorar les relacions que s'establiren entre jo i aquesta part de la nostra literatura popular.

No estic en condicions d'afirmar que la meua experiència pugui ésser extrapolable a la de bona part de les gentes del meu temps. Desconec fins a quin punt és molt particular. Tanmateix, altra cosa no us puc oferir.

Però el que és cert és que a ca nostra, per devers les acaballes de la dèca-

da dels seixanta –jo era un al·lot pucer, de primària com es deia i es diu ara– l'única literatura que circulava eren alguns toms de Rondalles. Vaig ésser tutelat per una padrina que a penes sabia posar el seu nom però que tenia el sa costum de, quan pelegrina a Lluc, tornava amb un llibre de Rondalles. I heu de pensar i creure, creure i pensar que aquesta doneta, quasi analfabeta, ens llegia, a mi i al meu germà, adesiara, una d'aquelles rondalles. Prest en Joanet de l'onso, en Pere Benoit o el Rei Murterar de França formaren part del meu estoig de

mites. He de dir que la passió d'aquesta doneta per les Rondalles no s'aturava aquí, sinó que en una excursió feta a Andorra devers l'any 66 o 67 va dur un transistor que només feia servir, a diari, per escoltar i passar el santíssim rosari –jo els sentia de dins el llit– i també, sense tanta constància, per escoltar les rondalles que un senyor que jo no coneixia i que després em resultà familiar debanava setmanalment. Val a dir que en aquesta audició solia fer-li companyia. M'hi estalviava la feina d'haver-les de llegir.

**Pens que les rondalles
constituïren, en aquell temps
de fosc, un llumeret blau
que ens permetia de gaudir
d'una literatura popular
en català**

També, vaig iniciar la meua biblioteca amb toms –ara dissortadament perduts– de rondalles. A l'escola on anava, dirigida per en Gabriel Janer, per la festa del llibre, als estudiants col·locats, per dir-ho en terminologia d'aposta de cavallistes, ens obsequiaven amb un dels 24 famosos toms. Vaig tenir un mestre, don Pau Figuerola, que entre sermonets didàctics, oracions devotes i una mica de solfa patriòtica que en aquella època s'estilava, ens esponjava la nostra tasca diària amb alguna d'aquestes conterelles. Posats a pouar dins el record no em vull estar de fer-vos avinent mitja anècdota que encara em transporta les aromes dels somriures maliciosos de la meua infància: don Pau, que hauria pogut ésser membre honorari d'una eminent lliga del bon mot, se li transmutava el to de veu quan ens havia de llegir aquelles mitges flas-tomies que mossèn Alcover havia desinfectat de qualsevol índex d'immundícia. Jo que els coneixia i coneixia com la resta dels companys les que suraven pel carrer, esperava, cobejós i mofeta,

veure'l passar aquest sotrac.

Pens –i ara caic en la temptació de fer universal la meua particularitat– que les rondalles constituïren, en aquell temps de foscor, un llumeret blau que ens permetia de gaudir d'una literatura popular en català. L'única que hi havia a l'abast del que avui es cataloga com a públic infantil i juvenil. I també era l'única possibilitat que teníem de començar a emmagatzemar alguns referents mítics propis. La resta, ja us ho deveu imaginar, eren Viriatos, Justos i Pastors, Isabels i Fernandos... tots ells molt respectables, però que no eren nostres.

Llavors, després de la foscor, quan les coses, dins la nostrada anormalitat en què ens trobam, començaren a normalitzar-se i es generà el que tots ara coneixem, les dis-

sortades rondalles caigueren dins l'oblit, com si, en la defenestració que es va fer del passat, també hi llançàssim el farcell de les rondalles. Que si no estaven en la ortografia canònica i això era un entrebanc pel procés d'aprenentatge, la retentiva visual i altres fideicomissos... Que tanmateix no encaixaven dins les metodologies actives i participatives del procés cognitiu, procedimental i actitudinal a què ens hem abocat. Que tanmateix no són autèntiques ja que mossèn Alcover les va repastar. Que necessiten una adaptació a la modernització dels multimèdia actuals per poder competir –paraulota blasfema dins la terminologia vigent– amb altres productes del mercat molt més interactius, motivadors i participatius. Només manca acusar-les d'en-

torpir la bona marxa de la transversalitat i, per a més inri, de ser sexistes. El resultat és que moltes vegades parl metafòricament del llumeret blau als meus alumnes de COU i és ben igual que si haguessin sentit ploure. Insensibles. Si estic de saba els deman si mai no han llegit o sentit una rondalla i les estadístiques són decebedores. Potser, entre tots, n'hem fet un gra massa i hem volgut trobar-los ossos al lleu. No sé com: si redrepastades, ensucrades, esmicolades, procedimentalitzades, actitudinalitzades, transversalitzades, o molt millor –això és el meu parer– tal com estan, però crec que si abans eren el llumeret blau dins la foscor, comença a ser hora que siguin el raig llàsser engegador de la nostra modernitat educativa. □

 SANICALOR
SALES DE BANY

SANITARIS, CALEFACCIÓ,
AIRE CONDICIONAT,
PISCINES, CERÀMICA, GRES,
ACCESSORIS DE BANY

Exposició

Ausiàs March, 38
Tl. 29 12 64
Fax 29 12 65
07003 Palma de Mallorca

Exposició, oficines i magatzem

Gremi dels Boters, 19
Tl. 43 02 00
Fax 43 14 80
07009 Palma de Mallorca

Pianos Can Garcias

Pere Josep Garcias

C/ Joan Maura, Bisbe, 10 - Palma (Mallorca) Tel. i Fax: 46 20 16

VENDA DE PIANOS VERTICALS I DE COA

Primeres marques europees

BLÜTHNER • BOSÉNDORFER • C.BECHSTEIN • FEURICH • FÖRSTER
FURSTEIN • GAVEAU • GROTRIAN-STEINWEG • HOFFMANN • IBACH
KEMBLE • KINGSBURG • OTTO-BACH • PETROF • PFEIFFER • PLEYEL
RAMEAU • RÖNISCH • RÖSLER • SAUTER • SEILER • SCHOLZE
STEINGRAEBER & SÖHNE • WAGNER • WEINBACH • ZIMMERMANN

Especialistes en pianos per a professionals i pianos d'estudi
El millor servei post-venda Més de 70 anys d'experiència

AFINACIONS • REPARACIONS • RESTAURACIONS
LLOGUER DE PIANOS NOUS O RESTAURATS
INSTRUMENTS HISTÒRICS
(CLAVICÈMBALS • FORTEPIANOS • ORGUES LITÚRGICS)
PIANOS ELÈCTRICS • ACCESORIS • TRANSPORTS

SÍ, MALGRAT TOT, UNA RONDALLA...

Miquel Cardell

Si em demanen que parli de rondalles, són imatges d'aquells estius que la televisió era encara una raresa que començaven a instal·lar als cafès i als carrers, encara no l'ac-

tual híbrid de pàrking i autopista, s'oferien disponibles per a la rotllada que prenia la fresca: la tia Seu era xorca i ninera i al seu voltant ens congregàvem cada vespre d'estiu els nins del carrer, a escoltar rondalles amb aufàbies d'or, marruques i dimonis que queien de les xemeneies. La narrativa oral. Pot servir de res, tenir una funció educativa, ara, per a les generacions de la megadrive, el vídeo clip i els efectes òptics digitals del Parc Juràssic de torn? Escolt una

veu que em diu, malgrat tot, que sí, que allà on hi hagi qui enfili l'agulla del relat, amb un mínim coneixement de les tècniques del contar i la veritat de les ganes, hi haurà l'atenció expectant. I que un relat sempre pot ser un punt més que un relat. Sempre ho és.

Si en demanau que parli de les Rondalles Mallorquines d'En Jordi des Recó, és la imatge del meu padri, el darrer d'una dinastia de fusters grossers, assegut a un tamboret davant un foc de burballes de fusteria, rosses, espirals, llegint un vell tom mig desenquadernat d'una edició primerenca del llibre, allò que em compareix abans dels múltiples records de les lectures. Entre ells, el del setè tom que va servir perquè, amb molta voluntat, moltes lectures en veu alta

i un grapat de dictats un parell de mestres ens ensenyassen, parl de Llucmajor dels anys seixanta, de llegir i d'escriure en mallorquí, la noble llengua catalana de la poetessa local.

De tot això, comença a fer-ne fa trenta anys. Ara

mateix, el meu fill mira sa mare com si fos un mutant de Bola de Drac i s'expressa en polonès, tot perquè acaba d'indicar-li que faci retre el companatge. No ho ha entès. Vull dir, no ha entès "retre" ni ha entès "companatge". El meu fill, que és un dels tres de la vila que diu "mon pare" i "ma mare", com en temps "antics", que ens va enflocar la sogra d'un líder boierístic local, o ens ho deia, fins que li ha pegat la vena del "papi" i la "mami", que aquesta és una altra; una altra del mateix, però.

Dit d'una altra manera, la meua generació entenien el llenguatge de les rondalles alcoverianes, perquè era essencialment el mateix que s'usava en el món on creixíem, de forma que al Capitán Trueno dels tebeos li dèiem el nom amb tres sil·labes, perquè aquesta era l'única de les paraules al nostre entorn lingüístic. Ara mateix, tenc els meus dubtes sobre la competència lingüística de bona part dels nins mallorquins per entendre sense dificultats excessives el català de les rondalles del canonge. Ja coneixem prou la nostra història recent per ara tornar-nos a gratar el vell pus de la nafra, mentre els modalitaristes decreten que la millor manera de defensar la modalitat és que els funcionaris autonòmics no estiguin capacitats per escriure la paperassa més que en castellà.

**...la meua generació entenien
el llenguatge de les
rondalles alcoverianes,
perquè era essencialment
el mateix que s'usava
en el món on creixíem**

I, malgrat tot... és per ventura la veu d'un desig, d'una vella fascinació feta de mil plaers i emocions i del convenciment que a aquests relats s'hi ordeix el canemàs que ens situa com a occidentals i mediterranis tant com l'empremta d'allò que el

45ª CONFERÈNCIA INTERNACIONAL DE L'EDUCACIÓ (CIE) GINEBRA

Pere Polo / Tomàs Martínez

L'enfortiment de la funció del personal docent davant el desafiament plantejats pels canvis d'aquest fi de segle, ha estat el tema principal dels treballs de la 45ª Conferència Internacional de l'Educació (CIE) que s'ha celebrat a Ginebra del 30 de setembre al 5 d'octubre, en la que han participat representants dels governs dels Estats membres de la UNESCO, encapçalats pels ministres d'educació o alts funcionaris, juntament amb altres

Sessió plenària de la 45a Conferència Internacional de l'Educació. Ginebra, setembre 1996.

protagonistes de l'ensenyament, entre els quals es trobava una àmplia representació de la Internacional de l'Educació (IE) en la que estava integrada la delegació de l'STEI i de la Confederació de STEs.

El tema d'aquesta conferència va ser **L'enfortiment de la funció del personal docent en un món en canvi**. Durant la Conferència els representants ministerials juntament amb investigadors, representants de les organitzacions no governamentals i docents, han anat definint les mesures necessàries per millorar la contractació, la formació i la participació dels docents. També s'ha pogut constatar com la disminució del prestigi vinculat a la professió docent s'ha convertit en un fenomen mundial que mina la moral dels professionals d'aquest sector.

S'ha constatat que la desmoralització que sofreixen els docents així com el seu "status" social i les condicions de treball han anat disminuint les seves motivacions i s'han definit les mesures fonamentals que són necessàries per enfortir les funcions que compleixen els docents i per a la seva participació en l'esforç per millorar els sistemes educatius.

Es tracta d'accentuar la capacitat del personal docent, modificant radicalment la seva formació inicial i insistir en la seva

formació permanent, així com la valoració davant els docents del potencial que ofereixen les noves tecnologies de la informació i la comunicació.

Els dos grans debats celebrats en aquesta Conferència han estat dirigits per Federico Mayor, Director General de la UNESCO i Jacques Delors, president de la Comissió Internacional sobre l'Educació per al Segle XXI, i han estat dedicats a **La funció dels docents en la construcció d'una cultura de pau i Enfortiment de la funció del personal docent en un món en canvi: problemes, perspectives i prioritats**.

Jacques Delors presentà l'informe a la UNESCO de la Comissió Internacional sobre l'Educació per al segle XXI, un informe que parteix de la base que l'educació compleix una funció essencial en el desenvolupament dels individus i les societats, que és un dels principals mitjans disponibles per a la disminució de la pobresa, la ignorància, les desigualtats i les guerres, que planteja que l'educació del proper segle haurà de superar tensions entre mundialisme i localisme, universalisme i individualisme, tradició i modernitat, competència i igualtat d'oportunitats, materialisme i espiritualisme, expansió il·limitada dels coneixements i capacitat limitada d'assimilació.

Tomàs Martínez entre els assistents a la sessió plenària

En aquest context, l'educació permanent serà clau per respondre als desafiaments del segle XXI, una educació que haurà de sostenir-se en quatre bases: **aprendre a ser, aprendre a conèixer, aprendre a fer i aprendre a viure junts**.

El capítol setè de l'informe Delors fa referència al paper important que hi juguen els docents i a la necessitat de millorar la

seva formació, la seva condició social i les seves condicions de treball, a conèixer i posar la tecnologia al servei de l'educació i a participar en la presa de decisions per aplicar amb èxit les estratègies de la reforma de l'educació cap al segle XXI.

En el marc de la Conferència, la UNESCO, la OIT i la IE han organitzat taules rodones per donar resposta als següents interrogants: **La repercussió de les noves tecnologies de la informació en l'ensenyament i en els docents. Com afecten els canvis socials en les possibilitats dels docents de millorar la qualitat de l'educació? La participació en la presa de decisions en matèria d'educació: ampliació de la funció dels docents en la reforma de l'educació.**

Pere Polo i Tomàs Martínez entre els assistents a la sessió plenària.

Durant aquesta Conferència s'ha posat de manifest la situació inquietant que pateixen 50 milions de docents, i s'ha confirmat una disminució molt marcada del seu nivell de vida i del seu "status" social, això tan a països desenvolupats com a països en vies de desenvolupament. També s'ha constatat un aug-

ment cada vegada més important del treball i les responsabilitats que han d'assumir els docents, mentre que la formació i els materials pedagògics que reben són de cada vegada més escassos.

Millions d'ensenyants s'enfronten diàriament a la inseguretat i a la violència, als països desenvolupats o en vies de desenvolupament i als països amb conflictes.

Durant els darrers deu anys nombrosos governs han congelat els salaris dels docents, que en alguns casos suposen el 95% del pressupost de l'educació estatal, han disminuït també les despeses destinades a formació, provocant un greu deteriorament del nivell pedagògic i de l'"status" social dels professionals de l'ensenyament. **(convé recordar que els funcionaris de l'estat espanyol han perdut un 11% del seu poder adquisitiu durant els darrers anys i han patit l'aplicació d'una reforma educativa amb considerables retalls de personal i inversions reals, realitat totalment discordant amb el discurs pronunciat per la representació espanyola a la Conferència).**

La depreciació professional de l'ensenyament ha provocat que un nombre considerable de docents abandoni la professió i s'incorpori a llocs de feina amb més prestigi i amb millor remuneració. Una enquesta recent de la OIE indica que molts de països pateixen d'una manca de personal qualificat en matèria de planificació, administració, pedagogia, evolució i desenvolupament de programes.

Entre les conclusions cal destacar que la UNESCO calcula que serà necessari un increment de 9 milions de docents, fins a l'any 2000, per aconseguir l'objectiu d'un ensenyament universal. També cal citar la crida feta per la UNESCO als governs per tal que dediquin el 6% del seu PIB a l'educació.

La UNESCO demana a la societat i a la comunitat internacional un major reconeixement dels problemes dels docents i que es posin en funcionament polítiques que garanteixin millors condicions de feina i un màxim d'eficàcia. □

ENTREVISTA A ELIE JOUEN, SECRETARI GENERAL ADJUNT, RESPONSABLE DEL DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ I DEL DEPARTAMENT DE COOPERACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT DE LA INTERNACIONAL D'EDUCACIÓ

**(Organització formada per més de 272 organitzacions
sindicals de docents de 146 països)**

Pere Polo

Pere Polo.- Els governs prenen decisions globals i apliquen unes polítiques neoliberals a nivell mundial. Com afecta als docents aquesta globalització?

Elie Jouen.- Les polítiques neoliberals es caracteritzen per un no compromís de l'estat i això es concreta en la voluntat de privatitzar certes activitats que generalment són els serveis públics i, en particular, el de l'educació. El que caracteritza les polítiques neoliberals són els ajusts estructurals que comporten

una reducció de les despeses públiques particularment en el sector de l'educació i conseqüentment dels seus pressupostos a nivell de salut dels docents, de les seves condicions de treball i sobre el finançament de l'educació.

Així, per exemple, el banc mundial avui proposa una transferència de recursos des de l'ensenyança superior cap a l'escola primària. La conseqüència directa de tot això és la implantació de certes formes de privatització de l'ensenyament superi-

EN TANCAR L'EDICIÓ...

or. El problema fonamental que hem d'afrontar és saber si l'educació pot ésser un producte que es ven i que es compra, en funció dels seus mitjans i que en certes ocasions pot arribar a ser un producte del qual se n'obtenen beneficis. L'educació no es pot vendre.

Quan es duen a terme polítiques de privatització, els que tenen el capital inverteixen en un negoci amb l'esperança d'ob-

Pere Polo i Tomàs Martínez durant l'entrevista.

tenir-ne beneficis. Això és legítim, però...

La pregunta ara és la següent: Pot l'educació funcionar d'aquesta manera? La resposta de la IE és absolutament negativa.

Algunes de les nostres organitzacions, particularment d'Amèrica Llatina, s'estan confrontant des de fa uns anys a aquest problema i han reaccionat d'una manera molt forta, amb una actitud de rebuig, d'oposició a aquesta política. Però s'ha de reconèixer que aquesta política d'oposició, de rebuig, no ha aportat cap benefici; la privatització ha anat progressant i la lluita sindical d'enfrontaments no ha resultat molt beneficiosa.

El que intentem fer ara a nivell de la IE és, abans de tot, emprendre un diàleg amb les nostres organitzacions sobre les polítiques d'ajust estructural, les seves repercussions i, sobre tot, quina política alternativa es pot proposar. El moviment sindical no es pot limitar sols a una actitud d'oposició. La oposició és necessària però també s'ha de practicar un sindicalisme de propostes, és a dir, proposar polítiques alternatives respecte a les neoliberals que estan establertes. Això necessita un esforç de creativitat per part nostra i suposa també una actitud d'unitat amb altres grups.

No conseguirem imposar la idea d'una política alternativa tots sols; necessitam associats en aquesta empresa: els sindicats, els partits polítics, els mitjans de comunicació... És necessari que la gent prengui consciència que les polítiques neoliberals ens col·loquen davant un mur. L'interès de les famílies i dels pares no és que l'educació es converteixi en un producte que es ven i que es compra. Hem d'intentar fer una oposició quan

és necessari, però també adoptar una actitud constructiva per guanyar el suport de l'opinió pública.

P.- Venim constatant que, encara que la forma de vida, la manera d'ensenyar, els sistemes, etc. són diferents, els docents tenen, a nivell global, uns problemes comuns. Quins són aquests problemes?

R.- El que tenen en comú tots els docents -del Nord, del Sud, de l'Est i de l'Oest- és la responsabilitat d'educar tota la joventut i -en el seu informe sobre la reforma de l'educació per al segle XXI- J. Delors diu que l'educació ha de sostenir-se sobre quatre pilars:

1. L'educació ha d'aportar una certa quantitat de coneixements.
2. L'educació també ha d'ensenyar als joves a existir.
3. L'educació ha d'ensenyar a emprendre projectes, a prendre iniciatives.
4. I finalment, l'educació ens ha d'ensenyar a viure junts, junts perquè el món és cada dia més intercultural, amb moltes diversitats.

Així quan ens fixam en els problemes d'educació d'aquesta manera, en termes d'objectius, ens adonam que no hi ha una diferència fonamental entre el que és el rol d'un docent en un país industrialitzat o el rol d'un docent en un país en vies de desenvolupament. La gran diferència la trobam en els mitjans amb què compten cada un d'ells per poder dur a terme aquesta educació.

Elie Jouen

Els docents dels països industrialitzats, encara que siguin insuficients, disposen d'una certa quantitat de materials, de llibres, tenen escoles, construccions escolars... Per contra, en els països en vies de desenvolupament estan despullats, a vegades no tenen ni pissarra, ni guix, ni llibres.

La gran diferència és també la condició dels docents. L'estatut dels docents dels països industrialitzats, que no és ni de molt perfecte, compta almenys amb una gran quantitat de realitats pel que fa a drets, salaris, etc. Mentre que en els països en vies de desenvolupament la situació és inversa; els objec-

tius són idèntics: el docent d'un país industrialitzat o d'un país en vies de desenvolupament té, globalment, el mateix tipus d'obligació respecte al seu alumnat, la gran diferència és que no compten amb els mateixos mitjans.

P.- La IE agrupa una majoria de sindicats que en els seus països respectius presenten una pluralitat sindical, cosa que debilita a vegades la lluita per a la consecució de les reivindicacions que tenen plantejades els docents. Quina és la posició de la IE respecte a aquest tema?

R.- La IE no té com a objectiu arbitrar o ficar-se en la competència sindical que hi pugui haver a un estat. Pens que sobre un nombre d'objectius importants, -com per exemple, la reforma indispensable del sistema educatiu, la lluita contra la privatització, la dignitat de la condició de docent, etc. La diversitat, el pluralisme sindical haurien d'arribar a un enteniment. Crec que a vegades el moviment sindical dedica massa energia en termes de recursos humans i de mitjans econòmics a una competèn-

Entrevista a Elie Jouen.

cia sindical. A vegades aquesta energia podria ser utilitzada per aconseguir millors condicions per als docents. És aquesta anàlisi a nivell internacional que ens va dur a la unitat entre el SPIES i la CMODE. Consideram que els reptes eren tan importants pel que fa al futur de l'educació que hauríem de sobrepassar les lluites sindicals.

P.- A l'informe de Delors hi ha una idea molt interessant sobre el futur dels docents però, fent referència a la conferència, veim que hi ha hagut grans declaracions, grans intencions, bons propòsits..., però no hi ha hagut ni un sol país que s'hagi compromès dient: Ja tenc aquest projecte per als docents, ja tenc aquests recursos per als docents, per a l'educació...

R.- Una conferència internacional no pot arreglar tots els problemes. Seria un error sobreestimar o subestimar alguna conferència. Podem treure varies conclusions d'aquesta conferència:

- La primera és que aquesta conferència ha demostrat públicament la voluntat de la UNESCO i de la IE de cooperar en interès dels docents i de l'educació. Ha quedat de manifest que aquesta cooperació és possible i, a més a més, important, tal com ho vaig dir durant la sessió plenària d'ahir i encara aquest matí a una conferència de premsa amb la UNESCO. És important demostrar que aquesta cooperació internacional es dona també a nivell nacional. Les relacions del mateix tipus han d'establir-se entre responsables dels ministeris d'educació i les organitzacions docents. És a dir, que el que és possible a nivell internacional ha de ser possible també a nivell nacional. Aquest seria el primer missatge que intentam transmetre.

- El segon missatge és que les organitzacions docents es preocupen, a més, de l'estatut dels ensenyants que és la seva primera responsabilitat i volen formar part de la definició i execució de les polítiques de reforma dels sistemes educatius. El que volem demostrar és que un sindicat no és sols un moviment categòric que únicament s'interessa per la seva pròpia categoria sinó que també hi ha una preocupació d'interès general, en benefici de la joventut. I, a més, pensam que és una organització que es preocupa del futur.

P.- Una vegada acabada la conferència, quin missatge transmetreu als docents, als governants i a la societat en general que participa en temes educatius?

R.- Ja sé que en molts països la situació dels meus companys docents és difícil pel que fa al seu estatut, les seves condicions de feina, el seu salari... També sé que ensenyar avui en dia és més complex que abans; hi ha molta gent jove que viu situacions socials difícils: atur, exclusió, en els països en vies de desenvolupament hi ha problemes de nutrició, de protecció sanitària, etc. Tot això fa que la tasca dels educadors sigui més complicada i que la societat esperi molt d'ells, però si els docents aconseguixen aquest repte i preparar millor la joventut per al futur es tornarà a guanyar la credibilitat moral de l'opinió pública i aquesta credibilitat moral repercutirà en una revalorització material. Pens que no hem d'esser fatalistes; ens trobam en un període de profunds canvis, de transformacions i avui en dia als docents se'ls exigeix una resposta a moltes necessitats. Això hauria de ser discutit i reflexionat dins les organitzacions sindicals i, dins una perspectiva dinàmica, els docents podran retrobar una dignitat moral i material. □

Adreça de l'STEI al correu electrònic
STEI @ hotmail.com

nostre món insular hagi pogut tenir, o servir en la memòria, en la genètica social, d'específic, el que em diu que malgrat tot... tal vegada si que és possible interessar als video-consumidors de la Bella-Dorment disneiana en les aventures del fill del pescador o del rei moro amb set pams de morro. Que l'entusiasme, la vocació (ai! quins termes passats de moda) i la preparació del professional de l'ensenyament pot trobar una manera, que si la troba la fascinació del relat pot ser l'ham de la fascinació i el coneixement de les paraules, que, si aquest miracle primer de la comunicació existeix, llavors s'obri un món de possibilitats, de preguntes: per què els dimonis...?, per què

en Pere Catorze demanava precisament catorze olles de faves i no hamburgueses?, per què els moros solen esser els dolents?, es fa ara el pa que així com el feien els home-nets de colzada invocats per na Fadeta del Castell d'Iràs i no tornaràs? Tot un món de preguntes que poden menar a altres preguntes, de ponts entre els món de les rondalles i el món pròxim a l'escolar d'avui. Ponts de cultura i sensibilitat, d'informació concebuda com a formació. No és poca feina, ni magre repte el que aquestes qüestions plantegen al professional (ai!, novament les paraules habituals) de l'ensenyament. Sobretot, si creu que la psicologia, o com es digui aquest aplec de tècniques i principis,

ha de ser alguna cosa més que un dels més preocupants símptomes del mal moral del nostres dies: el de l'infantilisme com a facilitat aviciadora, el de la diversió com a finalitat i coartada, el de la inconseqüència gens crítica: tot allò que sembla necessari perquè els ciutadans de futur esdevinguin tècnics competitiu o aturats sense expectatives, perfectes consumidors acrítics, súbdits ideals entre la pantalla i la venda a crèdit. □

Butlleta de subscripció a PISSARRA¹

Nom i llinatges: ..... Tel: .....

Adreça: ..... CP: ..... Població: .....

Se subscriu a *PISSARRA* al preu anual de 1.400 ptes. que abona mitjançant:

- ☐ taló bancari o gir postal a nom de l'STEI
☐ càrrec al compte bancari ²

(1) Els afiliats i afiliades a l'STEI reben *PISSARRA* de franc

(2) En aquest cas heu d'emplenar l'ordre bancària

ORDRE DE DOMICILIACIÓ BANCÀRIA

Nom de l'entitat: ..... Adreça: .....

Localitat: ..... CP: .....

ENTITAT	OFICINA	DC	COMPTE

Sr. Director:

Sou pregat d'atendre a partir d'aquesta data, i fins nou avís, els rebuts que us presentarà el Sindicat de Treballadors de l'Ensenyament de les Illes (STEI) amb càrrec al compte indicat.

....., de ..... de 199...

(signatura)

Pere Morey: la rondalla com a gènere

(la narrativa popular al cicle de les
Rondalles pels qui...)

Josep Ramon Cerdà i Mas

Pere Morey i el cicle *Rondalles pel qui...*

Pere Morey és un gran coneixedor de la cultura i la història de Mallorca. Començà a publicar a finals dels anys 70 obres que tenen com a característica la seva voluntat de divulgació de la història i els mites de l'illa. Partint sempre d'aquest propòsit, ha conreat gèneres diversos. Els seus llibres, tot i que habitualment es publiquin a col·leccions de literatura juvenil, tenen també un públic de lectors adults considerable. Pere Morey tracta d'ensenyar història i cultura tradicional als lectors més joves i, alhora, de mantenir una relació de complicitat amb lectors que, per qüestions generacionals, combreguen amb la seva preocupació pel futur de la cultura i identitat de Mallorca i amb un sentit de la ironia ben característic dels habitants d'una illa que n'ha vistes de tots colors. Aquest afany per reflectir de forma explícita una visió del món ha fet que Pere Morey parteixi d'estructures narratives ja existents per omplir-les d'aquest sentit pedagògic i irònic. Així, en la seva obra podem trobar exemples de la majoria de gèneres de la novel·la popular moderna, juntament amb temes, personatges i arguments llegendaris o rondallístics. L'ús que fa de tots aquests materials no és, emperò, directe. Morey se situa en un nivell metaliterari i maneja tot el que ell

entén com a tradició pròpia (i que inclou tant la cultura popular, com la història o la literatura contemporània) amb l'afany d'erudició i la manca d'ingenuïtat pròpies d'una mirada postmoderna.

Un cas ben característic d'aquest procés d'originalització d'estructures genèriques –tant cultes com populars– el trobam en el cicle *Rondalles pels qui...* El primer volum d'aquest conjunt (que l'autor ha anat intercalant amb la publicació d'altres obres, principalment novel·les) és *Rondalles pel qui les saben totes* (Palma, 1979. E. Moll), que conegué una segona edició dos anys més tard. L'any 84 aparegueren les *Rondalles pels qui els agrada la Història* (E. Moll). *La ciàtica de Mossèn Blai i altres rondalles picantetes*, Premi Joanot Martorell 1984, va publicar-se a Gandia l'any 85. Finalment, l'any 87 i altre cop a l'editorial Moll, la sèrie quedà closa (fins ara) amb les *Rondalles pels qui els agraden blanques*.

No podem dir que aquests quatre llibres de contes formin part d'un projecte elaborat prèviament ni que mantinguin entre ells una coherència major que la que implica compartir l'estil i les obsessions temàtiques i formals de l'autor. Es tracta, doncs, de reculls heterogenis on hi trobam històries ben diverses confegides a partir de dos eixos principals: un format per les rondalles i la

història mítica, i l'altre basat en els recursos de la narrativa de ciència-ficció. A mesura com va desenvolupant-se el cicle, aquestes dues línies tendeixen a sintetitzar-se en una de sola que manté com a base temàtica la primera d'aquestes fonts (les rondalles i la història, és a dir, els elements folklòrics) però que s'estructura a partir dels recursos narratius propis de la segona (la ciència-ficció). Al marge d'aquesta evolució queda el darrer llibre de la sèrie, *La ciàtica de Mossèn Blai...* Hem de tenir en compte, a més, que l'ordre de publicació no correspon a l'ordre d'escriptura. ¹ Tractarem de definir aquest procés de sincretisme literari –tot parant un esment especial a les fonts rondallístiques emprades per l'autor– a partir del comentari de les diferents obres del cicle.

Rondalles pels qui les saben totes i Rondalles pels qui els agraden blanques: les possibilitats del gènere

La publicació del primer volum d'aquest cicle (*Rondalles pels qui les saben totes*) suposa la incorporació de Pere Morey a un corrent amb especial incidència a Mallorca que, encetat per Maria Antònia Oliver amb les *Cròniques de la molt anomenada Ciutat de Montcarrà*, volia aprofitar per a la narrativa catalana contemporània el bagatge literari de les rondalles tradicionals. Una bona mostra del grau d'acceptació d'aquesta tendència entre els escriptors mallorquins de finals dels 70 és el pròleg de la mateixa Maria Antònia Oliver, on anuncia, per una banda, la voluntat de Pere Morey de renovar i conrear la rondalla com a gènere contemporani i, per l'altra, la presència dins el mateix recull d'elements completament aliens a la tradició popular com són les referències crítiques a la realitat immediata (el turisme i la "balearització") o els contes que mesclen la història i la ciència-ficció.

No és exagerat dir que els mallorquins hem mamat les rondaies, i molts de nosaltres hi hem après de llegir, d'escriure i de

contar. I d'inventar-ne de noves.

És el cas d'en Pere Morey, almanco pel que fa a inventar-ne de noves. Aquest aplec de contarelles és un ventall de propostes ple de possibilitats i encerts, on hi trobareu jaies i gegants, i bernadets, i dracs, i històries fantàstiques que expliquen la nostra història fantàsticament, i àngels que fan dimoniades, i avions, i hotels, i turistes, i cotxes, i mallorquins que l'estimen de veritat, i èpoques que es perden en la boira, i també això que en diuen ciència-ficció. Hi trobareu, a més, com a les rondalles antigues, tendresa i ironia, i de tant en tant un esclafit de rialles. Sobre tot, però, hi trobareu unes arrels que s'enfonsen a Sa Roqueta ben endins ben endins.²

"En Bernadet, es drac groc i es gegant ros" narra, en clau rondallística, les aventures d'un al·lot mallorquí d'avui dia amb una intenció crítica i irònica molt evident. Els elements més identificables com a rondallístics són transposats a la situació de perill que viu l'illa a causa del turisme. Així, en Bernadet ha d'enfrontar-se a un drac groc (una excavadora) per tal de protegir una velleta de nom al·legòric (Lilla) a la qual un gegant ros (un urbanitzador alemany) vol tomar la casa. Els elements rondallístics apareixen per tal d'accentuar la complicitat amb un lector (conceixedor, ben segur, del món de les rondalles mallorquines), fins al punt que sovint el paral·lelisme és conscient tant per part del narrador com per part dels personatges:

Com comprendreu, En Bernadet no podia deixar passar una oportunitat com aquella per escenificar una de ses seves imaginacions preferides: *esser un personatge de rondalla*.³

La intenció de Morey, emperò, no és seguir fil per randa l'estructura del conte meravellós, sinó imitar-ne l'estil per tal de tergiversar el sentit de la rondalla i destacar, per contrast, uns valors que no existeixen a la narrativa popular.

Trobam, en el conte, elements concrets de rondalla com, per exemple, els personatges que li són propis: el drac (al recull d'Alcover hi ha exemples de dracs dolents: a *En Joanet Manent*⁴, i a *Es dos bessons*⁵), la padrina que demana ajut a l'heroi i li proporciona un objecte màgic (una pedreta blava) o el mateix protagonista, en Bernadet. Així mateix, no hi falten ni el llumeneret blau ni les fórmules pròpies de la narrativa oral ("Això era i no era",⁶ "Es posà ses cames en es coll, i se'n va anar braç sonant i oreia fumant",⁷ "Ca-

mina caminaràs i cap envant te faràs"⁸) Tanmateix, la conclusió de la història no té la ingenuïtat pròpia dels finals de rondalla. L'heroi no mata el gegant, sinó que aquest darrer proposa una negociació i en Bernadet accepta les condicions: la urbanitzadora no tomarà la barraca de Lilla perquè li servirà de reclam publicitari. La conclusió de l'autor és d'un realisme ben poc rondallístic: la integritat del paisatge mallorquí només és possible a canvi de la seva submissió a l'interès del turisme.

L'altra narració d'aquest recull que fa referència directa a les rondalles meravelloses és precisament la que tanca el llibre:

"En Bernadet i sa rossa de ses Penyes Rotges". En aquest cas, trobam fins i tot esmentades rondalles concretes. El protagonista s'imagina, tot jugant, que és el fill del rei que va a alliberar l'Hermosura del Món⁹ i, quan es troba apurat, voldria tenir la barrota de cent quintars d'en Joanet de l'Onso.¹⁰ Aquestes referències són plenes d'ironia, com la deducció d'en Bernadet sobre la identitat de la nina rossa

Fins llavò En Bernadet no s'adonà que es cotxarro duia un estel platejat de tres puntes, tant a davant com a darrera.

"Aquesta deu esser sa germana petita de N'Estel d'Or, i per això duu un estel d'argent", s'emboicà tot d'una s'al·lot...¹¹

O bé les explicacions sobre el material necessari per circular dins un món de rondalla:

A més a més, hi havia sa bossa de galletes d'Inca i es talabant de formatge que sempre s'enduia a ses seves eixides. Ell sabia per ses rondaies que una mica de berenar, donat a sa jaia corresponent, solia tenir conseqüències insospitades.¹²

La història en si segueix l'estructura d'una novel·la juvenil de suspens, més que no d'una rondalla. La rossa del títol és na Hildegard, la filla del primer ministre alemany que és segrestada per "uns moros" (col·lectiu antagonist per excel·lència, a les rondalles mallorquines).

La crítica a la depredació del paisatge torna a anar lligada en aquest relat a estrangers que no coneixen bé l'illa i que hi mantenen una relació de falsa superioritat cultural només justificada per la influència econòmica que hi exerceixen. És significativa la menció, al començament de la primera rondalla, de la procedència econòmica del protagonista.

No tenien cap hotel, ni fonda, ni tan sols un mal xibiu de platja, sinó que son pare feia feina a una fàbrica que ho venia casi tot a fora Mallorca. I si vos dic això és perquè entengueu un poc sa seva manera de pensar.¹³

Un altre recurs tradicional, emprat en aquest als contes "Ets angelets i es quatre vents" i "Sa rondaia de ses set floretes", és el de les història que planteja diferents opcions de les quals només una condueix a la conclusió feliç de la narració. El primer d'aquests contes pren la forma d'un joc didàctic per ensenyar la posició i el nom dels diferents vents. En el desenvolupament del relat —a causa d'una confusió, uns àngels castellanoparlants han de realitzar pel món les diferents tasques que els comanen des del cel en català— trobam moments on els oients han d'orientar els protagonistes en una direcció o una altra. Així, en funció de la resposta (correcta o incorrecta) la història té un final o un altre. Es tracta d'un recurs propi de jocs populars per a nins petits. El punt de partida d'aquest conte i el tema que hi planarà al llarg de tot el seu desenvolupament és la denúncia política i sociolingüística, un tema també ben característic de l'autor. A "Sa rondaia de ses set floretes", el procediment de les diferents opcions té el correlat immediat de la paràbola bíblica del sembrador. El final, emperò, remet al mateix pessimisme ecològic d'altres relats: l'ametler, quan aconsegueix, després de sis intents infructuosos, que una de les seves flors serveixi per a alguna cosa important (decidir el futur d'en Bernadet) desapareix a causa de la construcció d'una autopista.

Però si a les *Rondalles pels qui les saben totes* hi ha un text que segueixi fil per randa la tècnica de la paràbola (en aquest cas imitant directament l'obra de García Márquez), aquest és "Sa madona de Sagan". El sentit al·legòric, en aquest cas, és ben explícit no solament en el nom de la protagonista (traducció del nom llatí de Mallorca), sinó en la cronologia que trobam al final de la narració. El recurs de la personificació de les illes Balears per tal d'explicar de forma crítica i reivindicativa la seva història és habitual en la literatura catalana d'aquests anys: l'obra teatral *Gimnèsies i Pitiüses* de Guillem d'Efak

pren també aquesta forma. En aquest cas, sí que podríem dir que Pere Morey s'ajusta al model de narració de cicle familiar que ha definit Broch.

Altres contes d'aquest primer recull s'inscriuen completament dins les coordenades funcionals d'una llegenda etiològica (tal com la defineixen M. A. Albertí i Maria F. Sureda),¹⁴ tot i que emprant recursos de versemblança propis de novel·la històrica. És el cas de "Made in Liban". Aquesta és la mateixa tècnica que l'autor empra a la

novel·la *Les pedres que suren* (1983). A les narracions "Avaria en el Mayflower", "Missatge a la cova", "El planeta dels escarabats gegants" i "Cultes heliolàtrics a la fi del segon mil·lenni D.C." la ironia afecta la mateixa funció etiològica amb l'ajut de la ciència-ficció. El narrador ens presenta els fets actuals més habituals (el futbol, la circulació massiva d'automòbils) vistos des de l'hipotètic punt de vista dels visitants d'un altre planeta. Aquests observadors (de noms tan còmics com Notok-Reguis o Jotef-Otut) construeixen les seves pròpies hipòtesis sobre fets que els semblen incomprendibles. Aquesta descontextualització de referents habituals al món contemporani oc-

cidental és el recurs que permet la befa de l'autor sobre la relativitat de les interpretacions històriques de cultures poc conegudes. Aquesta tècnica narrativa és, com veurem més endavant, la més característica de Pere Morey en aquest cicle, fins al punt que, a les *Rondalles pels qui els agrada la Història*, no hi ha cap narració que no parteixi d'aquest plantejament argumental. Finalment, trobam un conte, "La rebel·lió dels toros mecànics", on la ciència-ficció apareix sense cap relació amb la narrativa d'origen tradicional.

L'altre títol del cicle on trobam una voluntat de manipulació i actualització dels esquemes argumentals de la rondalla tradicional és *Rondalles pels qui els agraden blanques*, publicat el 1987. De fet, els contes d'aquest altre recull poden considerar-se, amb algunes variacions, una continuació del treball d'experimentació narrativa assajat al primer volum. No és difícil trobar paral·lelismes concrets. "En Bernadet, espeleòleg" segueix les petjades de les narracions anteriors amb les quals comparteix protagonista. Dins les coordenades d'una ficció d'aventures s'inclouen, com és habitual, personatges i situacions que, o bé són pouades de les rondalles, o bé podrien ser-ho. Farem esment, en primer lloc, de les expressions o frases fetes, tals com "qui parlarà o motarà un tros de pedra marbre tornarà",¹⁵ "lo que s'ha d'empenyorar, que se vengà" o "sa pell ja és del llop", que sovintegen en boca de Bernadet. La cova és un escenari rondallístic per excel·lència, així com la beata vella que adverteix —amb una frase enigmàtica— del perill que suposa entrar en el lloc desconegut. La metamorfosi en moix de la vella també apareix a les rondalles de bruixes¹⁶. Ara bé, tots aquests elements "ambientals" no donen peu a l'aparició de fets sobrenaturals. Ans al contrari, els misteris (com les calaveres o la botelleta explosiva) es resolen a la manera d'una història policiaca, trobant una explicació per a cada cosa.

"S'avenc de sa moneda" pertany tam-

bé, com el conte anterior, al grup d'aventures d'en Bernadet. En aquesta ocasió, l'autor deixa de banda el realisme i fa viure als seus personatges tot un seguit d'experiències màgiques que li serveixen per exposar, tot mesclant llegenda, Història i política-ficció; el passat musulmà de les possessions de Valldurgent i Benàtiga, a Calvià. La funció etiològica s'amaga darrere d'una trama on apareixen també profecies xiïtes i dimonis de tradició persa (els *djims*). De l'argument es desprèn la percepció de l'illa com a fruit de la superposició de cultures mitiques diferents, però amb una mateixa arrel mediterrània.

"Te recordes, Ícar, de quan els estels cantaren" presenta un canvi respecte de les dues anteriors narracions. Es tracta de la ubicació temporal del relat en un futur no gaire llunyà, on hi trobam invents que mesclen irònicament la tradició amb la tecnologia més avançada —com els llaüts voladors o les pantalles hologràfiques per a transmissions d'actes religiosos. El motiu del conte és la recuperació de la tradició del cant de la Sibila per part d'uns al·lots que ja coneixem (en Bernadet i els seus amics), en un moment on aquesta celebració ja s'ha perduda. L'objectiu dels protagonistes, recuperar i conservar la pròpia cultura és, curiosament, la mateixa obsessió que trobam implícita a tota l'obra de Pere Morey.

Aquest, emperò, no és l'única de les *Rondalles pels qui els agraden blanques* ambientada al futur. "La mar és una bruixa dolenta" descriu, des dels ulls d'un infant, el panorama apocalíptic d'una Mallorca dominada —esclavitzada, podríem dir— pel turisme fins al punt que la simple visió de la mar és negada als nadius. El protagonista transgredeix la prohibició i és castigat, amb la seva família, a exiliar-se a l'interior de l'illa, l'únic lloc en estat salvatge on no ha arribat la dictadura del turisme. D'aquesta manera, el nostre protagonista descobreix una vida més natural lligada a les feines del camp, on no existeix la submissió als estrangers colonitzadors. Des d'allà, com

un heroi èpic, es proposa recuperar la mar per als illencs. Tot plegat no és massa lluny dels mites fundacionals.

Al darrer conte del recull, el narrador juga a traslladar l'acció cap a un hipotètic futur de tragèdia nuclear, però tot amagant-nos el seu joc. Aquest recurs també és present a un conte de les *Rondalles pels qui els agrada la Història*: "Nivell X més/ menys Z". A "Aquest hivern no han vingut les falzies", la narració descriu en primera persona la vida quotidiana d'un tuareg en un marc temporal indefinit. La rutina d'aquests nòmades es veu trencada per una pluja negra tòxica. El protagonista rebrà secretament del Mestre de la tribu l'explicació del fenomen: els cristians del nord han destruït la seva pròpia civilització amb el "foc nuclear". Només aquests tuaregs sobreviuran. Altre cop trobam la destrucció com a inici d'un nou origen, un tema comú als mites i la ciència-ficció. Aquest és el propòsit de Pere Morey: relacionar dins la literatura el passat i el futur com a parts d'una mateixa tradició.

Rondalles pels qui els agrada la Història i La ciàtica de Mossèn Blai i altres rondalles picantetes: la caracterització d'un model propi

Si al primer recull de rondalles, Pere Morey practica extensament les múltiples possibilitats de superposició d'elements tradicionals i contemporanis en una estructura narrativa, el següent volum publicat (*Rondalles pels qui els agrada la Història*) suposa una depuració de totes aquestes possibilitats cap a un model més definit i uniforme. Es tracta d'un tipus de conte fantàstic caracteritzat per la descripció de situacions futuribles ambientades, de forma explícita o no, a Mallorca. Com és típic en el gènere de la ciència-ficció, aquestes previsions són clarament catastrofistes i responen a l'objectiu de cridar l'atenció sobre problemes actuals. Així, a "Repoblació forestal" i "Revelació a Sant Jordi", el recurs de la personificació d'un pi —en el

primer cas— o d'un moli de vent serveix de punt de partida per a la denúncia de la pèrdua dels valors ecològics, lligats —en el segon cas— a l'arquitectura popular i a l'aprofitament de l'energia natural del vent. L'element llegendari també hi és present, en l'explicació de l'origen del soroll dels pins en un dia de vent (es tracta d'un himne al vent que canten els mateixos pins com a agraïment pel transport de les seves llavors).¹⁷

Els tres primers contes del recull ("Make war, not love", "Völkerwanderung" i "Alaró") formen una unitat argumental. Amb un mateix punt de partida (Europa, governada per una "dictadura eròtica" i dedicada exclusivament al plaer sensual, rep la invasió de tots els habitants d'Àfrica) el narrador descriu les peripècies d'en Bernadet —ara, un resistent defensor de la guerra i no de l'amor. Aquest enfilall d'aventures recull en el seu desenvolupament la paròdia de diferents referents culturals històrics: l'alliberament sexual dels anys 60, les revolucions obreres, l'enfrontament entre el tercer món i els països occidentals i la resistència dels mallorquins al castell d'Alaró el 1285.

Pel que fa a la resta del llibre, tornam a trobar la tècnica (ja esmentada a les *Rondalles pels qui les saben totes*) d'ironitzar, tot descrivint-los des d'un punt de vista descontextualitzat, sobre fenòmens històrics com el descobriment d'Amèrica —narrat des del punt de vista dels habitants de les illes americanes— o el llançament de la primera bomba atòmica.

En el següent volum, *La ciàtica de Mossèn Blai i altres rondalles picantetes*, l'autor s'allunya encara més de l'imaginari de les rondalles tradicionals per tal d'ampliar el ventall de tècniques narratives, sense allunyar-se massa, en tot cas, de la literatura de gènere. En aquesta ocasió, el tema que enllaça els materials del recull és l'erotisme. Es tracta, potser, del conjunt més personal i madur del cicle. Cal dir que, tot i no ser el darrer volum a publicar-se, sembla que la seva escriptura és posterior a les *Rondalles pels qui els agraden blanques*.¹⁸

Les històries es mouen per camins inèdits fins ara al cicle, com és ara la narració en primera persona ("La rossa endolada i trista del vol SR 393"), l'homenatge estilístic a Mercè Rodoreda ("Demiúrgia"), la ciència-ficció ambientada fora de Mallorca ("Una visita a *Niu York*") o la novel·la d'espies ("La rossa..."). Tot i això, les referències a les rondalles no desapareixen. Ans al contrari, el seu ús com a referent cultural torna més quotidià. A la descripció de la protagonista de la primera narració, trobam aquesta metàfora:

*El ventre llis, verge, el bosquet inexplorat al qual hi dormia la princesa encantada esperant inútilment al Bernadet fort i agosarat que la despertàs del seu somni abans que fos massa tard.*¹⁹

I a "La rossa endolada i trista del vol SR 393", la rialla de la protagonista és descrita amb una comparació també rondallística:

*Ella canta una rialla que sona com quan En Bernadet fill de rei feia rodolar ses bitlles d'or per les escales del terrat, abans de l'entrebanc amb la jaia.*²⁰

A la darrera narració, que és la que precisament dona títol al volum, el referent rondallístic és el mateix caràcter del protagonista. La ingenuïtat de mossèn Blai és comparable a la del pobler a qui vengueren dues carabasses com si fossin ous de somera. El recurs del personatge ingenu, poc espavilat, dona peu a una narració que segueix les característiques d'una rondalla de beneits ben típica, si no fos pel fet que, en aquest cas, la puresa del protagonista no provoca que sigui víctima d'un engany, sinó que el condueix cap a un final feliç.

Des la tradició a la creació: una conclusió provisional

Ja havíem anunciat la dispersió –tant de materials com de tècniques– present a l'obra de Pere Morey. Creim haver insinuat, en aquest recorregut pel cicle de les *Rondalles...*, que aquesta multiplicitat estilística respon a una evolució que, ben segur,

hauríem de confirmar amb l'anàlisi de la resta de la seva obra novel·lística, prou nombrosa a hores d'ara. Aquest procés té un punt de partida del qual no s'allunya mai (les obsessions de l'autor: ecologisme militant, tant natural com cultural; recerca de la Història i el passat tradicional com a justificació de la defensa d'una identitat insular formada per la superposició i síntesi de múltiples cultures; presència –sovint irònica– de recursos propis de la narrativa de gènere, sigui fantàstic, negre, històric o d'aventures; rebuig de la linealitat narrativa i intenció divulgativa) que va prenent formes textuais diferents amb una incorporació progressiva d'elements propis que confegeixen un món literari cada cop més ric i madur. Es tracta, en definitiva, d'una obra literària que parteix d'elements tradicionals per assimilar-los dins una visió global contemporània que mescla el passat i el futur com a eines per explicar el present des del punt de vista d'un autor plenament compromès amb la seva cultura. □

NOTES

¹Aquesta és la causa per la qual no seguirem una línia cronològica sinó temàtica. Les dues

obres centrals són posteriors a la primera i darrera, les quals sembla que corresponen a un primer moment d'escriptura, com anirem veient.

²Pàgina 7

³Pàgina 12

⁴Tom 12

⁵Tom 21

⁶Pàgina 9

⁷Pàgines 9-10

⁸Pàgina 15

⁹Pàgina 192

¹⁰Pàgina 206

¹¹Pàgina 194

¹²Pàgina 197

¹³Pàgina 9

¹⁴ALBERTÍ CAMPINS M.A. i SUREDA VALLESPÍ, M.F., "Mallorca, terra de fantasies populars: les llegendes", *LLuc*, núm. 745. Palma juliol-agost de 1987, pàgines 9-17.

¹⁵De "S'Hermosura del món", tom 1r. de les Rondalles de mossèn Alcover.

¹⁶Hem localitzat el tema a "Sa cusseta negra i es moix negre" del tom 5è. del recull d'Alcover.

¹⁷*Rondalles pels qui els agrada la Història*, pàgines 81-82

¹⁸Segons esmenta el mateix autor al pròleg, pàgina 7.

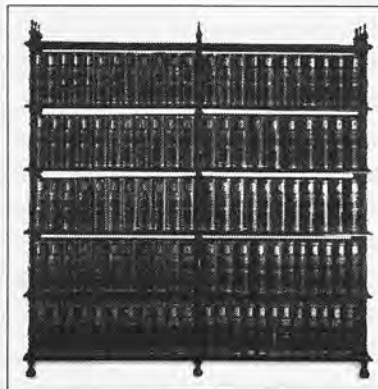
¹⁹Pàgina 14.

²⁰Pàgina 43

ATENCIÓ!

A la fi es troba al seu abast la
GRAN ENCICLOPEDIA ESPASA
de la llengua CASTELLANA
de 112 volums.

Inclou
MOBLE LLIBRERIA

Cridi-ns a
ESPASA CALPE
24 89 37
FESTIUS INCLOSOS

APRENDRE A APRENDRE LLENGÜES

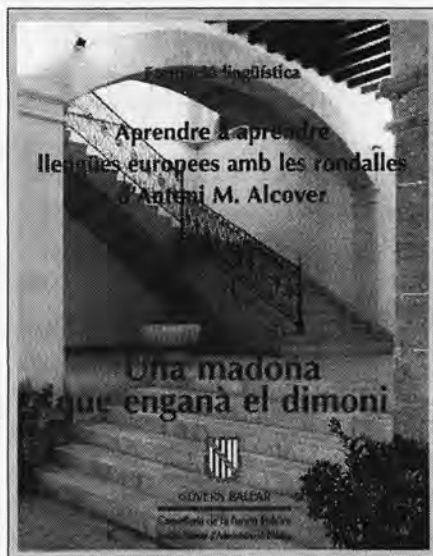
AMB LES RONDALLES
D'ANTONI M. ALCOVER

Maria Antònia Santandreu

Enguanys se celebra el centenari de la publicació del primer volum de l'Aplec de Rondalles Mallorquines d'En Jordi d'Es Racó, i una avinentesa com aquesta no pot ser desaproveitada. Durant anys molts de mallorquins han après a llegir en català amb les rondalles del canonge manacorí. Així, més avui dia en què el model de llengua que trobam a les rondalles duu camí de desaparèixer o de quedar desproveït de funcionalitat comunicativa, revalorar les rondalles de mossèn Alcover i convertir-les en eina d'aprenentatge és una tasca necessària i que ofereix un ample ventall de possibilitats didàctiques i de docència. Alhora és una manera de donar a conèixer d'una manera mínimament aprofundida i seriosa, però també engrescadora, una obra literària de primera magnitud. Per aquest motiu l'Institut Balear d'Administració Pública ha elaborat, amb les rondalles de mossèn Alcover com a base i com a eina d'aprenentatge, un pla docent adreçat, com a oferta complementària i optativa, als alumnes que assisteixin als cursos de formació lingüística (català, anglès, francès i alemany) que organitza aquesta institució. L'objectiu fonamental d'aquesta oferta és el reforçament dels registres orals, sobretot als nivells A i B. Tot i això no és un material tancat ni exclouent: també pot ser aprofici-

tat per l'ensenyament reglat i per altres col·lectius o institucions que hi estiguin interessats.

El material didàctic i docent s'ha preparat a partir de set rondalles. Hem de tenir present, però, que hi ha quatre nivells d'aprenentatge:

Inicial (A): els objectius d'aquest nivell són, d'una banda, aconseguir el domini de les estructures i del lèxic bàsics per desenvolupar les habilitats comunicatives essencials i, d'una altra, donar les primeres nocions de llengua escrita.

Elemental (B): els objectius d'aquest nivell són, en primer lloc, adquirir fluïdesa en l'expressió oral i treballar situacions comunicatives més complexes i, en segon lloc, aprofundir els coneixements de la llengua escrita.

Mitjà (C): té com a objectius treballar la llengua formal, tant oral com escrita, per mitjà de textos i documents més complexos i aconseguir un grau acceptable d'eficiència.

Superior (D): aquest nivell està dedicat a completar alguns aspectes gramaticals i també lèxics, de redacció i d'estil. Hem d'assenyalar que en la preparació d'aquest material hem agrupat els dos darrers nivells en un únic apartat sota la denominació de Nivell mitjà C.

Les necessitats de l'alumne i els objectius dels cursos, naturalment, varien en funció del nivell. Així, el material és prou flexible perquè pugui adaptar-se als condicionaments que imposen els diferents nivells. A l'hora de fer-hi feina, el professor tindrà la possibilitat de fer més incidència en aquelles qüestions i en aquells aspectes que més s'adiguin amb el nivell dels alumnes i amb les seves necessitats. Així mateix, hi ha continguts que s'han de tractar en tots els nivells: en aquest cas en variarà el grau d'aprofundiment.

Els continguts que presentem estan pensats per als cursos de català. Per als cursos de llengües estrangeres, però, són també vàlids els apartats de comprensió oral, expressió oral, comprensió lectora, fonètica i pronunciació i lèxic i vocabulari, convenientment adaptats quan calgui. En el cas de l'apartat de morfologia i sintaxi, naturalment, el professor decidirà en cada cas els continguts que s'han de tractar.

S'han seleccionat set rondalles d'entre totes les que constitueixen l'aplec d'Alcover en funció de dos requisits bàsics: les possibilitats d'explotació del lèxic i del vocabulari, sobretot, i la catalogació de cadascuna. És a dir, cada rondalla és una mostra

del gènere en què està inclosa, segons la classificació que en va fer Josep Antoni Grimalt a la seva tesi doctoral.

En el cas de les traduccions, la selecció dels textos depèn també de la disponibilitat de les rondalles que hi ha traduïdes, ja que no hi ha cap traducció completa de l'*Aplec*. Les traduccions amb què s'ha elaborat el material són les que segueixen:

Per als cursos d'anglès: *Once There Was and Was not. Tales and Rhymes from Majorca*. Adapted by George Ezra Dane and Beatrice J. Dane Junior Books, Doubleday, Doran & Company, inc, Garden City, New York, MCMXXXI. *Folk-Tales of Mallorca. A selection from "l'Aplec de Rondaies Mallorquines" de Mossèn Antoni M. Alcover*. Translated by David Huelin. Editorial Moll, Palma de Mallorca, 1988.

Per als cursos de francès: *Rondaies de l'Ile Doreé: Contes populaires majorquins*. Librairie Delegrave, Paris, 1937.

Per als cursos d'alemany: *Märchen aus Mallorca*. Herausgegeben und übersetzt von Felix Karlinger und Ulrike Ehrhott. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köl, 1968.

En els casos de l'anglès i de l'alemany ens hem decantat, naturalment, per les traduccions més solvents. En el cas del francès, es fa servir l'única que hi ha.

Per als cursos de català, aquestes són les rondalles que treballam: En donam una definició del gènere a què pertanyen i hi especificam aquells continguts que, per l'interès que tenen, n'han determinat la selecció:

"*Sa titina i sa geneta*": nivells A, B i C (la monoftongació, els verbs auxiliars *ser* i *haver*). **Rondalles d'animals**: els protagonistes solen ser animals i, a diferència de les faules o dels exemples, no tenen una intenció moralitzant gaire determinada. Normalment mostren la intel·ligència d'un animal i l'estupidesa d'un altre i llur interès rau gairebé sempre en l'humor dels enganys o en els tràngols absurds en què es veu l'animal a causa de la seva estupidesa.

"*S'hermosura del món*": nivells A, B i

C (la iodització, els articles). Traducció a l'alemany, a l'anglès i al francès. **Rondalles meravelloses**: són aquelles que contenen elements o fenòmens màgics o sobrenaturals no religiosos.

"*La flor romanial*": nivells A i B. Traducció a l'alemany i a l'anglès. **Rondalles religioses**: són aquelles en què normalment trobam personatges religiosos embolicats en una facècia no llegendària.

"*Gregori papa*": nivell C (la pronunciació correcta dels pronoms febles, el *lo* neutre, els pronoms febles). **Rondalles novel·lesques**: són aquelles en què no s'esdevé res que no sigui possible; els fets extraordinaris que hi trobam no són quotidians, però són possibles.

"*Una madona que enganà el dimoni*": nivell C (els pronoms relatius, la derivació). **Rondalles del gegant estúpid**: són aquelles en què el gegant o l'ogre, que és poderós però també estúpid, és vençut per l'heroi, físicament més feble però intel·ligent.

"*Es metge Guinyot*": nivell C (els verbs *ser* i *estar*). **Coverbos i anècdotes**: són molt semblants a les novel·lesques, però les situacions que s'hi plantegen solen tenir un to més humorístic.

"*Sa rateta i s'avellaner*": nivells A i B. **Rondalles fórmules**: es caracteritzen perquè presenten una acció encadenada i repetitiva que es resol de cop.

Hi ha també traducció a l'anglès d'"*En Joanet de sa gerra*" i una adaptació dramàtica en anglès d'aquesta rondalla.

A part d'aquests continguts específics, totes les rondalles tenen els apartats comuns següents:

Preliminars: tres textos breus introductoris sobre mossèn Alcover, sobre l'*Aplec de Rondaies Mallorquines* i sobre el concepte de rondalla. Bibliografia bàsica sobre Antoni M Alcover i la seva obra.

Activitats orals: audició de la rondalla¹, preguntes de comprensió, lectura dramatitzada i, eventualment, narració de la rondalla.

Solucionari: tot el material és autocorrectiu i està pensat des d'una dimensió d'autoaprenentatge.

Fixes de conversa: es tracta de les il·lustracions que acompanyen el text de la rondalla, presentades a part, com a material de base per aprofundir en l'expressió oral.

Al nostre entendre, el resultat de la tasca d'Antoni M Alcover, doncs, és doblement valuós: d'una banda, les rondalles poden ser estudiades i llegides com a documents folklòrics; d'altra banda, poden ser estudiades i llegides simplement com a obra literària. Però hi ha encara un altre aspecte: les rondalles poden utilitzar-se i aprofitar-se com a eina didàctica per a l'aprenentatge de la llengua, gràcies a llur riquesa lingüística.

Per tot plegat, ens sentim obligats a testimoniar el nostre agraïment a Antoni M Alcover pel fet que no només salvà de la desaparició segura el llegat narratiu tradicional de Mallorca, que fins aleshores havia estat transmès oralment, sinó també perquè el va fixar i el va engalanar amb una prosa absolutament digna i modèlica. □

Doctora en Ciències de l'Educació i
Cap d'Estudis de l'IBAP.

"*S'hermosura del món*", "*Gregori papa*", "*Es metge Guinyot*", "*Una madona que enganà el dimoni*" i "*En Joanet de sa gerra*" es presenten també en versió enregistrada en dues cintes. Es tracta d'una reproducció dels enregistraments que, sota la direcció de Francesc de Borja Moll, es varen fer l'any 1959 als estudis de Ràdio Popular de Mallorca.

QUÈ ÉS UNA RONDALLA?

Una rondalla és la narració anònima, transmesa oralment, en prosa, de fets que es presenten com a imaginaris.

Analitzant la definició, hi trobam les notes següents:

1a És una **narració**, és a dir, exposició d'uns fets encadenats en una successió temporal. Queden excloses de la noció de rondalla les formes de literatura oral sense caràcter narratiu, com les creences i supersticions, endevinalles, oracions, refranys, embarbussaments, etc.

2a **Anònima**. No són rondalles pròpiament dites les narracions d'autors com H.C. Andersen i la Comtessa de Ségur, per més que ocasionalment puguin contenir qualche element pres de la tradició oral. Si parlam de rondalles de Grimm, Alcover o Amades, és amb la condició de considerar aquests autors com a recol·lectors, no com a creadors.

3a **Transmesa per tradició oral**. Queden exclosos, doncs, els textos narratius fixats per escrit, sien anònims o d'autor conegut.

4a **En prosa**, nota que distingeix la rondalla d'altres formes com balades, romanços, etc.

5a **De fets que es presenten com a imaginaris**. Amb aquest tret, la distingim de la llegenda i del mite.

El paper del mite dins una comunitat és més transcendent que el de la rondalla: el mite és una força social, influeix en la conducta dels individus i dels grups, dóna

sentit a l'existència i pot provocar un culte. La funció de la rondalla és més modesta: entre nosaltres, ja no gaire distinta a l'exercida per la literatura d'evasió, sense que això suposi un equiparament quant als valors estètics. Podem concebre un poble sense rondalles, però no sense mites. Les modernes societats tecnificades han oblidat les rondalles, però han hagut de construir mites nous.

La **llegenda** presenta l'acció localitzada en l'espai i/o el temps, la rondalla no necessita fer precisions d'aquesta mena; l'heroi de la llegenda té un nom propi que li destaca la personalitat, sovint és identificat amb una figura històrica, mentre que l'heroi de la rondalla és anònim: si ocasionalment ostenta un nom que no sigui purament designatiu, sol fer referència a qualche incident de l'acció, de manera que resulta redundant respecte a aquesta.

La definició de **rondalla** proposada es podria expressar d'aquesta altra

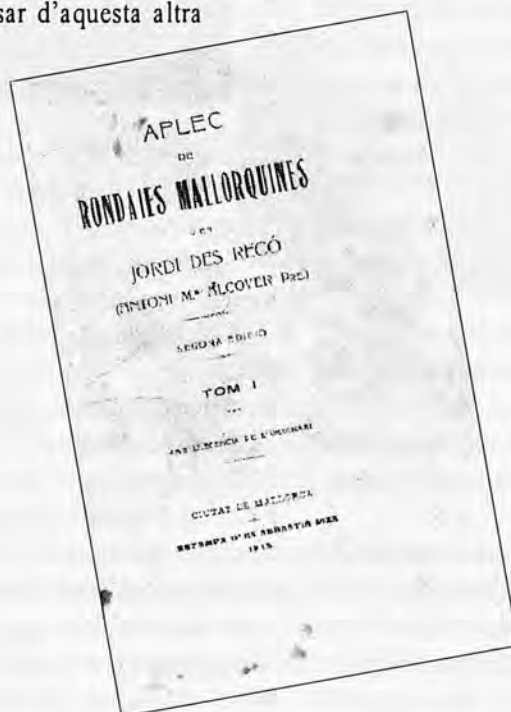
manera: **narració sense autor, no escrita, no en vers, no "verídica"**. Totes aquestes propietats que hem exclòs del concepte de rondalla (intervenció d'autor, vers vericitat) tenen un efecte comú: el de fixar el text de la narració. Crec, doncs, que la mobilitat del text constitueix la diferència específica de la rondalla, i a més, n'explica i determina les característiques i els problemes peculiars, els quals exigeixen un mètode especial d'estudi.

En resum, la diferència específica de la rondalla respecte a altres narracions orals és aquest grau zero que ocupa a l'escala de fixació del text, el cim de la qual figuraria l'obra d'autor conegut publicada en forma de llibre imprès.

(Extret de: Josep A. Grimalt.

"La classificació de les rondalles de mossèn Alcover com a introducció a llur estudi" *Randa*, 7. Barcelona, 1978.)

Aquest article apareix a la publicació, coordinada per Maria Antònia Santandreu, *Aprendre a aprendre llengües europees amb les rondalles d'Antoni M. Alcover*. Conselleria de la Funció Pública, IBAP. Palma 1996.

QUI ÉS ANTONI MARIA ALCOVER?

Antoni Maria Alcover i Sureda és una de les personalitats més considerables i més discutides de la Mallorca dels segles XIX i XX, i un dels lingüistes i folkloristes més importants del nostre temps.

Nasqué el 2 de febrer de 1862 a Santa Cirga, una possessió del terme de Manacor.

El 1877 començà a estudiar al seminari de Palma i tot seguit s'interessà per la literatura i per la llengua, a més de prendre part amb apassionament en les polèmiques religioses de l'època, en les quals s'inscriví en el sector "integrista".

Des del 1880 col·laborà a *L'Ignorància*, i el 1881 i el 1882 obtingué els seus primers premis literaris, que iniciaven una carrera que no s'estroncà mai.

A partir de 1884 començà a la premsa local les campanyes integristes que li donarien una fama de polemista terrible i incansable.

El 1886 fou ordenat sacerdot i el 1888 fou nomenat catedràtic del seminari, on ensenyà successivament història eclesiàstica, llocs teològics, oratòria sagrada, llengua i literatura mallorquines i història de Mallorca.

El 1890 anà al seminari de València, on es llicencià en teologia i, més endavant (1893), en dret canònic.

El 1898 fou nomenat provisor i vicari general de la diòcesi, càrrec que exercí fins al 1915.

El 1905 esdevingué canonge magistral de la Seu de Mallorca, de la qual fou nomenat degà el 1921.

Al costat de la seva tasca sacerdotal – que completà amb la redacció de diverses obres ascètiques i de vides de sants, i fins i tot amb treballs d'arquitectura religiosa –, mossèn Alcover dugué a terme una obra

ingent com a apòlogista i polemista, com a historiador i arqueòleg, i sobretot com a folklorista i com a lingüista, les manifestacions més valuoses de la qual són les *Conterelles* (1885 i 1915), l'*Aplec de Rondalles Mallorquines* (1896-1931), que publicà amb el pseudònim de Jordi d'Es racó, i el *Diccionari Català-Valencià-Baleà*, editat des del 1926, després d'una llar-

ga i accidentada història, que podem seguir fil per randa al *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* (1901-1926).

La seva incansable dedicació a l'enaltiment i a la purificació de la llengua catalana el dugué a fundar l'Obra del Diccionari amb la famosa *Lletra de convit* de 1901 i a promoure el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906).

L'any 1911 Enric Prat de la Riba creà l'Institut d'Estudis Catalans i mossèn Alcover en fou nomenat president. Les seves discrepàncies amb Pompeu Fabra i amb altres membres de la secció filològica de l'Institut esclataren en una ruptura lamentable i en una agra polèmica que es féu

especialment violenta a partir de 1917.

D'aleshores ençà, mossèn Alcover, que havia estat un defensor a ultrança del pancatalanisme, de la Solidaritat Catalana, de la Lliga Regionalista, de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat i de totes les institucions que treballaven arreu dels països catalans, i un enemic igualment a ultrança del que ell anomenava el "maleït centralisme" de Madrid, es girà contra el catalanisme polític –al qual adreçà atacs duríssims dels quals només se salvà Prat de la Riba, ja mort– i contra els homes d'Església catalans. En canvi, féu grans lloances dels enemics tradicionals del catalanisme, gràcies als quals obtingué una important subvenció del govern de Madrid, que li permeté de continuar l'Obra del Diccionari.

El 1926 el govern de Primo de Rivera li retirà la subvenció per al diccionari, amb la qual cosa quedava desamparat i gairebé tot sol, ajudat només per l'aleshores jove Francesc de Borja Moll. Però la seva força de voluntat i la seva tosseduria sense límits el dugueren a fer un esforç definitiu perquè el Diccionari esdevingués una realitat al final del 1926, any en què es va reconciliar amb Pompeu Fabra.

Abans de morir –el 8 de gener de 1932– permeté que Francesc de Borja Moll publicàs una *Ortografia Mallorquina* (1931) d'acord amb les normes de l'Institut (1913) i li donàs plenes facultats perquè acabàs amb el cisma lingüístic i treballàs conjuntament amb l'Institut i amb els intel·lectuals mallorquins que, unànimement, estaven al costat de Pompeu Fabra i de la seva obra depuradora del català.

(Extret de: Josep Massot i Muntaner, Antoni M. Alcover i la llengua catalana.

PAM, Barcelona, 1985)

Aquest article apareix a la publicació, coordinada per Maria Antònia Santandreu, *Aprendre a aprendre llengües europees amb les rondalles d'Antoni M. Alcover*. Conselleria de la Funció Pública, IBAP. Palma 1996.

APLEC DE MATERIAL DIDÀCTIC SOBRE LES RONDALLES MALLORQUINES

En resposta a la petició que es va fer des de l'Escola de Formació en Mitjans Didàctics, ens han anat arribant nombrosos treballs elaborats en els mateixos centres escolars entorn al món de les Rondaies.

En aquestes pàgines de *PISSARRA* tan sols en podem presentar una mostra, de tot aquest material didàctic. Es tracta d'una sèrie d'unitats didàctiques que poden servir d'orientació i ajut per a possibles actuacions a l'hora de treballar el fascinant món de les rondalles, els contes i les llegendes.

Aquest material que relacionam a continuació es troba a l'Escola de Formació en Mitjans Didàctics, i és a l'abast de qui hi pugui estar interessat.

Revistes:

– "*MÀGICA*", núm. 10 (1994) CP. Sant Jordi. Monogràfic dedicat a les Rondaies.

– "*Contes...Historietes*" Juny 1992. CP. Mestre Guillem Galmés, Sant Llorenç.

– "*Es Xafarder*" núm. 28 Juny 1995. CP. Mestre Guillem Galmés

– "*El mirall del futur*" Revista del CP. So N'Espanyolet, núm. 3, març 1996

Treballs:

– *El gorrionet, El gegant de l'ermita...* Treballs sobre aquestes rondalles realitzat amb els nins dels primers cursos de primària, a la classe d'en Josep Perelló (CP. Son Serra).

– Dossier d'experiències sobre les Rondaies Mallorquines, del CP. "Mestre Guillem Galmés".

– *Les rondalles a la literatura popular. Mossèn Alcover i les seves rondalles. Contes i Rondalles*, de Margalida Gual Mas.

– *Rondalles mallorquines. Estudi sociològic i comparatiu*, de M. Josep Batle, Catalina Bibiloni, Margalida Esteva i Margalida Llabrés.

Unitats Didàctiques:

– *Els tres germans*, de M. Carmen Pons, Àngels Herencia, Damià Sansaloni, Margarita Gonyalons i Rita Janer

– *El llenguatge com a joc. Estudi d'una rondalla*, de Gerònia Campaner, Agustina Hervàs i Francesca Llabrés. Unitat didàctica que va acompanyada d'una sèrie de dibuixos a color, diapositives i la gravació a cassette.

– *En Joanet de sa gerra*, de Beni Salvà, Joan Ramon Vives, Guille Bernat i Jaume Moragues.

– *Treballem una rondalla: la Flor romanial* de Magdalena Serra Capó.

– *La rondalla. Seqüència didàctica*, de Bartomeu Abrines.

Aplicació Didàctica

EN JOANET DE SA GERRA

a Segon Cicle d'ESO

"Això era un homo que li deien Joanet...", amb aquest començament es presenta la rondalla "En Joanet de sa gerra", una rondalla que anirem desenvolupant durant aquest treball com aplicació didàctica. Per fer-ho donarem un mètode amb una sèrie de passes a seguir desenvolupant cada un dels punts fonamentals a cada passa.

1.- Lectura de la rondalla (petit grup)

S'ha de fer llegir una rondalla, prèviament assignada a cada grup de classe, rotativament entre els membres de cada grup. Mentre el professor pot anar resolent els dubtes que sorgeixen a cada grup individualment.

2.- Treball rondalla. Petit grup (4 o 5 persones)

Ara, un cop llegida la rondalla, cada grup desenvoluparà els punts que detallem a continuació, partint de l'observació de la seva rondalla. Farà falta l'ajut del professor i d'un diccionari.

2.1.- Vocabulari

Els alumnes han d'extreure paraules no enteses i el seu significat. una petita mostra podria ser:
garba, bajoca, jubileu, escotifat, malaveig, gremolejar, caminers, capbuitejar, trifulga, toixarruda, golafre, ...

Altres frases fetes:

El diantre sou!

Ses raons sien acabades.

Per amor de Déu sia!

Feta de bell nou.

Donar-li fil a l'estel.

Saps que en feim de poc, de paper!

Serà ferest!

Ai de bo!

Quin engan de mitges!

Vet aquí lo que heu guanyat!

Fets es seus uis dues fonts, amb ses ales d'es cor que s'acopaven.

Romandre escaldats i sense polsos.

Com dos i dos fan quatre.

I encara hi són, si no los han tret, ni són sortits.

2.2.- Parts de la rondalla

Com a tota contarella, "En Joanet de sa gerra" té tres parts ben diferenciades; aquestes:

• **Plantejament:** consisteix en la part en què es presenta l'heroi i la seva situació actual. Llavors hi ha l'inici del conflicte on l'heroi pretén un objectiu. En aquest cas en Joanet és el protagonista de la rondalla i viu una situació de pobresa absoluta, el conflicte se li presenta quan té l'oportunitat de pujar per la favera i millorar la seva condició.

• **Nus:** en Joanet es veu involucrat en un "puja i devalla" per la favera degut a l'ambició de la seva dona. Ens femem, en aquesta part de la rondalla, dins un cicle argumental que consisteix en:

1r situació insatisfactòria,

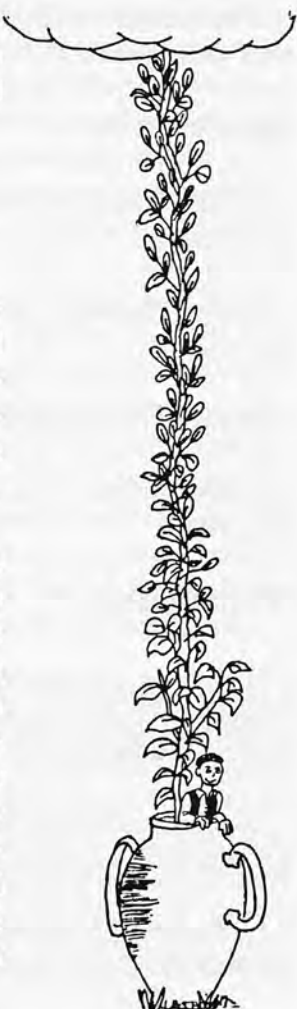
2n pujada per la favera,

3r desig concedit.

... i torna a començar.

Cal dir que aquí no surt cap personatge antagonista, cosa molt usual dins el nus de la rondalla. L'únic personatge amb càrrega negativa és l'esposa d'en Joanet, que per culpa de la seva ambició acabarà malament.

• **Desenllaç:** l'ambició d'en Joanet, de la seva dona, més ben dit, arriba a tal punt que es romp el cicle que hem explicat que es repetia un cop rera l'altre. I en Joanet davalla de la favera per darrera vegada per tornar-se trobar tal com estava al principi: dins la gerra. Cal dir que aquesta rondalla no té un final feliç, com s'espera del desenllaç d'una rondalla. Hi ha un important missatge, pels que la llegeixen: l'ambició és bona, però fins a un cert punt.

2.3.- Anàlisi dels personatges

En aquesta rondalla cal destacar el nombre reduït de personatges: sis en total.

– En Joanet: personatge principal de la rondalla que es veurà en l'obligació de fer cas a la seva dona, massa ambiciosa, per tal d'assolir una condició de vida millor. Personatge principal.

– La dona d'en Joanet: personatge que l'incita a pujar un cop i un altre per la fàvera, per veure satisfets els seus capritxos. Encara al final, quan la seva situació de vida era tan bona (arriben a ser ris!!!), ella no està satisfeta. Podríem dir que és un personatge pseudo-antagonista, tota vegada que ella no vol fer mal directament a en Joanet, però a la llarga la seva actitud el perjudicarà molt!.

– Els al·lots d'en Joanet: no se n'especifica el nombre; són protagonistes passius, simples espectadors de tot el que està passant.

– L'home que passa amb la garba de faves: és un personatge que, tot i que només surt al començament de la rondalla; és el que obri les portes al nus de la rondalla.

– Sant Pere: amb ell entrem dins la part religiosa de la rondalla, si bé aquesta o és de caire religiós. És l'intermediari entre en Joanet i el Bon Jesús, i el primer que se n'adona que això no pot acabar bé mai.

– Bon Jesús: aquell al qual ha d'arribar en Joanet, mitjançant Sant Pere, per veure complerts els desitjos de la seva dona.

2.4 / 2.5.- Entorn de la rondalla i Naturalesa dels seus elements.

La pobresa és el factor que incita en Joanet a iniciar la seva "aventura". El fet de viure dins una gerra amb tota la família, és la situació de partida.

Pel que fa a les seves facultats, podríem dir que entren dins un context màgic. Ens trobam amb punts que no s'amotllen a la realitat quotidiana, com pot esser, p.e. que tota una família, amb els porcellins inclosos, visquin dins una gerra; que una fàvera creixi fins arribar al cel; els personatges Sant Pere i el Bon Jesús i tots els desitjos que se li concedeixen a en Joanet.

2.6 / 2.7.- Final de la rondalla: premi a l'heroi i ensenyança.

La tornada a la situació inicial, de viure dins la gerra, és el premi/càstig que reben en Joanet i tota la seva família. És un trist

final, en el que es veuen involucrats en Joanet i els al·lots a causa de l'ambició de la seva dona.

Aquesta rondalla té una ensenyança ben definida que és que l'ambició sense límits ni justificació al final resulta perjudicial per a l'interessat. De fet ens ho posa clarament al final de la rondalla com si d'un epíleg es tractàs. "Tots aquells que, quan més tenen més volen, i no estan associats mai, que prenguen llum d'en Joanet de sa gerra, si volen acabar la festa en pau". L'excés d'ambició i l'avarícia pot fer que al final "es giri la truita". El típic: "ara vull això, ara vull allò o allò altre" al final pot acabar amb un contundent: "Idò ara no tindràs res..."

2.8.- Anàlisi del llenguatge.

S'han d'observar els elements bàsics de la narració, com poden ser:

– Llenguatge en registre col·loquial, moltes vegades transcrit tal com l'empram en parlar, p.e.: "Juanet", "mos concedesca", "trega", "pasco", "no en poria ser altre". Cal destacar també l'ús de l'article salat.

– Tipus d'adjectivació: adjectius emprats de caire molt tradicional, p.e. "toixarruda", "escofitats".

– Aspectes col·loquials: el més destacable en aquest cas de la rondalla són les frases fetes: "Tant com en Palou a sa Pobla", "Gos missions...", "Per por de sa por", "Donar-li fil a s'estel", ...

– Fórmules narratives pròpies de la rondallística: cal destacar l'inici i el final de la rondalla: "Això era un homo..." i "Dins sa gerra se n'hagueren de tornar com dos i dos fan quatre; i... encara hi són si no los han tret ni són sortits".

Aquesta proposta didàctica es pot completar amb altres apartats que també es poden treballar a la classe, com són:

- Resum oral de la rondalla.
- Classificació de les rondalles llegides.
- Treball comparatiu.
- Anàlisi del tipus de moralitat de les rondalles.
- Estructura tripartida de les rondalles.
- Classificació de mots i frases fetes.
- Treball dialectal.
- Rondalles personalitzades.
- ...

*Beni Salvà Andreu, Joan Ramon Vives i Molinas,
Guillen Bernat Rullan, Jaume Moragues Jaume
(Estudiants de la UIB)*

SEQÜÈNCIA DIDÀCTICA:

LA RONDALLA

Una seqüència didàctica és una unitat d'ensenyament de la composició que té com a objectiu últim (tasca final) la producció d'un text (oral o escrit). S'articula en forma de projecte de treball i es formula amb una finalitat comunicativa i uns objectius d'aprenentatge específics.

Les característiques d'aquests projectes de treball són: la funcionalitat de l'ús de la llengua (produir textos amb funcions, intencions i destinataris diversos diu el currículum); la motivació, lligada a la negociació dels objectius; la integració de les quatre habilitats lingüístiques; l'avaluació formativa com a reguladora del procés d'ensenyament i aprenentatge; i la programació d'objectius específics (ús de la llengua i reflexió sobre aquest ús).¹

Totes aquestes característiques s'han intentat tenir en compte a l'hora d'elaborar aquesta seqüència, adreçada al 2n curs de primer cicle d'ESO tot i que podria aplicar-se a cursos més alts canviant la funcionalitat de la tasca final.

Continguts

1. Procediments

- Producció de missatges orals amb estructura diferenciada.
- Adequació dels missatges orals al registre, nivell i intenció segons la situació comunicativa.
- Tècniques d'anàlisi i tractament de textos orals i escrits: paràfrasi.
- Comprensió de textos escrits en situacions diferents i amb intencions comunicatives diferents.
- Anàlisi, comentari i judici personal de textos escrits.
- Utilització de les habilitats lingüístiques i regles interactives adequades a la comunicació amb els altres.

2. Conceptes

- La comunicació oral:
  - situacions de comunicació
  - intenció comunicativa
  - diferents formes de textos orals: la rondalla
- El llenguatge oral:
  - elements lingüístics
  - elements no lingüístics (gestos, postura, moviment)
- El discurs com a font de plaer i d'enriquiment
- La comunicació escrita
- Relacions entre codi oral i codi escrit:
  - la comprensió lectora

l'entonació
les pauses

3. Actituds

- Participació activa en activitats orals.
- Valoració de la llengua catalana com a manifestació cultural i com a vehicle de transmissió de la cultura pròpia.

Objectius de la seqüència

Tasca final: contar una rondalla curta a alumnes d'un nivell inferior (la funcionalitat pot variar: contar-la al club de la 3a edat per als socis i sòcies, contar-la a la biblioteca durant una setmana del llibre, contar-la a la ràdio en emissió oberta, etc.).

1. Analitzar els elements lingüístics i no lingüístics de la narració d'una rondalla.
2. Narrar una rondalla fent atenció a aquests elements.
3. Apreciar les qualitats dels missatges orals propis.

Fases

1. Determinació de la tasca final i explicitació dels objectius (1 sessió)

- El mestre o la mestra explica quins són els objectius i el procés de la seqüència i estableix els paràmetres de la situació discursiva (aspecte que afavorirà la motivació i que s'emmarca dins l'avaluació formativa).
- La mestra o el mestre dona una "carta d'estudi" als alumnes sobre el que és una rondalla i quines característiques té. Els alumnes la llegeixen individualment.
- L'alumnat, en grups de 3, passa a explicitar les característiques que hauria de tenir la narració oral d'una rondalla. En grup classe es resumeixen aquestes característiques. El professor guia la conversa i a partir de la llista elaborada prepara la "Guia d'anàlisi d'una narració oral".

2. Anàlisi dels elements lingüístics i no lingüístics d'una rondalla (3 sessions)

- El professor aporta a la classe tres rondalles curtes i l'alumnat, en grups de 3, n'analitza els elements de la situació comunicativa (emissor, receptor, relació entre emissor i receptor, finalitat).

- Els alumnes analitzen també els personatges de la rondalla, l'estructura narrativa (presentació, nus i desenllaç) i l'estructura episòdica. El mestre o la mestra ajuda en l'anàlisi i pot presentar exercicis concrets.²
- S'exposen les conclusions en grup classe, amb l'ajut del professor.
- Un altre mestre o una persona externa a l'escola conta una rondalla a tota la classe (la narració s'enregistrà en vídeo per a anàlisis posteriors).
- L'alumnat, en grups de 3, analitza els aspectes no lingüístics de la narració oral enregistrada a partir de la "Guia d'anàlisi d'una narració oral". Les conclusions es discuteixen en grup classe i s'elabora una "Base d'orientació de la narració" (Què he de fer? Com ho puc fer?) D'aquesta manera s'analitza un model del text que s'ha de produir i l'alumnat se'l pot representar millor. A banda, amb la base d'orientació l'alumnat reflexiona sobre les estratègies a seguir per contar la rondalla.

3. Tria d'una rondalla, lectura i memorització (1 sessió)

Els alumnes, individualment, trien una de les tres rondalles i la llegeixen intentant retenir l'estructura episòdica (també la poden escoltar en casset).

4. Preparació de la narració (1 sessió)

En grups de 3, segons les rondalles triades, tots els alumnes assagen davant els companys o companyes la narració oral. La feina dels companys és avaluar la intervenció dels altres membres a partir de la "Guia d'anàlisi d'una narració oral". Així, tots els alumnes conten una rondalla i n'escolten almenys dues.

Fixem-nos que fins aquests moments de la rondalla l'alumnat ha hagut de parlar, entre ells i amb el mestre, i escoltar i també ha hagut de llegir i d'escriure. És a això al que ens referim en parlar d'integració de les quatre habilitats lingüístiques.

5. Es fa la narració als altres cursos (1 sessió)

Un membre de cada grup fa la representació davant els altres grups d'alumnes (Cal organitzar-se amb els altres professors).

6. Avaluació (1 sessió)

En grup classe s'autoavalua tota la seqüència i els seus resultats.

- Inicial (a la primera sessió tractam de veure quins coneixements té l'alumnat sobre la manera de contar una rondalla i amb l'anàlisi de model tractam d'afinar-los).
- Formativa (la "Carta d'estudi", la "Base d'orientació de la narració" i la "Guia d'anàlisi d'una narració oral" són els instruments d'avaluació formativa que s'utilitzen en aquesta seqüència).³
- Sumativa (a la darrera sessió)

ANNEX: GUIA D'ANÀLISI D'UNA NARRACIÓ ORAL

CARACTERÍSTIQUES COMENTARIS

Elements lingüístics

- Ha pronunciat bé i clar?
- Ha usat un volum de veu adequat?
- Ha mantingut un entonació i un ritme correctes (els ha modificat si calia)?
- Ha parlat amb correcció (morfosintaxi)?
- Ha usat un lèxic variat i precís?
- S'ha fet entendre bé?

Elements no lingüístics

- Quina ha estat la seva postura corporal?
- S'ha mogut? De quina manera?
- Ha gesticulat? Com?
- Com anava vestit? S'ha disfressat?
- Com ha distribuït l'auditori?
- Quin protocol ha usat (música, ambientació, il·luminació, etc.)?

La història

- Coneixia bé la història?
- Era adequada pel seu auditori?
- En dominava l'estructura (ordre dels esdeveniments)?
- Ha utilitzat diferents recursos expressius (pauses, preguntes retòriques, frases fetes, comparacions, diminutius, etc.)?

Bartomeu Abrines
(IES Berenguer d'Anoia)

TREBALLEM UNA RONDALLA: *LA FLOR ROMANIAL*

Aspectes generals:

A. Aquesta unitat didàctica ha estat elaborada per ser treballada amb alumnes de 3r o 4t d'Eso amb un grup lingüísticament mixt, és a dir, format per alumnes catalanoparlants i per alumnes castellanoparlants.

B. Està pensada per ser realitzada en 8 o 10 sessions. No obstant això, és adaptable a les necessitats concretes de cada grup-classe.

Recursos didàctics:

L'eina bàsica serà la rondalla "*la Flor romanial*" extreta del tom 2 de la col·lecció de Rondalles Mallorquines d'en Jordi des Recó. Ed. Moll (pàg. 85-94)

Material de consulta:

- Diccionari de la Llengua Catalana
- Gran Enciclopèdia Catalana
- Col·lecció de Rondalles Mallorquines d'en Jordi des Racó. Ed. Moll. Palma 1983.

OBJECTIUS GENERALS D'ESO:

1. Comprendre i expressar-se oralment i per escrit en llengua catalana.
2. Analitzar i comentar textos literaris escrits, des de perspectives creatives i crítiques i entendre la literatura com un mitjà d'arrelament participatiu en la cultura pròpia.
3. Comprendre i produir amb correcció textos escrits de caràcter popular.
4. Reconèixer i valorar la modalitat dialectal de la llengua catalana en la rondallística.

CONTINGUTS:

a) CONCEPTES:

Llengua oral i escrita:

- Observació i lectura de textos de narrativa breu.
- Resum del contingut d'un text escrit.
- Lectura expressiva de textos narratius.
- Comprensió global del text.
- Anàlisi de l'estructura del text.

Literatura:

- Anàlisi del registre de la literatura popular.
- Anàlisi del context lingüístic de l'època en què varen ser escrites les rondalles.

Lèxic:

- Anàlisi del lèxic comú del text. Arcaismes.
- Reconeixement de la fraseologia típica de la rondalla.

Gramàtica:

- La correcció ortogràfica, a partir de textos prefabricats.

L'home i la llengua:

- Reconeixement de la varietat geogràfica que reflecteix el text.

b) PROCEDIMENTS:

- Dramatització.
- Lectura expressiva.
- Producció de textos escrits.
- Producció de textos orals.
- Tècniques de recerca de significats i de definició de paraules.

b) ACTITUDS:

- Participació, activa i respectuosa amb els altres, en activitats orals.
- Sensibilització per la lectura.
- Sensibilització per la literatura.
- Valoració de la literatura popular catalana com a manifestació cultural.

OBJECTIUS DE LA UNITAT:

- a. Reconèixer els trets fonamentals d'una rondalla.
- b. Conèixer els trets bàsics de la vida i l'obra d'Antoni Maria Alcover.
- c. Conèixer el context socio-cultural en què són publicades les rondalles.

ACTIVITATS:

1. Lectura dramatitzada col·lectiva de la rondalla "*La flor romanial*".

- Es farà el repartiment dels papers, tenint en compte que hi intervenen 12 personatges. (El professor prèviament assenyalarà qui és qui intervé en cada cas). Els personatges que hi surten són: narrador (si convé, se'n poden dividir les intervencions entre tres i quatre alumnes), l'àguila, metge 1, metge 2, en Bernadet, germà

major, germà segon, home (poble), pastoret, flabiol, reina i rei.

2. Determinació del **tema** de la narració. Exercici d'expressió oral.

3. **Resum argumental** de la història:

– per parelles, elaboram un escrit (màxim 10 ratlles) que sintetitzi l'argument de la rondalla.

– posteriorment, posada en comú col·lectiva. Pràctiques d'expressió oral.

4. **Estructuració del contingut de la rondalla.** Anàlisi de les seqüències. Pot servir d'ajuda passar-los l'esquema següent:

Seqüència I

Comprèn des de: fins a:

Explica que:

Personatges implicats Malifetes o fets Solució Premi

5. **L'autor.** Què en saps? Qui s'amaga darrere el pseudònim de Jordi des Recó?

a. Fes un resum de la biografia d'Antoni Maria Alcover. (Consulta l'entrada "Alcover", al tom 1 de la Gran Enciclopèdia Catalana o al 1r de la Gran Enciclopèdia de Mallorca.)

b. Una vegada llegida la biografia, completa amb Sí (si és vera) i No (si és fals):

1. N'Antoni M Alcover era pobler ( )
2. Adoptà com a pseudònim En Revenjolí, en una polèmica que mantingué amb Gabriel Alomar ( )
3. Les rondalles són un recull de contes populars, escrits en forma estàndard ( )
4. Els il·lustradors de les rondalles són Francesc de Borja Moll, Ramon Cavaller i Xavier Mariscal ( )
5. Es va barallar amb Menéndez Pidal, que havia qualificat el català com a dialecte del castellà ( )
6. Usa el pseudònim de Jordi des Recó ( )
7. Va ser membre de la R. Academia Española de la Lengua ( )
8. Emprengué la tasca de confeccionar un diccionari exhaustiu, que va ser acabat per Borja Moll ( )
9. Va tenir unes relacions molt cordials amb Pompeu Fabra ( )
10. De resultes de la ruptura amb l'Institut retornà a una ortografia anterior al 1932, que usà en les publicacions ( )
11. Va renegar del II Congrés Internacional de la llengua catalana (1906) ( )
12. Tenia un caràcter poc conflictiu i era de tracte fàcil ( )
13. Rebé subvencions del govern de Madrid ( )
14. Va deixar la redacció del Diccionari per motius de salut ( )
15. Va defensar sempre la unitat de la llengua catalana ( )
16. Va morir a Palma l'any 1932 ( )

6. a. **Caracterització dels personatges principals.** Completa l'esquema següent:

Noms

Personatges humans:

Objectes personificats:

Animals personificats:

b. Omple l'esquema següent amb cinc atributs que caracteritzin els personatges humans:

atributs descripció psicològica?

heroi:

l'agressor:

el fals heroi:

c. Completa amb V (vera) o F (fals)

1. Hi apareixen objectes que actuen com si fossin éssers vius ( )
2. El fals heroi queda desemmascarat ( )
3. L'heroi es trasllada per mar ( )
4. Hi ha una profunda descripció de la psicologia dels personatges ( )
5. El nombre 5 es repeteix sovint dins la rondalla ( )
6. L'heroi es desplaça volant ( )
7. L'agressor és castigat ( )
8. L'heroi rep una nova identitat ( )
9. Les referències temporals són molt concretes ( )
10. Les referències de l'espai són molt abundants ( )
11. Els personatges són estereotipats, sovint sense nom ( )
12. El narrador usa un llenguatge culte, poc col·loquial ( )
13. No hi trobam frases fetes ni refranys ( )
14. Els personatges són rodons, no evolucionen ( )

7. En les rondalles es freqüent el **fenomen de la triplicació**. Es produeix a la que hem llegit? Justifica la teva resposta.

Exposició de material elaborat pels alumnes de l'IES Madina Mayurqa. Maig 1996

8. Cerca referències a un món anacrònic. Quina societat es reflecteix a la narració?

9. El narrador. Com és qui conta la història? Hi apareixen frases d'aproximació al lector? Ho sap tot?

10. Cerca-hi fets o expressions que facin referència al món religiós. Quina funció tenen dins el text?

11. Anàlisi lingüística:

a. Per parelles, cercau a la rondalla dites populars, refranys i/o frases fetes:

b. Individualment, ralaciona les dues columnes:

a. Quedar amb sos cabells drets	1. Protestar
b. No anar d'aglans	2. Sorprendre's
c. Mastegar fessols	3. Obeir
d. Cadascú per son vent	4. Tenir por o fred
e. Creure és criança	5. No voler tenir problemes
f. Tremolant com una fulla de poll	6. Separar-se, dividir-se.

c. Actualització ortogràfica d'un fragment de la primera pàgina de la rondalla.

Compara la teva versió amb la del teu company.

d. Amb l'ajuda del professor, cerca-hi les característiques pròpies del català insular:

- Quins articles s'usen? salat, literari, personal.
- Es produeix el ieisme?
- Usos dels pronoms febles.
- Altres fenòmens de pronúncia.
- Lèxic i frases fetes.
- Formes verbals específiques.

12. Exercicis de recerca i de creació.

- a. Fer-los recollir altres rondalles, contes o històries de caràcter popular. Si tenen un informador, enregistrar l'activitat en cassette i, després, fer-ne la transcripció.
- b. Lectura dramatitzada i musicada i enregistrada en cassette d'aquesta o d'una altra rondalla.
- c. Elaboració, en parelles, d'una auca sobre una rondalla.
- d. Individualment, elaborar una rondalla, imitant-ne l'estil.

AVALUACIÓ

En acabar la unitat l'alumne ha de ser capaç d'analitzar i d'identificar els trets fonamentals d'una rondalla.

Algunes activitats fetes dins classe poden servir per avaluar determinats aspectes:

Fitxa d'avaluació

Correcta   Deficient   Cal millorar

Comprensió lectora
Lectura expressiva
Expressió oral
Comprensió oral
Reconeix l'estructura
Destria idees essencials

Llavors, individualment poden contestar el següent:

QÜESTIONARI

1. Esmenta les característiques pròpies del català de Mallorca que trobis al fragment següent:

"El Rei no en va tairar pus: se'n va amb tota la cort i es pastoret an aquell arenal, allà on era sortida aquella canya; cava-ren i me troben En Bernadet davall s'arena sà i bo.

Com només havia mostrada una de ses dues floretes, i només li havien presa aquella, li era quedada s'altra, i mentres la dugués damunt, no hi havia mal que el pogués matar; i si mil anys ha-gués estat davall aquella arena, mil anys seria estat viu.

Ell contà tot lo que li era passat, i demanà a son pare que per amor de Déu i de sa Mare no fes matar es germà major..."

2. Qui s'amaga sota el pseudònim de Jordi des Recó? Què en saps?

3. Per què està escrita la rondalla en català no normatiu?

4. Inventa una rondalla breu que presenti les característiques estu-diades.

Magdalena Serra Capó
(IES Madina Mayurqa)

¹ Vegeu per a una caracterització dels projectes de treball a la llengua el monogràfic "projectes per aprendre llengua" de la revista *Articles de didàctica de la llengua I de la literatura* (núm. 2, Barcelona, octubre 1994). També JOLIBERT, Josette (coord.): *Formar infants produc-tors de textos*. Barcelona. Graó, 1992 (Punt i Seguit). Trobareu diversos exemples de seqüències didàctiques i projectes als diferents números de les revistes *ARTICLES*, *TEXTOS de didáctica de la lengua y de la Lite-ratura*, *AULA de innovación educativa*, *Cuadernos de Pedagogía*, *Comunicación*, *Lenguaje & Educació*. Per a un seminari de formació en centres vaig elaborar-ne un llistat (no exhaustiu) que es deu poder consultar al CPR d'Inca.

² Poden ser exercicis en aquest sentit: relacionar títols de rondalles amb la síntesi de l'argument; completar una rondalla amb la presentació o el desenllaç; modificar rondalles perquè es canvia un personatge la situa-ció històrica, algun fet que condiciona l'estructura episòdica, perquè es mesclen dues rondalles diferents en una tota sola, etc.

³ Per motius d'espai només podem reproduir a l'annex un d'aquests documents.

Entrevista amb el President de la CAIB

El passat dia 30 de juliol el President de la CAIB, Jaume Matas, acompanyat pel conseller d'Educació i Cultura, Joan Flaquer, va rebre en audiència una representació de l'executiva de l'STEI, formada pel secretari general, Pere Polo, el secretari d'organització Tomàs Martínez i els responsables de les àrees d'acció sindical, Biel Caldentey i Neus Santaner.

Acompanyà al President el conseller d'Educació, Cultura i Esports, Joan Flaquer.

Els nostres representants transmeteren al cap de l'executiu les inquietuds i principals reivindicacions del professorat de les Illes. La preocupació per l'endarreriment en el traspàs de les transferències, la normalització lingüística, l'homologació salarial amb els funcionaris de la CAIB, la nostra discriminació respecte a la formació, les mancances en el currículum propi, la catalogació de places bilingües, entre d'altres.

Es va decidir obrir una sèrie de reunions amb el conseller a partir de setembre per tal de començar un camí de treball conjunt.

Entrevista al Conseller d'Educació i Cultura

Joan M Mas

Joan Flaquer, Conseller d'Educació i Cultura, afronta una nova etapa política després d'estar durant tres anys al capdavant de la Conselleria de Turisme. En el moment de la seva presa de posició va manifestar la il·lusió pel seu retorn al "món que he conegut sempre, com és el de l'educació"

Des del moment en què va accedir a la Conselleria d'Educació i Cultura, Joan Flaquer ha manifestat que les seves prioritats eren: la negociació sobre el traspàs de competències d'Educació i Universitat, i la normalització lingüística.

Un dels reptes principals que haurà d'afrontar Joan Flaquer és la gestió l'enorme pressupost que suposarà el finançament de la l'educació (universitària i no universitària) a Balears.

Sembla ser que les competències universitàries arribaran definitivament el mes de novembre. Així ho va decidir el 9 d'octubre la Comissió Mixta de Transferències, que va confirmar també que la dotació econòmica serà de 4.500 milions de pessetes. La manca de l'informe tècnic que havia de presentar la Direcció d'Hisendes Territorials havia provocat un nou ajornament de la signatura.

PISSARRA. – Una vegada es faci realitat el traspàs de competències de la Universitat, quines seran les línies d'actuació més immediates? Quines repercussions ha de tenir per a la comunitat universitària la gestió de la Universitat per part del Govern?

CONSELLER. – En coordinació amb l'equip rectoral volem una planificació a mitjà termini per poder decidir quin tipus d'universitat volem. Hem elaborat un pla d'inversions a 5 anys que se separa en dues branques: una per la reforma d'edificis i l'adequació del campus i l'altra per els nous edificis i les noves infraestructures. En l'àrea referent a les noves titulacions, us he de dir que la nostra Universitat, com a universitat petita, ha d'anar cap a l'especialització i, en cooperació amb les universitat de l'arc mediterrani, ajustar les noves titulacions a

les necessitats del mercat de treball. En la branca d'investigació, dur el projecte de llei I+D al Parlament acompanyat d'un pla d'investigacions i participació directa en el pla nacional I+D. Per acabar, a través de l'IMEDOC i els plans d'investigació, participació en els fons dels programes europeus.

El traspàs al Govern de les competències acostarà les dues institucions i el diàleg es farà amb més fluïdesa.

El començament d'aquest curs escolar es produeix enmig d'un estat generalitzat de confusió a causa de la implantació de l'ESO. Per altra banda, s'anuncien nous retalls pressupostaris i una nova congelació salarial pels funcionaris. És fàcil imaginar que el Conseller d'Educació en aquests moments

no lamenta la manca de competències en Educació...

En quin punt es troben les negociacions pel traspàs de la gestió en Educació? Quin són els entrebancs que l'han impedit fins ara? Quan de temps es torbaran?

Gairebé totes tenen la mateixa resposta, esperam tenir-les el primer de gener de 1998 i les dificultats que hi pugui haver són les pròpies de tota negociació.

Es preveuen mesures per garantir l'estabilitat del professorat interí?

Dins la Comissió Mixta de Transferències, volem crear una subcomissió de personal per estudiar tota la problemàtica del personal docent en general i del personal interí en particular.

**...des de la Conselleria estam
per l'equiparació retributiva
del professorat amb
la resta de funcionaris
de la Comunitat Autònoma.**

S'ha dissenyat el marc en què s'estructuraran les negociacions amb els sindicats?

Sense cap dubte, és un tema cabdal i ho volem fer a través d'òrgans establerts prèviament com el Consell Escolar i la Mesa de Personal. Mentre duri el procés de negociacions volem mantenir un contacte fluid amb les organitzacions sindicals.

S'ha plantejat la Conselleria l'homologació retributiva amb la resta de funcionaris de la Comunitat Autònoma? Es traslladaria la millora retributiva al professorat de privada i concertat.

Nosaltres entenem que solament hi ha un col·lectiu, el col·lectiu docent i us puc

dir que des de la Conselleria estam per l'equiparació retributiva del professorat amb la resta de funcionaris de la Comunitat Autònoma.

Quina seria la distribució de competències respecte a personal entre la Conselleria d'Administració Pública i la d'Educació.

He d'entendre que us referiu a la Conselleria de la Funció Pública i us he de respondre que les relacions seran de coordinació, però he de dir també que entenem que el professorat té un caràcter específic dins l'àmbit funcional.

S'està treballant des de la Conselleria en l'elaboració d'un currículum escolar propi que complementi el currículum mínim estatal?

Sí, s'està treballant en els currículums escolars d'infantil i de primària, a més a secundària es treballa en les àrees de coneixement del medi, ciències socials i ciències naturals, tot això vendrà lligat amb el decret de mínims per a l'ensenyament del català i tot plegat, farà el projecte de disseny curricular propi per a les illes Balears.

Com són les seves relacions amb els consellers de Cultura del País Valencià i el del Principat?

Bones, molt bones, no solament des del punt de vista institucional, ja que les Comunitats de l'arc mediterrani que parlem la mateixa llengua estam condemnats a entendre'ns en temes com la Universitat o els projectes en comú, per aconseguir el finançament dels programes d'investigació amb fons europeus.

L'anterior president, Sr. Soler, va mostrar la voluntat de donar un impuls decidit la política lingüística del Govern Balear. Vostè, per la seva part, va manifestar-se a favor de mantenir el compromís de l'ex-president Soler. Quines passes es duen a terme des de la Conselleria en aquesta direcció?

La primera ja l'he esmentada abans, el decret de mínims per a l'ensenyament del català. Altres mesures serien un pla específic de reciclatge fixant un termini, però un termini real, reclamar del MAP el finançament per a aquest pla com ja han fet altres comunitats, no demanam més que el que ens pertoca i que aquest reciclatge es faci dins els centres en horari lectiu.

Després de més d'un any de la seva publicació, quina valoració es pot fer de l'aplicació de l'Ordre sobre ensenyament del català? Quins són els resultats? Pensa proposar alguna modificació?

La valoració es va fer en el Parlament, però no basta i en coordinació amb la Direcció Provincial del MEC es procedirà a

fer un buidatge dels plans lingüístics de centres i a l'elaboració del ja esmentat Decret de mínims i, com és sabut, un Decret està sempre per damunt d'una Ordre. □

Joan Flaquer Riutort

Conseller d'Educació, Cultura i Esports del Govern Balear

- Va néixer a Palma el 28 de març de 1965.
- És llicenciat en Dret per la Universitat de les Illes Balears (1987). El juliol de 1990 obtingué el grau de Doctor en Dret.
- El maig de 1992 aconseguí la plaça de professor titular d'Universitat de Dret Mercantil a la UIB.
- Ha publicat la monografia *El contracte de crèdit subhasta* (1992).
- L'any 1990 fou vice-rector de la Universitat Internacional de la Mediterrània, a Eivissa.
- El 20 de juny de 1993 fou nomenat conseller de Turisme del Govern Balear, càrrec que exercí fins al juny de 1996.
- A les eleccions autonòmiques de 1995 va sortir elegit diputat.
- A partir del 19 de juny de 1996 és conseller d'Educació, Cultura i Esports del Govern Balear.

5 d'OCTUBRE: DIA MUNDIAL DEL PERSONAL DOCENT

L'STEI i la Confederació d'STEs, membre fundador de la Internacional de l'Educació (IE), composta per més de 272 sindicats de 146 països, seguint les seves recomanacions, celebra el proper 5 d'octubre el "Dia Mundial del Personal Docent", data aniversari de la I Declaració Internacional sobre la Condició del Personal Docent (1966), realitzada per l'OIT/UNESCO.

I amb aquesta celebració l'STEI, juntament amb la IE, vol posar de relleu en aquesta data les condicions actuals del personal docent i el futur dels serveis públics de l'educació; com també la importància de la capacitació inicial i en servei de la professió docent; la necessitat de pujar els salaris en una mesura justa; la redefinició de la tasca docent i l'organització d'un entorn laboral favorable on el professorat se senti motivat, on no hi hagi massificació ni manca de mitjans didàctics.

Precisament en aquests moments, en què l'STEI i la Confederació d'STEs ve posant en evidència durant els darrers cursos que l'educació, malgrat allò que s'ha declarat oficialment, no és una prioritat governamental, amb planificació i finançament insuficients, i amb una reconversió educativa i de personal no negociada. I tot això comporta una devaluació de l'ensenyament en estar subjecta exclusivament a criteris d'estalvi econòmic, en detriment d'una millora de la qualitat i de les condicions de treball del professorat.

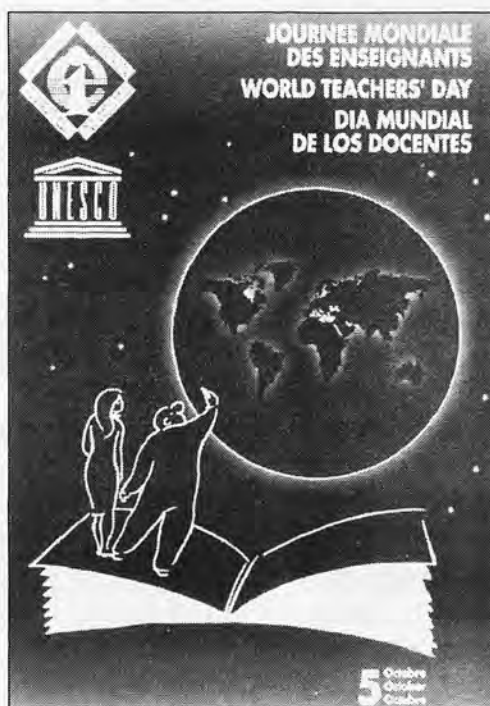
Des del sindicalisme autònom i assembleari de l'STEI continuarem lluitat per un Projecte Educatiu Global que ajudi a transformar la societat, i per un Projecte d'Escola Pública que consideri l'educació com un factor essencial del progrés dels pobles, com el millor instrument per reduir les diferències socials i culturals, i com l'element de cohesió social mitjançant el qual s'evita la discriminació.

Per això, continuarem exigint a les distintes Administracions Educatives que es garanteixi realment al personal docent i a les seves organitzacions una plena participació en la determinació tant de la política educativa com de les condicions de treball. I feim una crida a tots els sectors educatius i socials per exigir la urgència de la millora de les condicions de l'ensenyament, per a la qual cosa és imprescindible l'augment dels pressuposts educatius, almenys fins al

6% del PIB, i la derogació de les lleis lesives per a l'Escola Pública, entre d'altres la LOPEGCE.

Per acabar, l'STEI i la Confederació d'STEs sol·liciten també a totes les persones responsables d'Educació el seu compromís amb el sentit d'aquest dia, fent especial incís en un objectiu fonamental de la Internacional de l'Educació:

"Promoure el dret a l'educació de totes les persones en el món, sense cap discriminació, i amb aquesta finalitat cercar l'establiment i la protecció de sistemes educatius oberts, públics i democràtics, institucions acadèmiques i empreses culturals que tinguin per objecte el desenvolupament democràtic, social, cultural i econòmic de la societat i la preparació de cada ciutadà i cada ciutadana per a una participació activa i responsable en la societat". □

ELS SOCIALISTES DAVANT L'INICI DEL CURS ESCOLAR

El Grup Municipal Socialista de Palma ha presentat al Regidor Delegat d'Educació de l'Ajuntament de Palma una sèrie de deu propostes per a la millora de l'ensenyament. Aquest és el "decàleg" proposat pel grup socialista:

La comunitat escolar es troba una vegada més davant un inici de curs que no estarà exempt de problemes. A pesar dels seus esforços, la maquinària burocràtica no pot tenir-ho tot a punt, i si bé cada curs pot ésser millor que l'anterior, hi ha encara moltes qüestions pendents.

Els Socialistes de Palma volem concretar el nostre compromís amb la comunitat escolar en el següent DECÀLEG, que presentem al Regidor Delegat d'Educació per contribuir a la millora de l'ensenyament a la nostra ciutat.

Deu propostes per millorar l'entorn Educatiu a Palma:

1. Durant el primer trimestre del curs escolar, l'Ajuntament, prèvia consulta a la comunitat educativa, presentarà un Pla de Manteniment que inclourà la previsió de les obres de manteniment i millora a realitzar a les escoles de Palma durant l'actual mandat i serà aprovat pel Plenari municipal. Volem que els millors centres educatius siguin les escoles públiques.

2. L'Àrea Municipal de Protecció Ciutadana garantirà la presència policial a les entrades i sortides de les escoles, així com en els trajectes habituals dels alumnes, proposant les mesures de tràfic necessàries per incrementar la seguretat dels vianants. Al mateix temps, s'elaboraran Plans d'evacuació a tots els centres, inspeccionant totes les mesures de seguretat necessàries. Vo-

lem seguretat als carrers també per als escolars.

3. En col·laboració amb les diferents àrees municipals, la Regidoria d'Educació desenvoluparà un Programa d'utilització dels centres fora de l'horari escolar, garantint l'obertura, control d'accessos i neteja posterior dels locals. Volem centres educatius al servei de la barriada, no centres tancats.

4. L'Ajuntament constituirà el Consell Escolar Municipal i impulsarà el seu correcte funcionament, com a màxima expressió de la participació en la vida de la comunitat educativa i com a suport al disseny de les polítiques educatives municipals. Igualment, es democratitzarà el Patronat Municipal d'Escoles d'Infants, constituint els Consells Escolars a les escoles municipals. Volem una educació amb la participació de la comunitat educativa.

5. S'agilitzaran les gestions burocràtiques, per tal que la campanya "Cap Nin sense Llibres" pugui finalitzar cada any no més enllà del 30 de setembre havent assolit l'objectiu que li dona nom: Volem que a Palma no hi hagi cap nin sense llibres.

6. Les Regidories d'Educació i d'Ac-

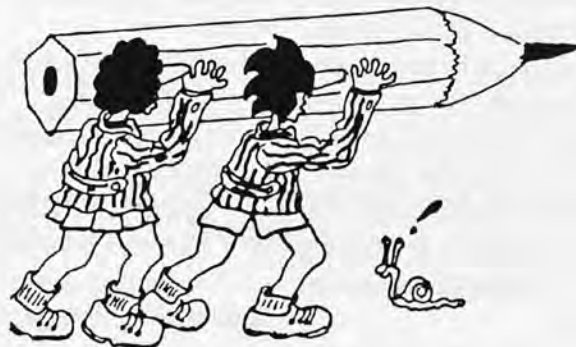
ció Social impulsaran la màxima col·laboració dels Serveis Socials Municipals amb l'escola, a fi de donar solució a les necessitats que en aquest sentit té la comunitat educativa. Volem una ensenyança pública que garanteixi el desplegament positiu de la personalitat dels escolars.

7. L'Ajuntament promourà la millora de la Xarxa de Transport Escolar, amb especial atenció a les necessitats dels nins afectats per discapacitats físiques. En aquest sentit, el Pla de Manteniment haurà de preveure l'eliminació de barreres arquitectòniques a les escoles. Volem unes escoles sense cap tipus de discriminacions.

9. L'Ajuntament donarà suport a les Associacions de Pares d'Alumnes i als Claustres de Professors, especialment en la seva lluita per aconseguir una escolarització sense excepcions. Volem que no hi hagi cap nin sense llibres, però també i sobretot que no hi hagi "Cap nin sense anar a escola".

10. L'Ajuntament remourà tots els obstacles que s'oposen a la consecució d'una educació de màxima qualitat a la nostra ciutat. En aquest sentit, els socialistes de Palma considerem que la primera passa indispensable és que el Regidor Delegat d'Educació, senyor Jordi Llabrés demostrï la sensibilitat necessària per connectar harmoniosament amb la comunitat educativa. Els socialistes de Palma volem garantir així l'optimització dels esforços que tots, alumnes, pares, educadors i Ajuntament, hem de fer per aconseguir un ensenyament públic de màxim nivell per als nins i nines de la nostra ciutat. □

Palma de Mallorca, setembre de 1996

PISSARRA / Llibres

¿Per què has vingut?

CRESPI, Rafel
Edic. Columna. Barcelona. 1966

Quan Martí, un jove investigador emprèn el vol cap a Amsterdam per recollir un premi internacional, porta amb ell un rosegall d'espectres -els records d'una infantesa trista i grisa, la por, el rau-rau amarg d'una trucada que no arriba mai- que li aigualix l'alegria. Un dia coneix Bebel, una

jove holandesa, cerebral però apassionada, com un astre resplendent, que il·luminarà el seu caos. Al seu costat, Martí esdevindrà un home nou i desconcertat, que malda per resoldre l'enigma més important de la seva vida: ¿Per què ha vingut, Bebel?

Aquesta és la primera novel·la de Rafel Crespi, col·laborador de *PISSARRA*, conegut fins ara per les seves narracions curtes. Amb aquesta obra que teniu a les mans basteix una història sorprenent i captivadora, i es confirma com una de les veus capdavanteres de la nova narrativa illenca.

Aprendre a aprendre llengües europees amb les rondalles d'Antoni M. Alcover

SANTANDREU, Maria Antònia (Coord).
Edita: Conselleria de la Funció Pública i IBAP

L'Institut Balear d'Administració Pública de la Conselleria de la Funció Pública i Interior del Govern Balear ha publicat, dins el programa de formació lingüística "*Aprendre a aprendre llengües europees amb les rondalles d'Antoni M. Alcover*". Han Col·laborat amb aquesta edició l'editorial Moll, els ajuntaments de Manacor, Palma i Andratx i l'Escola de Formació en Mitjans Didàctics.

La "maleta" està formada pel següent material:

Alemany: "Die Schönheit der Welt" (L'Hermosura del món)

Anglès: "The beauty of the world"

Francès: "Beauté du Monde"

Alemany: "Die Wunderblume Romanial" (La flor romanial)

Anglès: "The flower of Life"

Anglès: "Jack of the Jar" (En Joanet de sa gerra)

Català: "Gregori papa"

"La flor romanial"

"Una dona que enganà el dimoni"

"Es metge Guinyot"

"Sa rateta i s'avallaner"

"S'Hermosura del món"

"Sa titina i sa geneta"

2 cassettes amb l'enregistrament de les 7

rondalles en català.

Amb aquest material es pot treballar la comprensió oral, l'expressió oral, la comprensió oral, la comprensió lectora, la fonètica i pronunciació, lèxic i vocabulari, així com la morfologia i la sintaxi.

Si desitjau més informació (analitzar el material i/o efectuar-ne comandes) podeu cridar al telèfon 246675, de l'Escola de Formació en Mitjans Didàctics.

EDICIÓ ESPECIAL
PER A AFILIATS A L'STEI
I CENTRES DOCENTS
Preu: 3.500 pts

Altres publicacions:

Taula. Quaderns de Pensament
Palma. UIB (Dept. de Filosofia)
Núm. 23-24 / 1995

Urana en la casa doce
JOVER, Javier
Col. Poesia de paper. UIB Palma, 1996

Poemes
FONTE, Ramiro
Col. Poesia de paper. UIB Palma, 1996

Poemes
GONZÁLEZ, Àngel
Col. Poesia de paper. UIB Palma, 1996

Serra Mamerra.
Cantarelles i cançonetes per a infants
BASSA, R; CABOT, M; CRESPI, F;
DÍAZ, R; LLADONET, J.
Edit. Moll Palma, 1995

Rondalles Mallorquines
d'en Jordi des Recó
Adaptacions en còmic de:
Margalida Nicolau, Magdalena Mari i
Margalida Mari
Dibuixos:
Joan Mari, Joan Josep Mari i Maria Mari
Volum amb els números 1-24
Edit. Moll Palma, 1995

Programa de formació per a la inserció
laboral
PÉRES I ESCODA, Núria
Edic. CEAC Barcelona, 1996

COMIAT DE LA NOSTRA COMPANYA I AMIGA

MARGALIDA FIOL I GELABERT

Mestra d'Escola

Margalida,
qualque dia ens retrobarem
en aquest mateix camí
que tu has encapçalat
durant tants d'anys,
i llavors jo no ens deixarem mai més.

Les teves companyes i companys de l'STEI

El passat 27 de juny fou assassinada la nostra companya Margalida Fiol i Gelabert, mestra del CP Rafal Nou i membre de la Junta de Personal Docent No Universitari en representació de l'STEI.

Agraïm, en nom de l'STEI i de la seva família, les mostres de condol que hem rebut per part de la comunitat educativa, de les distintes organitzacions sindicals i altres entitats.

Margalida, sempre viuràs en el nostre record!

SOLIDARITAT

Durant el curs passat (95-96) l'STEI, amb la col·laboració de Veïns Sense Fronteres i FUNCOE, va duu a terme la campanya *Solidaritat amb l'Escola Cubana* de recollida de material didàctic entre els centres escolars de Balears. Al número 80 (febrer-març) donavem compte de la preparació del material recollit i el seu posterior enviament a Cuba (Foto 1).

Foto 1

Foto 2

Foto 4

Foto 3

Donçs bé, tal com podeu comprovar a través de la carta i les fotografies que ens han enviat la directora de l'escola *Rosalía Abreu*, el material ha arribat al seu destí en perfectes condicions i ja és a mans dels nins i nines d'aquesta escola Fotos 2, 3, 4, 5 i 6).

Foto 5

Foto 6

Ens alegra poder donar testimoni del correcte final de la campanya duta a terme i de poder transmetre a tots el que hi han participat l'agraïment de l'alumnat i la direcció de l'escola *Rosalía Abreu*. Moltes gràcies i fins una altra!

Us seguirem informant de noves campanyes, a la vegada que demanarem la vostra col·laboració. □

Agosto 15, 1996

STEI, Centros de Enseñanza
Vecinos Sin Fronteras de
Mallorca. Baleares

Estimados amigos/as,

Con estas humildes letras queremos enviarles nuestro más sincero agradecimiento por la campaña realizada en Mallorca a favor de nuestra escuela ROSALÍA ABREU.

Dicho material fue recibido y repartido por la señora Nancy Matamoros, durant su visita en el mes de agosto.

El mismo servirá para aliviar la escasez de útiles escolares que sufren nuestros/as alumnos/as debido al período especial por el que atraviesa nuestro país.

Unidos en la Solidaridad entre los pueblos, reciban el saludo caluroso de los/as alumnos/as y profesores/as de la escuela así como el mío propio.

Atentamente,

Ofelia García
Directora de la escuela
ROSALÍA ABREU

Solidaritat amb l'escola cubana

Fins al 10 de desembre (dia dels drets humans)

Es recullen:

llibretes, llapis, gomes, quaderns, coloraines, etc.

Per a més informació telefonau al (STEI) 46-08-88 o al 24-47-37..

col.laboren: STEI, VSF i FUNCOE

Sindicat de Treballadors d'Ensenyament de les Illes i Veïns Sense Fronteres

Carta al Director

Senyor,

Per a la publicació a la secció de cartes, us remet la següent:

El Consell Escolar de l'Institut Llorenç Garcías i Font, d'Artà, va acordar presentar la seva protesta a la Direcció Provincial pels motius que segueixen:

1.- La matrícula per al curs 1996/97 s'ha incrementat en un centenar d'alumnes en relació al curs passat. Això ha suposat tres grups-classe més. En comptes de cinc professors més en relació a l'augment en el nombre d'hores lectives, només se'ns n'ha assignat un més.

2.- Això ha provocat l'augment de la ratio d'alumnes per grup i hem arribat a un grup de 40 alumnes de 1r de batxillerat,

superant en dos el màxim fixat a les mateixes instruccions que regulen el funcionament dels centres en aquest curs.

3.- Tampoc no hi podrà haver desdoblaments en aquelles matèries que ho requereixen, la qual cosa afectarà, entre d'altres aspectes, la realització de pràctiques de laboratori a les àrees experimentals.

4.- Continuem amb la mateixa dotació de personal de consergeria i neteja que quan teníem aproximadament, una tercera part dels alumnes i una tercera part de la superfície que ara tenim. És bo de veure que les condicions de servei i de neteja han de ser, per força, deficientes. De res no ha servit comunicar-ho any rere any.

5.- Els alumnes residents a la Colònia de Sant Pere matriculats a l'ensenyament obligatori no disposaran, un any més, de transport subvencionat. És clar que tenen accés a les ajudes individualitzades, però

el seu import és clarament insuficient al cost real i provoca a les famílies unes molèsties afegides a l'econòmica. Tot, una clara discriminació perjudicial per als esmentats alumnes: els que fan primer o segon haurien tengut transport subvencionat si haguessin continuat en l'EGB. El Consell sol·licita de la Direcció Provincial una revisió de la situació d'aquests alumnes per tal d'intentar trobar una solució satisfactòria que elimini o rebaixi aquesta càrrega.

6.- Tots aquests són efectes negatius que deriven de la política pressupostària restrictiva. El Consell Escolar protesta pel que suposen de minva en les condicions d'ensenyament, més greus per produir-se en una fase d'implantació del nou sistema educatiu.

Us saluda ben cordialment,

EL DIRECTOR:

Jaume Alzina Mestre

tecno broker

Corredoria d'Assegurances S.L.

Una assegurança intel·ligent

Una assegurança eficaç

**Productes comercialitzats
en exclusiva**

- Llar
- Subsidi
- Medicina privada

C/ Julià Àlvarez, 8 1r esq.
07004 Palma de Mallorca
Tel. 76 13 35 Fax 76 07 52

TECNOSPORT

PISCINES

TENNIS

SQUASH

POLIESPORTIUS

GUNITATS

PAVIMENTS POROSOS

C/ Gremi dels Boters, 19
07009 Palma
Telèfon: 43 02 00
Fax: 42 14 80

C/ Deulosal, 19
Maria de la Salut
Telèfon: 52 53 50

Octubre' 96

Novetats

Psicologia Educativa

CLEMENTE, R.A.
HERNÁNDEZ, C.

Contextos de desarrollo psicológico y educación
1996, 301 p., 2.600 pts.

Orientació i Tutories

RODRÍGUEZ, M^a M.
El asesoramiento en educación.
1996, 114 p., 1.200 pts.

Llenguatge

SHUM, G.
Adquisición del lenguaje y privación afectiva.
1996, 162p., 2.000 pts.

Psicologia social

MARTÍNEZ, M.C.
Análisis psicosocial del prejuicio.
1996, 235p., 2.530 pts.

Temes transversals

DÍAZ-AGUADO, M.J.
Escuela y tolerancia.
1996, 212p., 1.650 pts

GRUP XIBECA

Los dilemas morales. Un método para la educación en valores.
1995, 78 p., 780 pts.

Didàctica

LLORENS, J.A.

Conocer los materiales.
Ideas y actividades para el estudio de la Física, Química y Tecnología en la Educación Secundaria.
1996, 195 p., 1.600 pts.

ITURRATE, G.
BARDAVÍO, A.
BOU, N.

Les fonts en les Ciències Socials.
Instruments per a l'estudi de les societats.
1996, 140 p., 1.875 pts.

Llibres

Pge. Papa Joan XXIII, 5-E • Geranis Centre
Tel. 71 33 50 Fax 72 04 44 • 07002 Palma de Mallorca

PEDAGOGIA '97

3 al 7 de febrer de 1997

ENCONTRE PER LA UNITAT DELS EDUCADORS LLATINOAMERICANS

Palacio de las Convenciones
L'Havana, Cuba

INFORMACIONES:

Tels. (91) 563 06 11 - 653 06 71

Tels. (93) 323 63 12 - 323 64 52